

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Merilyn Merisalu

NÄITLEJA KUVANDI LOOMINE MEEDIAS
SAATESARJA «LENNUD» NÄITEL

Bakalaureusetöö (6 EAP)

Juhendaja: Maarja Lõhmus, PhD

TARTU 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1. Kultuuri esitamine avalikus sfääris.....	6
1.2. Näitleja kui avaliku elu tegelane.....	8
1.3. Kuvand kultuuriruumis	9
1.4. Meedia kui kultuurikeskkond kuvandi loomisel.....	12
1.5. Valdkonna uurimistraditsioon Eestis	16
2. UURIMISTEEMA JA MEETOD.....	18
2.1. Uurimisteema ja uurimisküsimused.....	18
2.1.1. EMTA lavakunstikool kui kultuuri looja.....	19
2.1.2. EMTA lavakunstikooli vilistlased kultuuriväljal/avalikkuses	21
2.1.3. Telesari näitekunstist «Lennud» kultuuriloo loojana.....	23
2.1.4. Näitlejate kuvand avalikkuses ja telekanalis.....	26
2.2. Meetodi kirjeldus	28
Vaatus	29
Ekspertintervjuud.....	31
2.3. Materjalivaliku põhimõtted.....	33
Teatriteemaline saatesari «Lennud»	33
Saate eksperdid	34
Saates osalejad	36
Ajakirjandus ja muud lisamaterjalid	37
3. TULEMUSED	39
3.1. Näitleja roll ja kuvand isiklikul tasandil	40
3.2. Näitleja roll ja kuvand saate tasandil	44
3.3. Kuvandi muutumine ajas	46
3.4. Uued küsimused.....	48
Mis on kursus ja kuidas seda portreeterida?	49
Mida saatesarja «Lennud» juures muuta võiks?	50

Mida teatrikoolides antava hariduse juures muuta võiks?	51
Mida teha materjaliga, mis «Lendude» saatesse ajapuudusel ei jõua?	52
Kuidas näitlejale läheneda?.....	52
KOKKUVÕTE	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	57
SUMMARY	61
Constructing the Image of Actor: The Case of the TV-Series «Lennud».....	61
Lisa 1. Lavakunstikooli lõpulennud.....	64
Lisa 2. Saatesarja «Lennud» vaatlustabel	73
Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimustik.....	102
Lisa 3.1. Ekspertintervjuu Anne Tuulinguga (endine Tanner)	103
Lisa 3.2. Ekspertintervjuu Piret Jõemägiga (endine Tanilov).....	115
Lisa 3.3. Ekspertintervjuu Gerda-Küllil Kordemetsaga.....	118
Lisa 4. Osalejaintervjuude küsimustik	128
Lisa 4.1. Osalejaintervjuu Anne Tuulinguga (endine Tanner)	128
Lisa 4.2. Osalejaintervjuu Evelin Võigemastiga (endine Pang)	129

SISSEJUHATUS

Antud bakalaureusetöö käsitleb teatri ja näitlejaga seotud sisu ja selle edastamiseks kasutatud meedia instrumente avalikkuse kultuurisfääris ning uurib nende kokkupuuteala, kus eelmainitud kaks saavad kokku saatesarjas «Lennud». Tegemist on riigiteleviisioonis praeguseks üle kümne aasta näidatud sarjaga, mis tutvustab EMTA lavakunstikooli lõpetanud lende.

Uurimustöö eesmärk on uurida lähemalt subjektide kuvandite loomist meedias, avalikus ruumis, ehk täpsemalt seda, kuidas luuakse kultuurisaates (sarja «Lennud» esimese 20 osa põhjal) kuvand kultuuriga seotud subjektist (antud näites näitleja). Selleks on bakalaureusetöö autor kasutanud nii empiirilisel vaatlusel põhinevat analüüsi kui ka teiste autorite ja intervjuueeritud kultuuritegelaste mõtteid.

Tegemist on üsna uudse teemaga, sest kuigi meediapoolse kuvandi loomist on varemgi uuritud, ei ole vähemalt Eesti kõrgkoolides lõputööde tasemel näitleja rolliga üldisemas võtmes ega ka teatrihariduse analüüsiga eriti tegeldud. See puudujääk on tuntav kusjuures nii meediapraktikute kui ka teatriteoreetikute käsitluses. Seega peaks bakalaureusetöö tulemused olema olulised mitmes eri vallas, kokkuvõtetest ja järeldustest ning kindlasti kogutud materjalist saavad kasu nii EMTA lavakunstikool ja Eesti teatri- ja muusikamuuseum kui ka ülikoolide teatri- ja meediateoreetikud. Samuti on kogutud materjali vastu juba huvi üles näidanud ka saatesarja toimetamisega kokku puutunud inimesed.

Teema sai valitud seminaritöö baasil, kus autor uuris kultuurisaate eripärasid eelpoolnimetatud teatriteemalise sarja näitel. Seminaritöös sai, tõsi küll, analüüsitud eelkõige visuaalse ja sisulise poole eripärasid üldisemas laadis. Nii võib näiteks öelda, et

saadete pikkus oli ühele sarjale ebaomaselt väga varieeruv, intervjuude, muu videopildi ja graafika kasutamise tähtsus on saadete lõikes ajas pigem suurenenud ning nii visuaalne kui ka sisuline pool on teinud märgatava kvalitatiivse hüppe paremuse ja põhjalikkuse suunas (Merisalu 2011: 27-28).

Kuigi algselt tekkis seminaritööd kirjutades mõte teha bakalaureusetöö kultuurisaate toimetamise eripäradest ja keskenduda siinkohal toimetajatööle, otsustas autor koostöös juhendajaga pigem uurida just saadete subjekte, EMTA lavakunstkooli vilistlasi, seda, kuidas ja milline kuvand neist ja nende tööst saatesarja abil luuakse ning milline on näitlejate endi suhe sellesse kuvandisse.

Bakalaureusetöö valmis mitmes etapis. Selle üheks osaks tuleb kindlasti lugeda seminaritöö tarbeks läbi vaadatud 19 osa sarjast «Lennud» ERR-i arhiivis (16. lennu saadet arhiivist selle haldur üles ei leidnudki), millele lisandus hilisem põhjalikum vaatlus nüüd juba kõigi 20 uuritava osa lõikes, tänu teatri- ja muusikamuuseumi arhiivile. Teine vaatlus sai tehtud juba kindla sihiga uurida saate subjekte, mitte enam ülesehitust.

Saadete analüüsile lisandus ka teatrialase kirjanduse uurimine, mis andis taustmaterjali näitleja kuvandi loomisest üldisemas plaanis. Niisamuti ka esmase analüüsi järgsed intervjuud saadete tegijate ja subjektidega (saatesarja toimetus ja sellega kokku puutunud teletöötajad ning lavakunstkooli vilistlased). Kogu kogutud materjal viis järjest lähemale uurimustöö varjatud eesmärgile, milleks oli liikuda sinnapoole, et teada ja aru saada, kuidas asjad lavakunstkooliga seotud sarja taga niiöelda «päriselt on».

Bakalaureusetöö ise koosneb kolmest suuremast peatükist. Esimeses osas antakse üldisem ülevaade teemast endast, ehk räägitakse kultuuri esitamisest avalikus sfääris ja kuvandiloomest kultuuriruumis. Samuti leiavad käsitlust näitleja ja meedia rollid avalikkuses ja kultuuriruumis, autor annab ülevaate ka varasemast sellealastest uurimustraditsioonist Eestis. Teises osas antakse uurimismeetodit ja –küsimusi tutvustades põhjalikum ülevaade töö taustamaterjalist, subjektidest ja tekkinud küsimustest. Autor on neis peatükkides kasutanud mitmete teoreetikute käsitlusi

meediast, kultuurist, teatrist ja semiootikast. Kolmandas osas esitatakse vastavalt uurimusküsimustele ka uurimustöö tulemused. Kõiki kolme peatükki läbib ka autoripoolne pidev teemaanalüüs, kus tehakse materjali põhjal järeldusi ja diskuteeritakse esitatud väidete ja/või tulemuste üle.

Olenevalt töö osadest on mõned aspektid ja uurimistulemused välja toodud ka jooniste ja tabelitena, et anda tulemustest selgem pilt. Töö lõpus esitatakse uurimustööst kokkuvõtte nii eesti kui ka inglise keeles.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

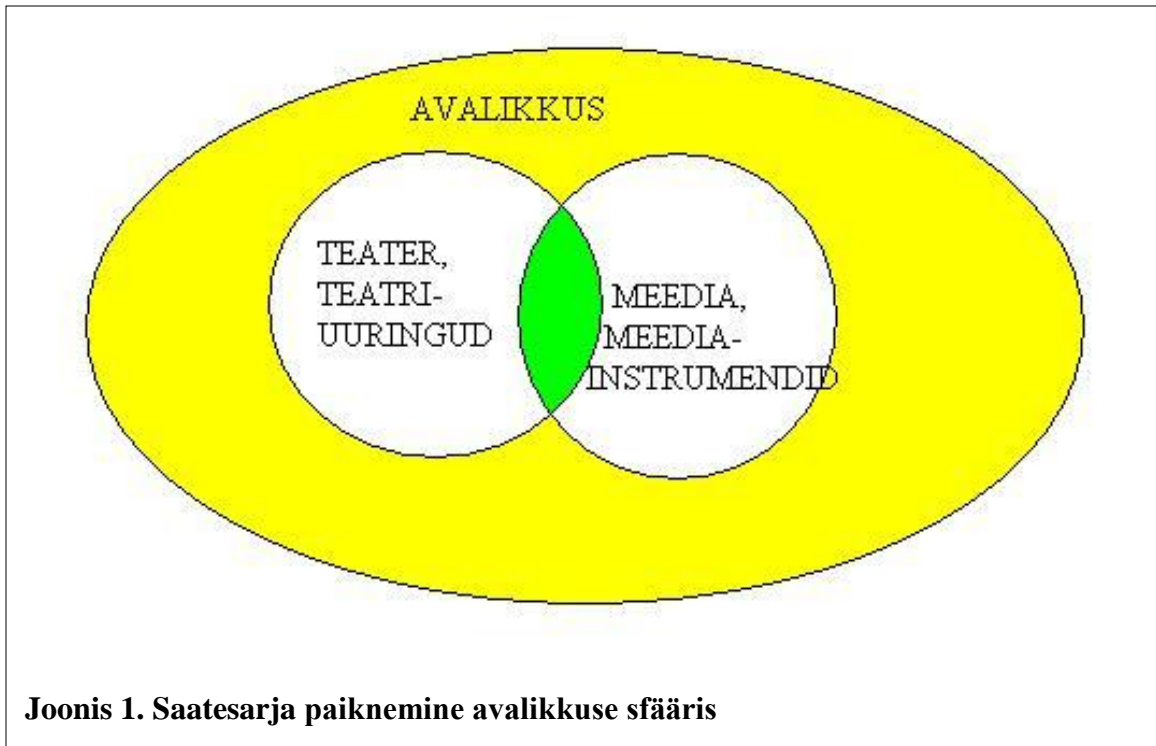
Esimeses peatükis tuleb juttu käesoleva bakalaureusetöö teoreetilistest lähtekohtadest. Viies alapeatükis leiavad käsitlust teemad, mis puudutavad muuhulgas mõisteid «avalik sfäär», «avaliku elu tegelane», «massimeedia», «kuvand» ja «müüt». Autor proovib teoreetikute väidetele ja teatmekirjandusele toetudes neid lahti mõtestada, seletada nende kujunemislugu ning omavahelisi seoseid. Läbivalt tuleb juttu ka käsitlevast saatesarjast «Lennud» ning näitleja eri rollidest ja sellest, kuidas ja mille kaudu näitleja kuvandit luuakse ja tõlgendatakse.

1.1. Kultuuri esitamine avalikus sfääris

Avaliku sfääri mõiste tuleneb Jürgen Habermasi teostest, mis räägivad «avalikkuse» mõtte loomisest mitte abstraktse printsiibi, vaid kultuuriga seonduvast sotsiaalpraktikana (Boyd-Barrett *et al.* 1995). Habermas mõistab kodanlikku avalikkust eelkõige eraisikute sfäärina, kes on publikuks koondunud. Omavahel publikuna kokku puutudes tekib ka avalik arutelu, mille mõistmist hakkavad suunama liikmete privaatsed, subjektiivsed kogemused. Kodanikud võivad võimude poolt reglementeeritud avalikkust avaliku võimu enese vastu, et suhete üldiste reeglite vastu vaielda. Avalikkuse normatiivseks tunnuseks on ratsionaalne argumentatsioon ja kriitiline diskussioon, mille puhul ühe argumendi tugevus on olulisem kui ühe identiteedi tugevus (Habermas 2001).

Meediateoreetiku Denis McQuaili järgi (2000) tähistab avalikkus ühiskonna või piirkonna vabade kodanike üldkogumit. Mõiste sisu mõjutab demokraatlik teooria, sest vabadus ja võrdsus on tavapäraselt kättesaadavad vaid selles riigikorras. Tõelise avalikkuse liikmetel on õigus koguneda, mõtteid vahetada, organiseerida ja kõigil

teemadel oma arvamust avaldada. Ka Habermas seostab avalikku sfääri demokraatiaga: demokraatliku ühiskonna arenguks on hästitoimiva ja elujõulise avaliku sfääri olemasolu väga oluline. Ainult sellisel juhul saab toimuda vaba diskussioon ja ideede ringlus (Boyd-Barrett *et al.* 1995).

Joonis 1. Saatesarja paiknemine avalikkuse sfääris

Joonisel on näha lihtsustatud mudelit avalikust sfäärist, täpsemalt avalikust kultuuriruumist (jätame siinkohal kõrvale poliitilise institutsionaalse avaliku ruumi). Et teater on üks kultuuri alamliike, on sellega seotul, sealhulgas ka teatriuringutel avalikus kultuuriruumis oma koht. Oma koht on seal ka meedial ja selle instrumentidel, millel eelnevast tekstist lähtuvalt on oluline roll vaba diskussiooni ja ideede ringluse tekitamisel ja levitamisel.

Teatri- ja meediavaldkonna ühisala, mis joonisel on eristatud rohelise värviga, on ruum, kus luuakse kultuurisaateid, täpsemalt teatriteemalisi kultuurisaateid. Teiste hulgas kuulub sinna ka saatesari «Lennud», mis on üks konkreetsema ülesehituse ja pikema ajalooga teatrisaateid Eesti teleajaloos. Sarja näol on tegu teatritemaatilise objektiga, mis kasutab avalikkuseni jõudmiseks telemeediumi vahendust. Seega ei saa «Lende»

paigutada jäigalt ühe või teise valdkonna alla, vaid peab arvestama, et saatesarja täielikuks mõistmiseks tuleb tegeleda nii teatri- kui ka meediauuringutega.

1.2. Näitleja kui avaliku elu tegelane

Eesti ajakirjanduseetika koodeksi esimese paragrahvi kuues punkt seletab lahti, keda ajakirjandus avaliku elu tegelastena käsitleb. Nii on avaliku elu tegelased näiteks poliitilist ja majanduslikku võimu ning avalikkusele olulist informatsiooni valdavad inimesed, aga ka need, kes teenivad elatist enda isiku või loomingu eksponeerimisega. Säärastele kirjeldustele vastavate inimeste tegevuse üle on ajakirjanduse tavalisest suurem tähelepanu ja kriitika õigustatud (Eesti ajakirjanduseetika koodeks: 2011).

Nii võib öelda, et avalikus elus valitseb tegelikult sotsiaalne ebavõrdsus: mõned inimesed on teistest nii-öelda olulisemad, samas ei kehti nende kohta üldised eraelu privaatsust puudutavad arusaamad. Automaatselt ei pruugi see sugugi tähendada seda, et avaliku elu tegelased oskavad ja saavad oma huve teistest inimestest paremini kaitsta. Küll aga peavad nad oskama sellega arvestada, et on tavakodanikest kordi enam meedia tähelepanu all.

Näitlejatest rääkides tuleb arvestada sellega, et avaliku elu tegelased on neist saanud vabatahtlikult. Näitlejate igapäevatöö on avalikus sfääris, laval publiku ees rollide täitmine. Paljud näitlejad osalevad ka filmides, teleseriaalides, eri meediakanalite reklaamides ja saadetes. Meedias nähtaval positsioonil olemine on nende ameti juures sisuliselt vältimatu.

Suurem osa Eesti teatrites töötavatest näitlejatest on erialase haridusega, nad on õppinud kas EMTA lavakunstikoolis Tallinnas või Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias. Lavakunstikoolis kestab bakalaureuseõpe näitleja-, lavastaja-, või dramaturgihariduse saamiseks neli aastat (Õppekavad 2011). Kooli pääsemiseks tuleb näha palju vaeva: saata

õigel ajal motivatsioonikiri koos avaldusega koolikatsetele pääsemiseks ning läbida mitu rasket füüsilist ja vaimset pinget nõudvat vooru paljude konkurentide seas.

Seega võib kindlalt öelda, et noor inimene, kes tahab näitlejaks saada, on algusest peale arvestanud sellega, et temast saab avaliku elu tegelane ja talle ning tema töö- ja eraelule pööratakse kõrgendatud tähelepanu.

Näitleja ametiga käib tuntuks seega kaasas, näitleja on alati tähelepanu keskpunktis. Ometi ei taha paljud selle ameti esindajad oma tööst rääkida või kaamera ees seda teha – nad võivad proovi tegemise asemel hoopis proovi mängima hakata (Tuuling: 2011). Seda viimast on välja toonud mitmed näitlejate intervjuerimisega kokku puutunud ajakirjanikud. Et oma töös on näitlejad harjunud kellegi teise mõtteid edastama, võib otsene kontakt tekitada isegi segadust ja ka intervjuud andes võib usaldusliku kontakti puudumisel näitleja mingit karakterit mängima hakata (Jõemägi: 2011).

1.3. Kuvand kultuuriruumis

Eesti keele õigekeelsussõnaraamat (2006: 415) defineerib kuvandit järgmiselt: <9: -i> *imago, esemest, olendist v nähtusest loodud kujutuspilt*. Kauba, poplaulja kuvand. Meedia_kuvand *meedias loodud kuvand*. Võõrsõnastik (1999: 245) täiendab, et tegu on isiksuspildiga, suunatud ja sihikindla muljega, mille inimene, ese või toode teistele jätab.

Kultuuriruumis on kuvandil oluline roll, sest rääkides näiteks kultuuri produktsiooniväljast, saab välja tuua, et seal kaubeldakse asjade ja nähtustega, millel majanduslikus mõttes hinda ei ole (Bourdieu 2002). Seega tuleb vahendamisel ja läbirääkimistel millegi põhjal kultuuritoodete ja –nähtuste väärtus kindlaks määrata. See, milline on ühe või teise asja üldine kuvand, omab siin olulist rolli. Seega hakkab isegi kultuuriruumis tööle põhimõte, et mida huvitavam ja mida paremini tarbijate nõudmistele vastav kuvand luua, seda paremini saab toodet või nähtust müüa või levitada.

Bromley (1993) eristab esmast ja teisest avalikku kuvandit. Esmase kuvand tekib otsese ja vahetu kontakti kaudu, teisene viitab laiemas sotsiaalses võrgustikus ringlevatele arvamustele, mis ei põhine enamasti otsekontaktil. Neil kahel põhinevatest järeldustest johtuvalt tekibki üldine kuvand ehk imago. Inimesed, kellel ei ole esmast pilti, peavad oma ideedes ja arvamustes tuginema teiste inimeste muljetele ja on sellest infost mõjutatud.

Saatesari «Lennud» on antud kontekstis kultuuriruumis kindlasti esmase kuvandi vahendaja, sest saate tegijad on need, kes subjektidega kokku puutuvad, neist mulje loovad ja siis sellele põhinedes teevad valikud, mida olemasolevatest materjalidest vahendada, edasi anda. Tegu on kognitiivse koondamise efektiga, kus telesaade struktureeritakse kokkusurutud kujul ülekandeks piiratud ajavahemiku vältel (Danes *et al.* 2005). Suurem osa vaatajatest peavad näitlejatest kuvandi looma just sealt saatest saadud infole tuginedes (ehk loovad siis teisese kuvandi). Siinkohal tuleb aga arvestada sellega, et suur osa esimestest sarja saadetest on retrospektiivsed ega pretendeeri seega esmase kuvandi loomisele – see on tõenäoliselt inimestel juba olemas. Kas siis muude meediakanalite toel või siis isikliku kokkupuute alusel loodud.

Roland Barthes (2004) lahkab oma raamatus «Mütoloogiad» kaasaegseid kultuurifenomene, sealhulgas ka näitlejat, kui kaasaegseid müüte ja lisab neile omalt poolt tähenduse. Ta uurib mingite asjade ja inimeste ümber ehitatud imagot ja seda, kuidas selleni on jõutud. Näiteks arusaama, et Prantsusmaal ei ole keegi tõeline näitleja, kui teda pole pildistatud mainekas Harcourt'i fotostuudiotest, kus tulemus on alati ikooniline. Seal kujutatakse näitlejaid ilustatult ja pehmendatult, soost olenevalt, naisi ingliteks ja mehi *macho*'deks tehtult (Barthes 2004: 29).

Müüt tähendab Barthesi (2004) mõistes midagi enam kui Levi-Straussil: müüt on nii sõna kui ka ütlus; nii verbaalne kui ka visuaalne. Müüdi ja selle loomise protsessi uurimine kuulub semioloogia, mitte lingvistika valdkonda. Müüt on väljastatud objekt (*objet émis*), millel on väljastaja ning vastuvõtja ehk lugeja. Müüdi struktuur sõltub selle väljastajast ning lugemine vastuvõtjast.

«Lennud» oleks seega Barthesi mõistes justkui müüdi looja, nii nagu Harcourt'i stuudiod loovad näitlejate kujutamisel ühtse, impersonaalse baasi, teenib ka kõnealuse saatesarja iga järgnev saade üht ja sama eesmärki: edastada vaatajatele antud lennu lõpetajatest esmane kuvand. Näitlejad ise ja nende kuvandid aga müüdid. Piltlikult öeldes tähendab müüt ka väljamõeldist, tõe pähe levitatavat liialdatud ettekujutust (Mägi 1999: 380).

ETV lavastuslike saadete toimetuse juhataja Gerda-Küllil Kordemetsa sõnul on näitlejate puhul müütiline oreool, nagu nad elaksid ilusate, andekate, rikaste ja kuulsate maailmas, suures osas vale. *Sest see on raske töö. Sa ei ole oma sisemuse, välimuse omanik. Sina ei saa seda endale lubada, et minna paksuks või teha ilulõikusi – siis kaotavad miimilised lihased poole oma võimest. /.../ Näitleja peab ootama, et teda kutsutakse, talle antakse tööd. Ja siis on see ju veel väga madalalgaline töö. Ja siis on see selles mõttes väga karm amet, et konkurents on väga tihe* (Kordemets: 2011).

Siiski nõustub ta sarnaselt teiste intervjueeritutega, et näitlejaga seotu on mingis mõttes müüt. Teatrikülastajate jaoks, kes ise näitleja maailmaga väga tihedalt kokku ei puutu, käivad müüdid näitlejatega kaasa. See, mis toimub proovides või lava taga, tundub huvitav ja kättesaamatu, isegi müstiline. Näitleja võib ise kuskilt mingeid jutte kuuldes imestada, et mida küll räägitakse, aga seda, et näitleja ametit saadab mingisugune kummaline aura, ei saa eitada (vt lisad 2-4).

Mütologiseerimine ongi üks kultuuriruumi kuvandiloome vahendeid, mida omistatakse tihti just nimelt televisioonile. Marcel Danes ja Paul Perron (2005) kirjutavad oma raamatus «Kultuuride analüüs», et vaatajad tajuvad telenägusid erakordselt värviliste müütiliste kujudena, televiisoris tunduvad tegelased olevat väljaspool aega ja ruumi, hõljuvat omaenda müütilises maailmas. Seega lisab televiisor meediumina juba niigi müütilise ja salapärase näitlejakutsele müütilisust veelgi juurde.

1.4. Meedia kui kultuurikeskkond kuvandi loomisel

Meedia kannab ühiskonnas väga olulist rolli, nagu varem viidatud, on sellel nii kultuuriruumis kui ka demokraatias oluline osa. Anglosaksi maades peetakse meediat neljandaks, Põhjamaades koguni kolmandaks riigivõimuks (Bagerstam 1997). Denis McQuaili teoses «Massikommunikatsiooni teooria» (2000: 72-73) tuuakse välja (massi)kommunikatsiooni viis põhilist funktsiooni: informeerimine, sidustamine, sotsialiseerimine, meelelahutus ja mobiliseerimine. Kusjuures sotsialiseerimise all mõistetakse muuhulgas ka kultuurilise jätkuvuse tagamist ning domineeriva kultuuri väljendamist, nagu ka subkultuuride ja uute kultuuriliste arengute tunnustamist (McQuail 2000). Niisiis on meedia üheks ülesandeks kindlasti kultuuri, sealhulgas ka teatri ja sellega seotud indiviidide elu ja tegevuse kajastamine.

Kui rääkida massimeedia institutsioonist läbi McQuaili (2000: 13-14), siis saab välja tuua mitu iseloomulikku punkti, mida saab rakendada meedia eri institutsioonide ja väljaannete mõistmiseks:

1. Massimeedia põhitegevus on sümbolilise sisu loomine ja levitamine.
2. Meedia toimib avalikus sfääris ja on sellele vastavalt reguleeritud.
3. Osalus saatja või vastuvõtjaga on vabatahtlik.
4. Organisatsioon on professionaalne ja vormilt bürokraatlik.
5. Meedia on korruga vaba ja võimutu. Meedia institutsioonid on seesmiselt liigendatud vastavalt tehnoloogia tüübile ja sageli iga tüübi siseselt.

Nende punktide abil saab vaadelda ka saatesarja «Lennud». Saatesarja iga osa eesmärk on tutvustada televisiooni kaudu EMTA lavakunstikooli lõpetanud/lõpetavaid näitlejaid ja lavastajaid, et info ja nende kuvand jõuaks võimalikult paljude inimesteni. Et tegu on kultuurisaatega, on sisu suures osas märgilise tähendusega. Juba teater iseenesest on sümboliline maailm, nii ei pääse sellest ka näitlejaid portreeriv saatesari, mis lisaks sellele peab vastama ka televisiooni reguleerivatele nõuetele.

Kuigi, nagu eelnevalt öeldud, meediat peetakse paljudes maades tugevaks võimu instrumendiks, võib McQuaili välja toodu kaudu sellele ka vastuväiteid tuua. Suure vabadusega kaasneb mingil määral ka võimutus. Seda on eriti hästi näha telemeedias, kus on kättesaadavad paljud kanalid. Igal neist on vabadus näidata seda, mida nad oma institutsiooni siseselt heaks peavad. Samamoodi on aga ka vaatajal õigus sellest suurest hulgast valida vabatahtlikult see kanal ja saade, mida tema tahab vaadata. Nii ei pruugi näiteks kitsale sihtrühmale (eelkõige süvakultuurihuvilised inimesed) suunatud saade, millel on küll avalik-õiguslikus televisioonis võimalus jõuda paljude inimesteni, laia kõlapinda ja vaadatavust saavutada.

Lisaks televisioonile on aga ka teisi meediakanaleid, mida ei tohi unustada, sest need kõik mängivad mingi objekti kuvandi loomisel oma rolli. Kui rääkida näitleja kuvandi loomisest meedias, on eri meediakanalitel üsna palju võimalusi näitlejate kuvandi kujundamisel ja/või muutmisel. Erinevates meediakanalites ja ka eri ajakirjandusformaatides võib nii esmast kui ka teisest kuvandit eri vahenditega korrigeerida, seda just meediumite eripäradest lähtudes.

Televisioonil, mida võib käsitleda sotsiaalse tekstina, mis täidab kogu kultuuri, on inimpsüühikale neist küll kõige suurem mõju: erinevalt näiteks raadiost edastab see lisaks helile ka liikuvat pilti, mille korralikuks jälgimiseks tuleb telerivaatamisse süveneda. Samas on aga telekanalit ka lihtne vahetada. Lisaks sellele on telekanalitel ka oma programm, Eestis võib kohalikust kultuuriprogrammist rääkida ainult ETV ja ETV2 puhul. Erakanalites eraldi kultuuritoimetajaid ei ole ning ka riigitelevisionis on kultuuritoimetus varasemaga võrreldes kordades väiksema tähtsusega (Tuuling: 2011).

Niisiis saavad üldiselt esmase kuvandi loomisele pretendeerivad süvakultuurisaated telekavas võrdlemisi vähe ruumi ja seda tavaliselt mitte *prime time*'i ajal, kui teleri ees on kõige rohkem vaatajaid. Selle aja napsavad endale uudised, kuhu kultuuriteemad satuvad harva ning mis on pigem esmast, olemasolevat kuvandit muutvad, kuna tegelasteks on eelkõige juba avalikkusele teada kultuuriinimesed ja –institutsioonid.

Kuigi päeva- ja nädalalehtedel on teorias oma kultuuri- ja meelelahutuskülgedel suurem võimalus esmast kuvandit luua, on ka nemad teleuudistele sarnaselt pigem teise kuvandi loojad ja muutjad. Need võivad pika aja jooksul erisuguste artiklitega ühe ja sama näitleja kuvandit oma lugejate jaoks isegi suures ulatuses muuta. Ajakirjad, eriti populaarsed nii-öelda «kollased» seltskonnaajakirjad, pühendavad suurema osa oma sisust just avaliku elu tegelaste eraelust kirjutamisele.

Tabloidide ja sarnase suunitlusega ajakirjade sisu rõhutabki esmajoones üldinimlikku huvi, nende sisu on kergem, palju tähelepanu pööratakse kuritegevusele, vägivallale, skandaalidele ja meelelahutusele (McQuail 2000: 20-21). Uudisväärtustest rääkides keskenduvad need värskuse, päevakajalisuse ja prominentsuse kõrval enamasti just rohkem konfliktisusele, jättes eelnimetatud kriteeriumid ja läheduse, mõju ja erakordsuse pigem tagaplaanile.

Võib isegi öelda, et seda tüüpi meedia ekspluateerib jõuliselt teist tüüpi kuvandit, mis pakub oma prominentsusega (inimest juba teatakse) ka suuremat uudisväärtust. Klassikaline võtte, mida «kollane» ajakirjandus kasutab, on just see, et konflikt puhutakse ajakirjaniku poolt kunstlikult suureks või nii-öelda imetakse sulest välja, et lugu põnevamaks teha (Hennoste 2001).

Nii on näiteks EMTA 18. lennu vilistlane Jan Uuspõld Eesti meedias juba aastaid figureerinud pigem skandaalset maiku omavate uudistega sellest, kuidas ta tööle minna unustas (Vainküla 2004), purjus peaga avalikus kohas märatses (Heinla 2004), samas olekus autoga sõitis (Kroonika 2010) või narkootikume tarvitab (Paas 2007). Sama inimese häid külgi näitavad teod, nagu näiteks see, kuidas Uuspõld päästis Tallinna kesklinnast haruldase vöötkaku (Kulli 2009) või kuidas ta koos Monoteatri juhi Karl Kermesega Lääne-Tallinna keskhaigla Pelgulinna sünnitusmajale heategevusliku etenduse piletituluga soetatud juhtmevaba loote jälgimise monitori kinkis (Albers 2010), on kohalikus meedias palju vähem tähelepanu saanud. Seega võib öelda, et temast on meedia loonud pigem negatiivse kuvandi ja seda eelkõige tema eraelu, mitte näitlejavõimekuse baasil.

Ilmselt vähem mõjutavad näitlejate kuvandit märksa põhjalikumad ja ilmselt ka adekvaatsemad elulooraamatud. Säärased väljaanded võivad küll indiviididest kõige selgema ja tõepärasema kuvandi anda, ent jõuavad (eelkõige finantsilistel põhjustel) ilmselt märksa väiksema arvu inimesteni, mõjutades subjekti, ehk siis näitleja üldist kuvandit palju vähem.

Maine ja avalik kuvand võivad paljudes valdkonnades suuresti mõjutada seda, kas ja kuivõrd edukas ollakse. Nii näiteks valitsemises, äris, meelelahutuses, teaduses ja kunstis. Mõnedel juhtudel ongi see pigem maine või avalik kuvand, mitte aga isik ise, mis edu või ebaedu määrab. Seda just selle pärast, et mainel, mis tekib tihti massimeedias loodud kuvandi abil, on palju suurem mõjuulatus kui isiku tegudel (Bromley 1993).

Rääkides saatesarjast «Lennud», võib öelda, et Eesti meediamaastikku vaadates ei tegutse see tavalise meediumina. Kuna iga lennu jaoks on vaid üks saade, on tegu ülevaatlike, kursusi, nende juhendajaid ja seal õppijaid tutvustavate telesaadetega. Sügavalt iga indiviidi eraelu ei lahata – selleks napib eelkõige aega. Lisaks valitseb saadetes soe ja sõbralik õhkkond, sest eesmärk on iga üksikut kursust, mis on teatrikooli vastu võetute väikest arvu vaadates pigem isegi sõpruskond, tutvustada just nende endi mälestuste ja minevikutegemiste põhjal. Terav kriitika ega konfliktisus säärasesse kultuurisaatesse ei mahu, kuigi üksikutel kordadel toimetaja tõepoolest provotseeris intervjuueeritavaid mõne negatiivse emotsiooni mõjul rohkem rääkima (Merisalu 2011: 25-26).

Saatesarjaga kokkupuutunud näitlejad tõid samuti välja samad erinevused. Saate formaat ja tegijad panustavad sellele, et võimaluse korral ikkagi minna teemas nii-öelda süvitsi, rääkida inimestest nende töö sees, tööd mitte unustades, tuues elavaid näiteid kooliajast ja ka kooli kõrvalt tehtud projektidest, et vaatajal jääks ka vahendatud, kuid siiski isiklikum kogemus ja mulje näitlejatest. Näiteks XX lennu lõpetanud Evelin Võigemast tunnistas selle bakalaureusetöö tarbeks antud intervjuus (2011), et teda teeb kurvaks see, et hilisem meediakogemus on «Lendudega» võrreldes kahjuks üsna pealiskaudne ja ka kollane.

1.5. Valdkonna uurimistraditsioon Eestis

Kuigi meediapoolse kuvandi loomist on Tartu ülikoolis varemgi uuritud, on uurimisteemad väga vähe kultuuriga seonduvat puudutanud. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis on seni kuvanditeemalised lõputööd seotud pigem poliitika, integratsiooni, asulate ja riikide, ettevõtete ning sotsiaalsete gruppide või soorollidega. Ainsad teatrimaailmaga seotud tööd kaitsti 2006. (Laks, Tiiu. *Teatri representatsioon Eesti trükimeedias Postimehe näitel* ja Türk, Mall. *Tippjuhi ja organisatsiooni imago seosed Vanemuise näitel*) ning 2007. (Seljamaa, Jarmo. *Muusikateatri representatsioon Eesti trükimeedias*) aastal.

Ka teatriteaduse erialal on nii Tartu ülikoolis kui ka EMTA lavakunstkoolis lõputöid kirjutatud peamiselt konkreetsete lavastuste representatsioonidest, erinevatest teatrivooludest ning teatrite või lavastajate tegevusest konkreetse ajaperioodi vältel. Näitleja isikut ja tööd üldisemas plaanis on ka teatrihariduses uurinud vähesed inimesed.

Nii võib kõige lähedasemate näidetena tuua vaid mõned Tartu ülikooli teatriteaduse erialal kaitstud bakalaureusetööd (Põdersoo, Sirle. 2003. *Näitlemine. Kaks vaateviisi*; Sinisalu, Piia. 2004. *Anu Lamp näitleja ja isiksusena*; Reimand, Aivi. 2007. *Näitlejakoolitus Vanemuise teatris*) ja üksikud EMTA lavakunstkooli magistritööd (Leesmend, Kristel. 2008. *Kuidas valitakse osatäitjaid*; Prints, Jaak. 2008. *Vastates kükitavale poisile. Portree näitlejast noore mehena*; Valkna, Priit. 2009. *Teatrinäitleja filmis*).

Käesoleva bakalaureusetöö temaatika on uudne, sest näitlejat ja teatriharidust puudutavale aspektile on meie akadeemilises traditsioonis suhteliselt vähe tähelepanu pööratud. Veel enam, autorile teadaolevalt pole saatesari «Lennud» kunagi varem käsitlust leidnud. Seda sama kinnitasid eravestlustes ka EMTA lavakunstkooli teadur Eva-Liisa Linder ja saatesarja idee autor ja pikaajaline toimetaja Anne Tuuling.

Sellest johtuvalt võib öelda, et antud bakalaureusetöö on teatri ja meediapraktika ühendamisel esimene teerajaja nii meediateoorias kui ka teatriteaduses. See temaatika väärib kindlasti ka edasist uurimist juba magistri- ja doktoritasemel.

2. UURIMISTEEMA JA MEETOD

Teises peatükis tuleb lähemalt juttu käesoleva bakalaureusetöö uurimisteemast ja kasutatud meetoditest. Peatükk on jaotatud kolmeks suuremaks alapeatükiks, mis omakorda jagunevad väiksemateks alaosadeks. Esimeses neist saab seletust teema valik, lähemalt tutvustatakse uuritavaid objekte: EMTA lavakunstkooli, selle vilistlasi ja lõpulende käsitlevat saatesarja; kultuuriväljas. Esitatakse ka uurimisküsimused, mis puudutavad näitleja kuvandit ja selle loomist avalikus kultuurisfääris.

Teises alapeatükis kirjeldab autor kasutatud meetodeid, nende valiku põhjusi ja uurimustöö käiku. Välja tuuakse empiirilise vaatluse ja süvaintervjuude positiivsed ja negatiivsed küljed. Kolmandas alapeatükis seletatakse lähemalt lahti uurimistöö materjalide valiku põhimõtted: kuidas teenivad uurimustöös esitatud küsimustele vastuste leidmise eesmärki saatesarja analüüs, valitud intervjuueeritavad, aga ka teoreetiline tugimaterjal.

2.1. Uurimisteema ja uurimisküsimused

Põhjus, miks antud bakalaureusetöö telemeedia kõrval suuresti teatriga seotud on, peitub autori ülikooliõpingute eripäras. Nimelt õppis seminaritöö autor paralleelselt ajakirjandusega kõrvalerialana teatriteadust. Juba seda teemat alustanud seminaritööst sai seega hea vahend ja võimalus ühendada kaks omandatud haridust.

Bakalaureusetöös on analüüsitavaks objektiks läbi enam kui kümne aasta Eesti Televisioonis näidatud saatesari Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstkooli lõpulendudest. Kui seminaritöös sai saatesarja käsitletud eelkõige üldises plaanis, siis

bakalaureusetöö edasiarenduseks on keskendumine saate põhitegelastele, kooli vilistlastele ja kuvandile, mille saatesarja eri osad neist loonud on.

Uurimisküsimused, millest tuleb täpsemalt juttu alapeatükis 2.1.4., puudutavadki EMTA lavakunstkooli vilistlaste kuvandit meedias, seda eelkõige seoses saatesarjaga «Lennud». Küsimustele aitas vastuseid leida saadete sisu analüüs näitleja isiku ja ameti seisukohast ning ka hiljem läbi viidud intervjuud saate toimetamisega kokku puutunud teletöötajate ning saates osalejatega, lavakunstkooli vilistlaste endiga.

2.1.1. EMTA lavakunstkool kui kultuuri looja

Tallinnas, Toompeal Toom Kooli tänaval asuv õppehoone valmis aastal 1691, toona oli tegu kahekorruselise kõrge kelpkatusega kivihoone, kus on tehtud ümberehitusi 19. sajandil ja 20. sajandi viimastel kümnenditel. 2004. aastal toimus koolimajas kapitaalremont, millega saadi juurde kaks uut saali, lauluklass pööningul, uus auditorium tiibhoones, avar raamatukogu-arvutiklass ja üliõpilaste puhkeruum (Maja 2011). Ümberehitused aitasid pea 50 aastat majas toimunud õppetegevust kvalitatiivselt arendada, pakkudes kaasaegsemaid ja mugavamaid õpperuume ja paremaid vahendeid õppe-eesmärkide saavutamiseks.

1957. aastal alustas majas tegevust Tallinna riikliku konservatooriumi juurde taasloodud lavakunsti fakulteet, praegune EMTA lavakunstkool, mis andis 1961. aastal esimesed kohaliku teatrikooli lõpetajad pärast ligi kümneaastast tühimikku Eesti riikliku teatriinstituudi sulgemisest (Tormis 2011). Alates kolmanda lennu lõpetamisest aastal 1968 on selle teatrikooli lõpetanud igal paaris aastal keskmiselt 15 näitlejat. Alates 19. lennust on lavakunstkoolis välja õpetatud eraldi ka lavastajaid (Lavakunstkooli lennud 2011).

EMTA lavakunstkooli esimeseks juhatajaks sai lavastaja, näitleja ja teatripedagoog Voldemar Panso, kes juhtis kooli oma surmani aastal 1977 ja oli ka esimese seitsme

lennu juhendaja. Tallinna riikliku konservatooriumi lavakunstikooli lõpetanud Panso õppis ka mainekas GITIS-es (vene teatrikunsti akadeemias), kus ta kaitses ka kunstiteaduste kandidaadi kraadi (Ajalugu 2011).

Pärast Panso surma juhtisid lavakunstikooli aastatel 1978-1982 Aarne Üksküla, 1982-1985 Eduard Tinn, 1986-1995 Kalju Komissarov ja 1995-2011 Ingo Normet (Ajalugu 2011). 1. septembrist 2011 hakkab kooli juhtima lavakunstikooli 17. lennu vilistlane, vabakutseline lavastaja ja näitleja Peeter Raudsepp (Uudised 2011).

EMTA lavakunstikool on oma õppetöös lähtunud nii eesti teatritraditsioonist kui ka vene teatripraktiku Konstantin Stanislavski koolkonna põhimõtetest. Viimastel aastatel on oma panuse andnud ka uuemad Euroopa teatrihariduse teadmised ja kogemused. Koolis keskendutakse eelkõige näitleja kõrgharidusele, kuid periooditi valmistatakse ette ka lavastaja- ja dramaturgikoolitusega üliõpilasi (Ajalugu 2011). Nii saab Eesti kultuuriavalikkus mitme eri erialaga tegelevaid kultuuritegelasi, kes saavad võimaluse meie teatritööd kõrgemale tasemele viia.

Lavakunstikoolis saab õppida nii bakalaureuse- kui ka magistriõppes. Bakalaureuseõppe lõpetajad saavad neli aastat kestva õppe tulemusena omandada näitleja-, lavastaja- või dramaturgikutse. Vastuvõtt õppekavadele toimub iga kahe aasta järel. Näitleja õppesuuna üliõpilased õpivad erialastest ainetest näitleja tööd, lavakõnet, soolo- ja ansambli laulu, lavalist liikumist ja tantsu, raadio- ja teletööd, Alexanderi tehnikat, vehklemist, akrobaatikat, jumestust ja muud (Õppekavad 2011).

Lavastaja õppesuunal õpitakse lavastaja tööd, draamateooriat, ruumiteooriat, lavakujundust, valgusrežiid, raadiotööd, kino- ja teletööd, teatrimajandust ja muud. Koos toimuvad teoreetilised loengud teatri-, kirjandus-, muusika- ja kunstiajaloost, filosoofiast ja psühholoogiast. Dramaturgi õppesuunal õpitakse alguses koos näitleja ja lavastaja õppesuundade üliõpilastega, et teatri selle poolega tutvuda. Kirjanduslike eelduste alusel valitud tudengid saavad ettevalmistuse tööks tõlkijate, teatrite dramaturgide, stsenaaristide ja näidendikirjutajatena (Õppekavad 2011).

Magistriõpe kestab lavakunstikoolis kaks aastat. Kuigi õppetöö on enamasti erialakeskne, on viimastel aastatel esile toodud ka õppesuundasad, et anda võimalus täiendada end eesti teatrile olulistel aladel. Nii võeti 2002. aastal üliõpilasi vastu nukuteatri, 2004. aastal lavakõne, 2006. aastal lavastaja ja 2008. aastal taas lavakõne õppesuunale (Õppekavad 2011).

2.1.2. EMTA lavakunstikooli vilistlased kultuuriväljal/avalikkuses

Kui EMTA lavakunstikooli saab vaadelda kultuuri loojana selles mõttes, et ta annab kultuuriväljale praktilise ja teoreetilise ettevalmistusega artiste, siis on oluline vaadelda ka neid artiste endid, kes pärast kooli lõppu kultuuriloomega ise tegelema hakkavad. Koolis eristatakse juba sisseastumiskatsetel eri tunnuste alusel välja need inimesed, kes üldse võiksid sobida avalikkuse kultuuriväljale tegutsema.

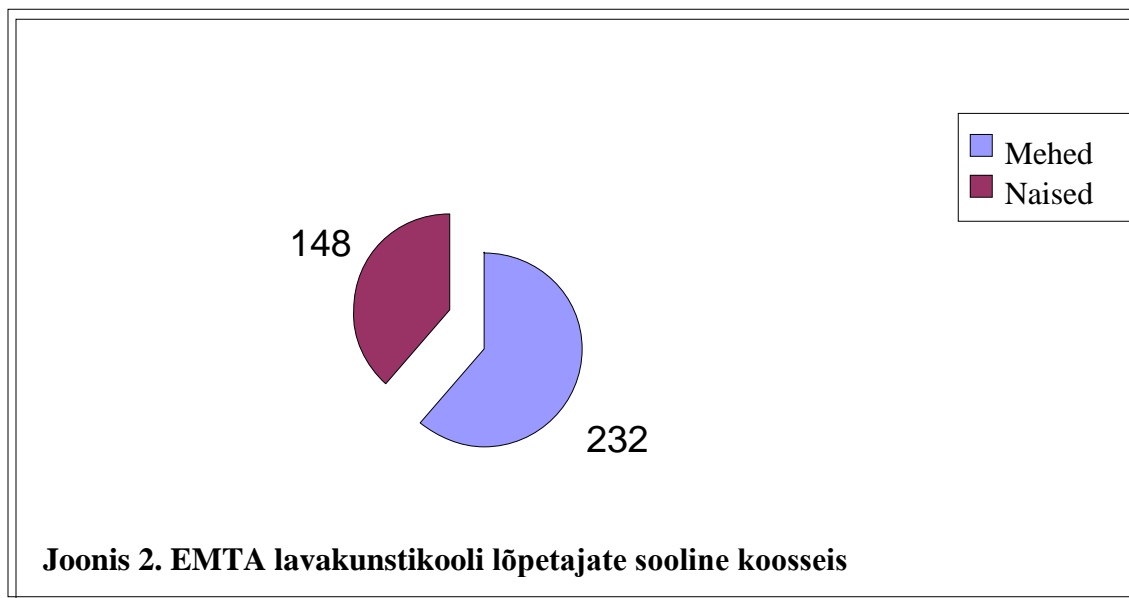
Sisseastumiskatsetel valitakse praeguseks juba mitmendat korda välja kolme suunitlusega noori. Sisseastumiskatsed toimuvad kahes voorus. Esimeses kutsutakse kohale kõik avalduse ja motivatsioonikirja saatnud noored ja nad pannakse komisjoni ees proovile. Ette tuleb valmistada kaks luuletust, üks pikem proosapala ja laul, mida ja kuidas esitada, otsustab komisjon koha peal. Lisaks lastakse katsetele tulijatel täita mitmeid liikumisülesandeid: tantsida eri helitausta järgi, imiteerida inimesi, loomi, nähtusi.

Lavakunstikooli lõpetanud näitlejad ja lavastajad, kes on hiljem koolis ise õpetanud ja sisseastumiskomisjonides osalenud, on toonud välja mitmeid eri omadusi, mis lavakunstikooli astuval noorel peavad olema. Empaatiavõime, tundlikkus, suhtlemisoskus, avatud natuur, aktiivsus, kujutlusvõime, tahe ja valmisolek on vaid mõned näited (Orro 2007). Ilmselt teevad need omadused lihtsamaks teatriõpet omandada ja annavad õpetajatele kindlust, et õpilased saavad tõepoolest hiljem tööga avalikus sfääris hakkama. Empaatiat, tundlikkust ja kujutlusvõime teevad eri rollidesse sisseelamise

lihtsamaks, samuti aitavad suhtlemisoskus, avatus ja aktiivsus hästi hakkama saada meeskonnatöös, koostöös teiste näitlejate, lavastajate ja muude teatritöötajatega.

Välja on toodud ka seda, et noorel peaks olema mingisugune väljakujunenud suhe teatrisse ja vajadus olla terviklik inimene. Kokkuvõttes peaks ta suutma end uskuma panna – ja seda ükskõik, mis vahenditega või mis kombel (Orro 2010). Siinkohal võib eeldada, et kui noor teab juba varem, mis on teater, oskab ta juba algusest peale kiiremini õpitavat hõlmata ning hilisemas töös on lihtsam hakkama saada nii teatrites kui ka filminduses ja eri meediakanalite reklaamides. Näitleja peab usutav olema ka pelgalt oma hääle või olekuga, alati ei saa jääda lootma nii-öelda kogukomplekti peale.

Õpe EMTA lavakunstkoolis kestab neli aastat. 2011. aasta suveks on kooli lõpetanud 24 lennuga 380 noort, neist suurem osa mehed (vt Joonis 1). Kui arvestada seda, et aastail 1984-1988 õppis lavakunstkateedris ka venekeelne grupp, keda juhendasid Vene Draamateatri näitlejad ja lavastajad, saab öelda, et praeguseks on kooli lõputunnistuse kätte saanud 383 inimest (*Lavakunstkooli lennud*).

* NB! Joonis sisaldab endas EMTA lavakunstkooli lõpetanud esimese 24 lennu eestikeelse õppe lõpetajaid. Allikas: www.lavakas.ee

Praegu õpivad EMTA lavakunstikoolis 25. ja 26. lend (Üliõpilased 2011), kolmel erialal kokku 40 inimest. Juba kooli lõpetanud töötavad kõigis Eesti teatrites, aga samuti ka televisioonis, raadiotes ja mujal. Suur osa lavakunstikooli kasvandikke teeb kaasa ka mängufilmides ja telesarjades, mitmed on pedagoogid nii lavakunstikoolis kui ka teistes teatrikoolitust pakkuvates Eesti kõrgkoolides (Ajalugu 2011). Nii võib öelda, et terve Eesti kultuurikeskkond on lavakunstikooli lõpetajatest kasu saanud ja saab seda ilmselt ka tulevikus.

2.1.3. Telesari näitekunstist «Lennud» kultuuriloo loojana

Saatesarja «Lennud» on enam kui kümne aasta jooksul näidatud Eesti Televisioonis. Sari keskendub Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikooli lõpulendudele, rääkides kooli vilistlaste ja nende õpetajatega ning näidates video- ja fotomaterjali. Kuna teatrikooli traditsiooniks on saanud lõpetamised igal teisel kevadel, on ka erisaated lendudest alates 17. lennu saatest olnud eetris igal teisel aastal, samal ajal, kui teatrikooli lend lõpetab (Merisalu 2011: 4). Tegu on täiesti omanäolise ja pika ajalooga kultuurisaatega, mis annab olulise panuse Eesti kultuuriloosse.

Saate idee autor ja pikaaegne toimetaja, Anne Tuuling kirjeldab saatesarja «Lennud» kui ühe kogukonna saateid, mis on kokkuvõttes ühe kindla institutsiooni, ühe eriala saated. Ja ka iga lend, mis kooli lõpetab, ja kellest üks saade on, moodustab eraldi omaette üksuse. Aga kuna portreeritakse inimesi, keda ka laiem grupp inimesi teab, on saade ka üldiselt huvitav (Tuuling 2011). Sarja teeb inimlikuks ja huvitavaks just see, et «Lendudes» on lisaks tudengite tehtud tööde kajastamisele sees ka nende mõtted ja tunded, igatsused ja soovid (Jõemägi 2011).

Töö kirjutamisel tuli arvestada faktiga, et saatesarja esimene pool, st isegi 15-16 esimest saadet, olid salvestatud ja läksid eetrisse retrospektiivselt. See tähendab, et vähimal juhul (XVI lennu puhul) lahutas lennu lõpetamist saate salvestamisest/eetrisseminekust üks

aasta. Need saated olid aga linti võetud aastatel vahemikus 1990-1993 – esimene lend lõpetas lavakunstkooli aga juba aastal 1961 (Merisalu 2011: 9).

Analüüsil tuli arvesse võtta veel ühte tähtsat eripära: sarja ja selle järglas-saadete näol on tegu eelkõige kultuurisaadetega. Ja seejuures kultuurisaadetega, mis keskenduvad ühele teemale, käsitletava teatrikooli lennu kirjeldamisele eri vahendite abil. Kuna tegelased on iga kord erinevad (siinkohal välja arvatud lavakooli õppejõud või lõpetajad, kellest hilisemates saadetes on saanud juba õppejõud), ei saa toimuda tegelaste ja temaatika märkimisväärset arengut, nagu mitmetes teistes saadetes, sest seda ei saa mitme saate lõikes lihtsalt juhtuda (Merisalu 2011: 5).

See, et saadete lõigus temaatika arengut ei toimu, annab teoorias kõigile saadetele võrdse aluse näitlejatest kuvandi loomisel. Seda juhul, kui mitte arvestada rea faktidega: varasematel saadatel oli vähem eetriaega kui järgnevatel; suur osa esimestest saadetest olid retrospektiivsed, seega mitte enam esmase kuvandi loojad; salvestustehnika areng võimaldas hiljem rohkem videopilti kasutada ja rohkem muljeid edasi anda kui seda varem teha sai.

Võrreldes «Lendude» tegemise kaht ajaperioodi, saab välja tuua mitmeid argumente ühe või teise perioodi saadete tegemise lihtsuse või raskuse poolt ja vastu. Tagasivaatavate saadete puhul oli lihtsustavaks faktoriks see, et teati, mis lõpetajatest saanud oli ja kes nad on. Nii oli lihtsam teha üldistusi ja kursuseid kuidagi kokku võtta. Samas sai kasutada ainult seda materjali, mida keegi teine oli varem teinud. Uuemate lendude puhul ei saa ennustada, mis lõpetajatest täpselt saab või kuidas teatrid neid vastu võtavad. Samas on saate tegijatel võimalus ise materjali koguda täpselt sellise nurga alt nagu neile huvitav tundub ja seda vahetult salvestada (Kordemets 2011).

Et tegu on ühe saatesarjaga, mille eesmärk on püsiv ja mille eri osade lõikes tegelased ei kordu (välja arvatud mõned õppejõud ja saate tegijad ise), võib eeldada, et igas saates läbitakse üldjoontes sama skeem ja sama teemadespekter. Et tegu on Eesti Muusika- ja

Teatriakadeemia lavakunstkooli lõpulende tutvustava saatega, on selle ülesehitus suuresti inspireeritud kooli enda eripäradest (Merisalu 2011: 19).

20 saate lõikes võib välja tuua üldise saate ülesehituse, mida peaaegu kõik saated ka järgivad (Merisalu 2011: 19-20):

1. Kõigepealt tutvustatakse lendu lühidalt kas foto- või videomaterjali kaudu (grupipilt nimedega nagu näiteks I lennu saates, videomaterjal mõnest lavastusest nagu näiteks X lennu saates või videosalvestis lennu lõpu- ja lahkumisgalast nagu näiteks XV lennu saates), millele enamasti jutustab lisa jutustaja rollis olev saate toimetaja.
2. Seejärel antakse sõna kas kursuse juhendajale (nagu näiteks XVII lennu saates) või alustatakse kohe mõne lennu lõpetaja intervjuuga (nagu näiteks XIX lennu saates). Seejärel vahelduvad saate lõpuni intervjuud õppinute ja õppejõududega muu materjaliga, milleks on kas fotod või siis kursuse enda varem salvestatud videomaterjal. Üldjuhul on temaatika iga saate lõikes sarnaselt progresseeruv: kõigepealt räägitakse oma esimestest mälestustest kooli ja kursusega seoses ning sealt minnakse teemaga edasi järgnevatel aastatel sündmusi lahates.
3. Olenemata keskosa teemade järjekorrast, on iga saate lõpuosaks niiöelda tulevikuperspektiiv. Ehk siis info selle kohta, kes lõpetajatest kuhu edasi tööle läheb (või on läinud), millele järgnevad saate lõputiitrid.

Selle üldise ülesehituse töötasid toimetajad Anne Tuuling ja Reet Neimar välja juba sarja alguses. Oli ka variant teha ajalooline loengusari kateedri lõpulendudest, sest eriti esimeste lendude kohta oli foto- ja videomaterjali vähe. Aga kuna televisioonis on ikkagi oluline liikuv pilt, otsustati kaadritaguse ajaloolise tutvustava teksti vahele pikkida olemasolevat videomaterjali ja intervjuusid lõpetajatega, mis tooks vaatajateni inimeste vahetud mälestused kooliajast. Lõpuosa, kes kus töötab, teenis alguses informatiivset eesmärki näidata, mis lõpetajatest saanud on. Hiljem, kui saated jõudsid juba kooli arengule järele, tutvustatigi uusi noori nägusid, keda järgmisest hooajast erinevates Eesti teatrites näha võis. Saatesari on ka väga konkreetselt kultuuriloo teenistuses: sarja saateid

kasutatakse EMTA lavakunstikoolis teatriajaloo õppematerjalina kateedri ajaloost (Tuuling: 2011).

2.1.4. Näitlejate kuvand avalikkuses ja telekanalis

Seminaritööd kirjutades oletas autor enne empiirilise uurimuse algust, et saatesarja sisuline pool muutub ajas pealiskaudsemaks ja meelelahutuslikumaks. Analüüsi tulemustest selgus aga, et lisaks visuaalse pildi edasiarengule tegi ka saadete sisuline pool kvalitatiivse hüppe. Ilmselt mängis siinkohal rolli fakt, et 16 esimest saadet tuli teha retrospektiivselt, sest need lennud olid teatrikooli juba lõpetanud (Merisalu 2011:28). Seega võib öelda, et esimeste saadete puhul oli materjali kursuse kohta raskem leida ning et kooli lõpetamisest oli ka aega möödunud, ei pruukinud intervjuueeritavad kõike nii täpselt mäletada.

Saadete nn järeljõudmisega lendude lõpetamistempole jõuti punkti, kust edasi sai saateid hakata tegema veel kooli lõpetavatest noortest näitlejatest ja lavastajatest. Ilmselt andis see rohkem aega teemale pühenduda ja ka väiksema ajalise distantssi, et kooli ja näitlejate elust rohkem sisukat välja noppida (Merisalu 2011: 28). Siinkohal peab autor silmas seda, et esimesed saated, mida oli üsna palju, valmisid kolme aasta jooksul, hilisemate lendude puhul oli juba nende kooli astudes teada, et portreesaade tuleb, ning materjali kogumiseks oli rohkem aega. Niisamuti venis ka saadete eetrissemineku aeg eri aastate peale, nii et kogu saate kontseptsiooni loomiseks ja toimetamiseks oli kokkuvõtteks varasemaga võrreldes rohkem aega.

Pärast seminaritööd tekkis küsimus, kas sellised järeldused ka tõepoolest paika peavad. Seega tuligi idee teha bakalaureusetöö, keskendudes näitlejatest loodud kuvandit puudutavatele küsimustele. Saateid uuesti selle nurga alt üle vaadates ja hiljem intervjuusid ette valmistades tekkinud küsimused saab kokkuvõtvalt jaotada kolme suure uurimisküsimuse alla.

Esiteks, *milliseks peavad näitleja rolli ja saate poolt loodud kuvandeid kõnealused näitlejad ise*. Kitsamalt saab selle teema all vaadelda ka seda, kuidas EMTA Lavakunstkooli lõpetanud näitlejad-lavastajad on rahul valminud saadetega ja kas nende arvates on välja toodud nende lende kõige paremini ja kohasemalt iseloomustavad faktid ja küsimused. Sellele uurimisküsimusele aitasid vastust leida osalejaintervjuus küsimused (vt Lisa 4) 4.-14. Eriti huvitavad vastused olid kaheksandale küsimusele, *kas võib öelda, et näitleja ja näitlemisega seotu on teiste jaoks nagu müüt? Mis te arvate, miks?* Ja kaheteistkümnendale küsimusele, mille vastustes pakuti välja, mida oleks neid käsitlenud saates osalejate endi arvates paremini teha.

Teiseks, *milline on näitlejate roll ja saate poolt loodud kuvandid kõrvalvaatajate jaoks*. Ehk siis, kas saatesari täidab oma eesmärgi lavakunstkooli lõpulende piisavalt tutvustada, kas see teeb seda õiglaselt jne. Siinkohal mängisid olulist rolli ekspertintervjuude küsimustiku (vt Lisa 3) küsimused 7.-13. Samuti kuulub vastuste leidmise juurde bakalaureusetöö autori tehtud saadete vaatlustabelitel põhineva näitlejaid puudutavate visuaalsete (seminaritöö sisu) ja sisuliste osade (uus, bakalaureusetöö tarbeks tehtud vaatlustabel) analüüs.

Kolmandaks, *kas ja kuidas on kuvand näitleja ametist ja näitlejaks sobivast inimesest aja jooksul muutunud*. Lavakunstkooli lõpetajad on ju elanud nii Eesti kui ka võõrvõimu tingimustes, kuivõrd mõjutas ümbritsev keskkond ja üldine meelsus näitlejaid, nende tööd ja nende kuvandit teiste jaoks. Siin olid olulised ekspertintervjuude küsimustiku 14. ja 15. küsimus ja osalejaintervjuude küsimustiku 5.-7. ja 13. küsimus. Lisaks intervjuudele sai omavahel eri aegadel lõpetanud lende ja nende kogemusi võrrelda ka saadete vaatlustabelitele tuginedes.

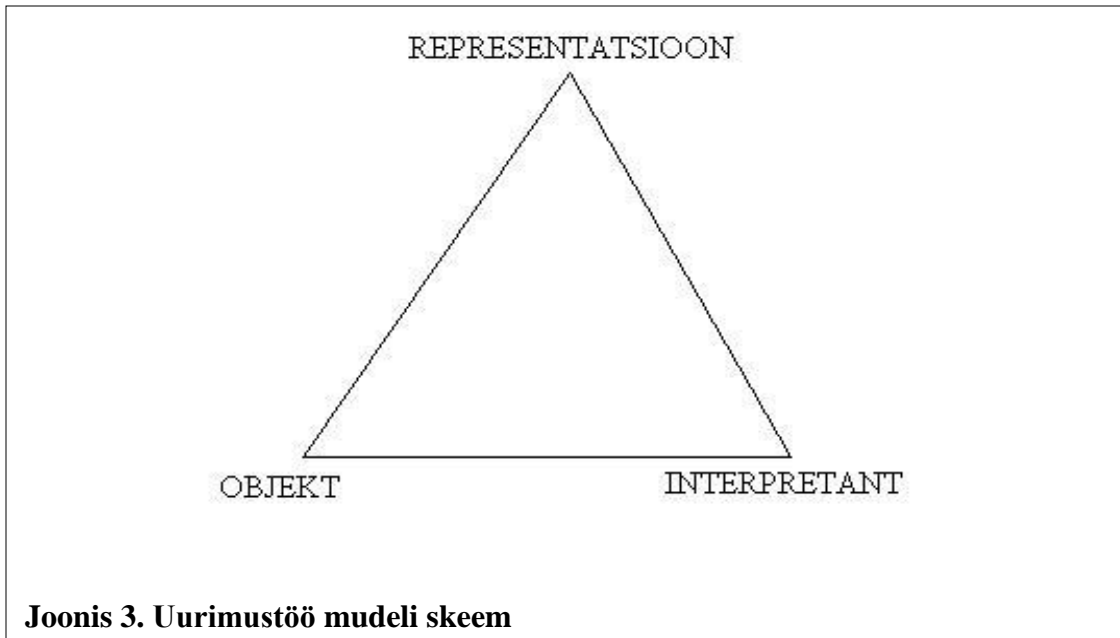
2.2. Meetodi kirjeldus

Bakalaureusetöö valmimiseks on autor kasutanud mitmeid eri meetodeid. Seminaritöö faasis põhines kogu analüüs empiirilisel vaatlusel, bakalaureusetöö jaoks tuli empiiriline vaatlus uuesti läbi viia, seda varasemaga võrreldes uuest vaatepunktist. Samuti lisandusid semistruktureeritud intervjuud ning põhjalikum teoreetilise kirjanduse uurimine.

Empiiriline vaatlus sai uue sisu lähtuvalt uuest vaatenurgast. Kui seminaritöö osas oli vaatluse eesmärk saada üldine pilt saate ülesehitusest, sisust ja erinevatest elementidest, siis bakalaureusetöö tarbeks tuli teha uus empiiriline vaatlus, mille baasil seekord kõikide plaanikohaste saadete põhjal keskenduda näitleja arengut ja kujunemist puudutavale sisule. Otseselt näitleja rolli ja isikuga seonduvat materjali oli saates vähe, ent vaatlustabelisse sai üles kirjutatud kõik, mida sai seostada ühe konkreetse näitleja arengulooga.

Samuti tegi töö autor teema uurimiseks mitmed semistruktureeritud kvalitatiivsed ekspertintervjuud saatega kas otse või oma tegevusvaldkonna kaudu seotud inimestega, mis samuti vajalikku informatsiooni pakkusid. Intervjuudest sai bakalaureusetööks kõige rohkem vajalikku sisulist informatsiooni, sest see meetod võimaldas küsida täpselt neid küsimusi, mis töö seisukohast olulised on.

Ka eeltöö ise oli bakalaureusetöö juures suuremahulisem kui seminaritöö kirjutamisel. Töö autor käis taustamaterjali ja –teadmiste saamiseks nii lugemas Eesti kirjandusmuuseumis vanu Eesti teatri algusaegu puudutavaid tekste ja käsikirju kui ka näiteks tutvumas Eesti teatri- ja muusikamuuseumi arhiividega Eesti näitlejate ja EMTA lavakunstikooli ajaloo kohta ning asjatundjatega vestlemas – seda nii teatri- ja muusikamuuseumis kui ka EMTA lavakunstikoolis koha peal. Samuti sai bakalaureusetöös kasutatud teoreetilise kirjanduse kõrval uuritud mitmeid näitlejate elulugusid ja neid puudutavaid artikleid Eesti meedias. See taustamaterjal andis eelkõige rohkem kindlust valitud teemat lahti kirjutada, kuid tuli ka otseselt kasuks – terve bakalaureusetöö lõikes võib jooksvalt leida sellekohaseid viiteid.

Vaatlus, ekspertintervjuud ja samuti kogutud teoreetiline taustamaterjal on kokku koondatud ühte semiootilisse kolmetasandilisse mudelisse. Selles on omavahel ühendatud objekt (näitleja, tema roll ja selle kujunemine), representatsioon (saatesari «Lennud», mis oma eri osadega on näitleja kuvandi vahendaja) ning interpretant (saate vaataja, antud juhul käesoleva bakalaureusetöö autor, kes tõlgendab representatsiooni kaudu huviobjekti, näitleja kuvandit).

Mudeli kolm erinevat tahku on omavahel tihedalt seoses ja seda terve uurimuse ja analüüsi vältel. Kõik kasutatud meetodid hõlmavad tegelikkuses kõiki kolme aspekti, keskendumispunkt on küll eri meetoditel erinev, kuid seda selgitatakse lähemalt juba järgnevalt.

Vaatlus

Bakalaureusetöös on kasutatud empiirilist vaatlust, mis on nii mikro- kui ka makrosemiootilise analüüsi esimene etapp. See kujutab endast inimeste või nähtuste jälgimist, mille abil kogutakse andmeid kultuurispetsiifiliste käitumisviiside, tekstide jm

kohta. Vaatlus võimaldab paremini aru saada, kuidas märke, koode või tekste kindlates sotsiaalsetes situatsioonides kasutatakse (Danesi *et al.* 2005).

Meediateadlane ja –õppejõud John Fiske täiendab, et empiirika eesmärgid on koguda ja katalogiseerida objektiivseid fakte või andmeid maailma kohta; luua hüpoteese, et neid hiljem seletada; elimineerida analüüsiprotsessist subjektiivsus – nii kaua kuni see on vähegi võimalik; ja kavandada vahel ka eksperimentaalseid meetodeid materjali ja hüpoteeside usaldusväarsuse kontrollimiseks (Fiske 1990: 135).

Bakalaureusetöö vaatlus erines seminaritöö raames läbi viidud vaatlusest mitmel tasandil. Esiteks vaatas autor läbi kõik planeeritud 20 esimest saadet saatesarjast «Lennud», varem jäi nägemata 16. lennu saade, mida ERR-i arhiivis polnud. Teiseks oli erinev vaatluse rõhuasetus: kui eelnevalt oli põhirõhk sarja saadete üldise ülesehitusmudeli leidmisel ja pigem nii visuaalse kui ka sisulise külje ühiste nimetajate ja eripärade leidmisel, siis bakalaureusetöös on vaatluse põhitähelepanu selgelt näitleja kuvandil, mis saate mõjul temast tekib.

Seekordne vaatlus põhines eelkõige saate sisulisel poolel ja selle käigus tehtud märkmed kandis autor spetsiaalsesse tabelisse (vt Lisa 2). Tabeli originaalvariant oli manuskript, mille tulemused hiljem paberilt ümber arvutifaili kirjutati. Seekord olid kogutud faktid, mida katalogiseerida, saatesarjas esinenud eri tegelaste tsitaadid, mis puudutasid näitlejate ja ka nende õppejõudude iseloomustamist ja arengut.

Vaatlustulemuste põhjal sai kindlaks määrata selle, kuidas kajastab saade näitleja tööd ja kuvandit. Meetodi kriitikana võib öelda, et valitud temaatika leidis otsesõnu sarjas kajastamist üsna vähe. Sisuliselt keskenduti rohkem kursusele üldiselt ning diplomilavastuste kirjeldamisele. Konkreetselt näitleja endani jõuti saates väga harva.

Vaatlustulemuste analüüs aitas kindlaks teha selle, kuidas on saatesarjas otseselt näitleja tööd ja isikut kajastatud. Samuti tekitas saadete vähene informatiivsus sel konkreetsel

teemal uusi küsimusi, mida sai vaatlusejärgselt kasutada läbi viidud ekspertintervjuudes. Seega andis vaatlus konkreetseid tulemusi ja näitas suundi juba töö käigus.

Ekspertintervjuud

Intervjuu on sotsiaalteadustes kõige rohkem kasutatav uurimismeetod ja on tegelikkuses vaatlusest ökonoomsem, samuti võimaldab see meetod koguda nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid andmeid, mida analüüsida ja mille põhjal oma uurimusküsimustele adekvaatseid vastuseid leida (Seale 1998).

Bakalaureusetöö autor pidas vaatlusjärgsete andmete täiendamiseks ja uurimisküsimustele vastuste saamiseks kõige optimaalsemaks lahenduseks kasutada semistruktureeritud süvaintervjuud. Selline meetod paneb küll paika teatud hulga kindlaid küsimusi, kuid võimaldab olenevalt intervjuueeritava vastustest ja teemaga seotusest küsida vajadusel ka täiendavaid lisaküsimusi.

Intervjuude küsimustikud on küll sama teemafookusega: näitleja kuvand ja selle loomine, kuid laias laastus saab välja tuua kaks erinevat küsimustikupõhja. Töö autor otsustas intervjuueeritavad nende seotusest saatesarja ja seda puudutava teemaga olenevalt jagada kahte erinevasse ekspertgruppi, keda hiljem ka omavahel võrrelda. Pikemalt räägitakse sellest järgmises alapeatükis.

Intervjuud bakalaureusetöö tarbeks said läbi viidud 2011. aasta kevadel nii näost-näku kohtumise meetodil suuliselt kui ka mõnel juhul kirjavahetuse teel (juhul, kui ei olnud intervjuueeritavaga võimalik kokku saada). Suulised intervjuud salvestati diktofoniga ja kirjutati hiljem sõna-sõnalt üles, kirja teel läbi viidud intervjuud said internetikeskkonnast sõna-sõnalt ümber kopeeritud tekstifaili. Kõiki intervjuude tekste on toimetatud võimalikult minimaalselt, jättes välja vaid ebavajalikud kordused ja lõpetamata uitmõtted.

Vis à vis läbi viidava süvaintervjuu eelis on selles, et iga olukorramuutusega saab kiiresti kohaneda ja sellega kaasa minna. Intervjueeritava vastused võivad anda uut huvitavat infot, kust leitud teemaga saab vajadusel jätkata, kui see uurimuse huve teenib. Nii oli näiteks väga põnev intervjuerida saate idee autorit Anne Tuulingut ja ka ETV lavastuslike saadete toimetuse juhti Gerda-Küllü Kordemetsa (vt. intervjuude täispikki tekste lisade osast). Küll võib tekitada probleeme see, et teema põhjalik kajastamine tähendab ka suurt materjali hulka, millega tuleb hiljem tegeleda seda ümber kirjutades ja sealt kasutatavat infot välja sõeludes (Berger 1998).

Eri põhjustel tuli osa intervjuudest läbi viia ka kirjalikult, kuna intervjueeritavatega ei olnud võimalik mõlemale poolele sobival ajal või sobivas kohas kokkusaamisi kokku leppida. Nii näiteks ei olnud tiheda töögraafiku tõttu võimalik kohtuda Evelin Võigemastiga ka Vilja Palmiga. Kirjaliku intervjuu puhul on hea see, et puudub hilisem ümberkirjutamise vaev, küll aga ei ole see variant piisavalt interaktiivne, et küsida eelnevatest vastustest johtuvaid järelküsimusi ja täpsustusi.

Kuna meedia vaatenurgast ei ole antud bakalaureusetöös käsitletavat teemat varem teaduslikult eriti uuritud ja sellele eripärased teoreetilised lähtepunktid praktiliselt puuduvad (samuti ei anna ka saadete empiiriline vaatlus eraldiseisvalt piisavalt materjali põhjalikumaks analüüsiks), võimaldavad süvaintervjuud anda uurimisteenmale suuremat tähendust ja vähemalt esialgselt kaardistada näitleja kuvandit ka oma eriala spetsialistide eri vaatepunktide abil.

Intervjuude läbiviimine kuulus töö praktilise osa viimasesse faasi. Sisuliselt tähendab see seda, et küsimustike koostamiseks oli tarvis eelnevalt läbi uurida muu taustamaterjal ja kõik vaatlusalased saated ning need uurimisküsimustest lähtuvalt läbi analüüsida. Alles siis sai teada, millised teemad vajaksid lähemat uurimist ja mis küsimusi oleks tarvis intervjueeritavatel küsida.

2.3. Materjalivaliku põhimõtted

Bakalaureusetööks vajalik materjal hõlmab mitmeid erinevaid allikaid. Kõigepealt oli oluline kultuurilooline saatesari «Lennud», mille vaatlusele sai rajada esmase kuvandi näitlejatest. Seejärel oli vajalik saada lisainformatsiooni, mis vastaks küsimustele, millest saatest kas vastuseid ei leidnud või mille kohta polnud sarjas piisavalt palju informatsiooni või selgitust. Selleks tuli läbi viia intervjuusid inimestega, kes oleksid antud saatesarjaga mingi aspekti kaudu seotud. Kokkuvõttes sai intervjuueeritavad jaotatud seotuse järgi saatesarjaga kahte erinevasse gruppi: saate eksperdid ja saates osalejad. Lisandus ka teoreetiline taustamaterjal, mis kogutud andmeid toetaks.

Teatriteemaline saatesari «Lennud»

Saatesari «Lennud» oli oluline materjal, kuna pakkus esimest võimalust saada hea ülevaade ühest kultuuriloolisest teatrist rääkivast saatesarjast, mis on Eesti kultuuriloos väga omanäoline. Saatesarja analüüs lisab sisuliselt teatriloolisele saatele laiema kõlapinna, kuna paigutab selle avalikkuse kultuurisfääris mitme erineva valdkonna alla, ühendades endas teatriteadusliku ja meediateoreetilise vaatepunkti.

Uurimisteema ja uurimisküsimuste alapeatükis põhjalikumalt käsitlust leidev saatesari on pika traditsiooniga, tele-eeetris on seda näidatud enam kui kümne aasta vältel. Seega on see üks kultuuriloomeline saade, mis on pika aja jooksul näidanud üht institutsiooni ja üht eluala puudutavaid inimesi. Vaatajateni on toodud enam kui kahekümne lennu kooliaastad, mis võimaldab teatrihuvilistel paremini aru saada sellest, kuidas ja mil moel on nende lemmiknäitlejad teatrisse ja tele- või kinoekraanile jõudnud. Ka see, kes on kellega koos õppinud, annab üldteadmistele lisaväärtust, sest nii saab selgemaks, miks mõned näitlejad sobivad palju paremini koos mängima kui teised – koos koolis veedetud aeg võib luua inimeste vahel palju tugevama sideme kui ühe projekti raames kokku tulnud näitlejate koosveedetud aeg.

Selle sarja analüüs andis baasi, millele üles ehitada muu uurimistegevus. Tekkinud küsimustele vastuste saamiseks aitas see leida optimaalseima tee, mida mööda edasi minna.

Saate eksperdid

Lähtuvalt saatesarja analüüsist sai selgeks, et on vaja teha intervjuusid inimestega, kes oleks saatesarjaga kõige rohkem seotud. Seega tuli koostada ekspertintervjuu küsimustik, millele vastaksid kõige lähemalt saatesarja «Lennud» toimetamisega kokku puutunud teletöötajad või siis need teletöötajad, kes on figureerinud teiste samalaadsete kultuurisaadete toimetustes.

Et suurem osa nimetatud saatesarja toimetustiidest on aastate jooksul olnud naissoost, sai selles grupis intervjuueeritud ainult naissoost endisi ja praeguseid teletöötajaid. Lõplikuks valimi suuruseks kujunes kolm inimest, kuna üks oluline saate toimetaja, Reet Neimar, on surnud ning saate algusajast sai põhjalikult rääkida vaid saate idee autor Anne Tuuling. Tema on ka see, kes on olnud kõige rohkem sarjaga seotud ning sai soovitada, kellega veel rääkida.

Kahjuks ei õnnestunud kokku saada Vilja Nyholm-Palmiga, kes on olnud mitmete sarja saadete režissöör, seda tema tiheda ajagraafiku pärast, kuigi alguses oli intervjuu kokku lepitud. Küll õnnestus rääkida Piret Jõemägiga (endine Tanilov), kes on olnud kahe sarja saate režissöör ning ühe toimetaja. Samuti sai autor rääkida ETV lavastuslike saadete toimetuse juhataja Gerda-Küllil Kordemetsaga, kes on olnud pikalt ka ETV kultuuritoimetuse juht. Tema pakkus lisaks asjaga seotusele ka kõrvalvaataja pilku, mis on töö seisukohast väga vajalik ja huvitav, kuna oma intervjuus pakkus ta välja mitmeid küsimusi, millega võiks edaspidi tegeleda. Kõik nimetatud intervjuueeritavad on oma saatesarjaga seotuse järgi välja toodud allolevas tabelis, mille all on ka nende veidi põhjalikum isikututvustus.

Tabel 1. Eksperdid

Nimi	Sugu	Seotus saatesarjaga «Lennud»
Anne Tuuling (Tanner)	N	EMTA lavakunstkooli II lennu vilistlane, saatesarja pikaajaline toimetaja
Piret Jõemägi (Tanilov)	N	Kahe sarja saate režissöör, ühe toimetaja
Gerda-Küllil Kordemets	N	ETV lavastuslike saadete toimetuse juhataja, kaasa aidanud mitme sarja saate toimetamisel

Anne Tuuling – Saatesarja «Lennud» idee autor ja pikaajaline toimetaja. Lõpetanud Tallinna 2. keskkooli ja EMTA lavakunstkooli II lennu näitleja erialal (Tuuling *et al* 2006). Teinud kaasa Eesti Draamateatri noorterühmas, töötanud Riiklikus Noorsooteatris ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis laborandina. Oli 23 aastat Eesti Televisiooni kultuurisaadete toimetuses teatrisaadete peatoimetajana. Kirjutanud ja toimetanud mitmeid teatriteemalisi raamatuid (Tuuling: 2011).

Piret Jõemägi (Tanilov) – Oli saatesarja «Lennud» kahe saate režissöör ja ühe toimetaja. Lõpetanud Jõgeva I keskkooli, Õppinud Viljandi kultuuriakadeemias näitejuhtimist, Tallinna pedagoogikaülikoolis telerežiid, Hostilise teraapia instituudis psühhoteraapiat ja Londonis Karam Kriya joogakoolis kundalini jooga õpetajaks. Töötas Eesti Televisioonis telerežissööri, saatejuhi ja toimetajana (Jõemägi: 2011).

Gerda-Küllil Kordemets – ETV lavastuslike saadete toimetuse juhataja. Lõpetanud Tallinna 32. keskkooli teatriklassi ja Tallinna Pedagoogilise Instituudi näitejuhtimise erialal. Õppinud ETV korraldatud assistentide kursustel. ETV-s alates aastast 1985, lahkudes viieks aastaks (1993-1998) kirjutavasse pressis (Eesti Päevaleht ja Õhtuleht). Töötanud peamiselt kultuurisaadete juures administraatori, assistendi, toimetaja, produtsendi, režissööri ja toimetuse juhatajana. (Inselberg 2010: 21).

Saates osalejad

Bakalaureusetöö autor pidas oluliseks uurida ka seda, kuidas suhtuvad saatesarja «Lennud» kuvandiloomesse need, kellest see saade räägib. Kuigi lavakunstikooli on lõpetanud suur hulk näitlejaid, ei tundunud otstarbekas valida suur hulk inimesi, kellega intervjuu teha. Seda eelkõige kaalutlusel, et kuna tegu on kvalitatiivse süvaintervjuu meetodiga, ei olnud otstarbekas ka kogu valimi suurust arvesse võttes seda liiga suureks ajada, et hiljem tekste ümber kirjutades ja analüüsi tehes mitte ajapuudusesse jääda.

Samuti sai valimi suuruse koostamisel silmas peetud seda, et võrdselt oleks esindatud mõlemad ekspertgrupid, nii eksperdid kui ka osalejad. Eelnevast johtudes kujunes intervjuude läbi viimisel saates esialgseks osalejate valimi suuruseks kolm inimest, millest hiljem sai kaks – seda sel põhjusel, et saatesarja «Lennud» idee autor ja pikaajaline toimetaja Anne Tuuling on lõpetanud EMTA lavakunstikooli II lennu ja sobis seega esindama nii eksperte kui ka osalejaid, sest intervjuu kestel esindas ta ka oma kursust. Niisiis on Anne Tuulingu kõrval, kes esindab siin rühmas saadete esimest poolt, esindatud veel Evelin Võigemast, kes lõpetas XX lennu. Kolmandaks valitud Andres Dvinjaninoviga XIII lennust lõpuks ei õnnestunudki kohtuda, sest kuigi ta oli oma nõusoleku andnud, lükkus intervjuu tema ajagraafiku pideva muutumise tõttu kogu aeg edasi. Lõpuks soostus ta kohtuma alles siis, kui lõputöö tähtaeg juba möödunud oli. Sellest ei tohiks aga suurt probleemi olla, sest saadetest endast saab palju näitlejate endipoolseid mõtteid ja tsitaate ka ilma selle osalejaintervjuuta.

Saates osalejate rühma kuuluvad konkreetselt need inimesed, kes on olnud saatesarjas «Lennud» ise tegelased, ehk siis EMTA lavakunstikooli vilistlased. Kuna bakalaureusetöös leiavad käsitlust eelkõige kooli esimesed 20 lennu, siis sai intervjuueeritavad valitud nende lõpetajate seast. Selle grupi puhul sai silmas peetud ka põhimõtet, et tegu oleks eri lendude vilistlastega. Seega sai valitud sellised lavakunstikooli lõpetajad, kes esindaksid saate algusaega, keskpaika ja hilisemat perioodi. Kõik nad on oma saatesarjaga seotuse järgi välja toodud allolevas tabelis, mille all on ka nende veidi põhjalikum isikututvustus.

Tabel 2. Osalejad

Nimi	Sugu	Seotus saatesarjaga «Lennud»
Anne Tuuling (Tanner)	N	EMTA lavakunstikooli II lennu vilistlane
Evelin Võigemast (Pang)	N	EMTA lavakunstikooli XX lennu vilistlane

Anne Tuuling (Tanner) – vt *alapeatükk 2.3.1.*

Evelin Võigemast (Pang) – Tallinna Linnateatri näitlejanna. Õppinud Tallinna 21. koolis ja Tallinna 49. keskkoolis (praegune Arte gümnaasium). Lõpetanud 2002. aastal EMTA lavakunstikooli XX lennu näitleja erialal (Võigemast: 2011). Abielus endise kursusekaaslase, Tallinna Linnateatri näitleja Priit Võigemastiga. Peres kasvavad tütar ja poeg (Linnateater: 2011).

Ajakirjandus ja muud lisamaterjalid

Selleks, et saate analüüsist ja intervjuudest kogutud materjal kokku siduda ja leida selle teoreetilised alused, tuli läbi töötada mitmeid materjale, mis seda teha võimaldaksid. Bakalaureusetöö lisades on välja toodud liikide kaupa need näited, mis jõudsid ka viidetena töösse endasse. Tegelikult oli läbitöötatud materjali hulk palju suurem. Taustamaterjali sai autor muuhulgas Eesti kirjandusmuuseumist, kus näiteks Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetuse läbilugemine andis aimu Eesti teatri algusajast ja selle olulisusest rahvale ja kirjandustegelastele endile, kes sellele aluse panid. Samuti ei jõudnud töösse ka mitmed ajaleheartiklid, näitlejate portreeraamatud ja teatreid tutvustavad väljaanded, mis olid pigem valdkonna paremaks mõistmiseks, mitte niivõrd praktiliseks kasutuseks antud uurimustöös.

Kasutatud materjalide täpne loetelu on kirjas kasutatud kirjanduse osas. Autor jagas need tekstide iseloomu järgi mitmesse erinevasse ossa. Väljavalitud artiklid ajalehtedest ja ajakirjadest keskenduvad ühele näitlejale, täpsemalt Jan Uuspõllule, ja tema kuvandile,

mida nende artiklitega lugejate jaoks luuakse. Need andsid konkreetse näitematerjali sellest, kuidas ja millist kuvandit võib meedia ühest inimesest avalikkuses luua.

Kasutatud internetiartiklid olid põhiliselt teatriloolist päritolu, palju materjali võttis autor EMTA lavakunstikooli kodulehelt, kus on kooli ajaloo, eesmärkide ja vilistlaste kohta kõige kompaktsem ja usaldusväärsem informatsioon. Samuti sai teatrite kodulehtedelt intervjueritud näitlejate kohta rohkem lisateavet.

Bakalaureusetöösse jõudnud raamatud ja uurimustööd võib laias laastus jagada kolme ossa. Esiteks meediateoreetilised teosed, mis aitasid suuresti töö teoreetilist põhja selgitada ning toetavad seda oma autoriteetsusega. Kasutatud on näiteks Bagerstami, Fiske, Habermasi, McQuaili ja Seale'i mõtteid ja neid töö kontekstis lahti seletatud. Teiseks oli oluline ka kultuuriteooria, mille autoritest võib välja tuua Barthesi, Bourdieu ja Danesi raamatud, mis lisasid kultuuriloomelise vaatenurga. Kolmandaks võib eristada konkreetselt teatriga seotud teoseid, nagu on seda näiteks Kalju Orro toimetatud lavakooliraamatud ja Anne Tuulingu ja Iivi Lepiku kokku pandud raamat EMTA lavakunstikooli II lennust. Need andsid omakorda näitlejatepoolseid näiteid, mida sai lisada saatest ja intervjuudest kogutud materjalile.

3. TULEMUSED

Selles peatükis esitatakse uurimistöö tulemused lähtuvalt püstitatud uurimisküsimustest. Kõik kolm üldistatud uurimisküsimust on paigutatud oma alapeatükki, kus tuuakse välja sellega seonduvad arvamused nii vaadeldud saadetest kui ka intervjuudest. Neljandas alapeatükis leiavad käsitlemist need teemad, millele juhtisid tähelepanu intervjuueeritavad ise ja mis väärivad seetõttu tulevikus lähemat käsitlemist ning omavad ka suuremat praktilist väärtust. Läbivalt toimub ka autoripoolne tulemuste analüüs ja diskussioon, millele eraldi peatüki andmine tundus materjali liigse laialijaotamise ja kordamisena.

Läbivaks mõisteks on siin «kuvand» – see, milline pilt, mulje, imago näitlejatest kas saatesarja «Lennud» kaudu või siis muul viisil tekib – ja see, kuidas seda mõistavad ja tõlgendavad erinevad adressaadid. Esiteks see, kuidas mõistavad näitleja rolli ja kuvandit näitlejad, näitlejaks õppinud ise. Sageli on seda nii-öelda seestpoolt palju raskem lahata kui siis, kui asjaga isiklikult ei tegelda. Siiski on mitmed näitlejaharidusega inimesed püüdnud sellele küsimusele vastata. Teiseks on oluline see, kuidas paistab näitleja kuvand välja saate tasandil – mida arvatakse sellest, mis pilt näitlejast ja näitlemisest televiisori vahendusel vaatajateni jõuab. Mis elemendid seda mõjutada võivad ja kas võiks midagi paremini teha. Kolmandaks tuleb tegeleda näitleja kuvandiga ajas – kas see muutub, kuidas see muutub või kas see üldse peaks muutuma.

Tulemustest rääkides tuleb arvestada sellega, et metatasandil on kogu kultuuriloome implitsiitne. Avalikku teksti – mille alla kuuluvad nii eri iseloomuga meediumites, kaasa arvatud saatesarjas «Lennud», kasutatud tekstid, kui ka lavastused ja jagatud jutuajamised tuntud, prominentsete inimestega – on implitsiitselt sisse kirjutatud adressaadid ja emotsioon. Seega ei saa ühtegi kultuuriga seotud teemat ainult faktipõhiselt esitada, sest väga palju oleneb ka info saamise hetkel valitsevast olukorrast, emotsioonidest ja paljust

muust. Seepärast on ka käesolevas peatükis tähtsam roll sotsioloogilisel taustal ja semiootilistel struktuuridel kui näiteks konkreetsetel matemaatilistel tõestustel ja arvutustel.

3.1. Näitleja roll ja kuvand isiklikul tasandil

Üheks uurimisküsimuseks oli see, milliseks peavad näitleja rolli ja saate poolt loodud kuvandeid kõnealused näitlejad ise. Sellele küsimusele vastuse leidmiseks kasutas bakalaureusetöö autor ka kahe Lavakooliraamatu intervjuude vastuseid küsimusele «Mis omadused peavad olema lavakooli sisseastujal,» millele vastasid EMTA lavakunstikoolis õppinud ja õpetanud näitlejad ja lavastajad. Suurem roll oli aga autori enda läbi viidud süvaintervjuudel valitud saatesarjas osalenud aktiivnäitlejate endiga, kellelt sai selle temaatika kohta küsitud ka rida täpsustavaid lisaküsimusi. Samuti saab siin välja tuua näitlejatepoolseid tsitaate sarjast «Lennud».

Näitlejaks sobiv inimene peab ka praktikute enda arvates vastama mitmetele nõudmistele, mis seostuvad eelkõige kohanemisvõime, esinemisjulguse ja empaatiavõimega (Orro 2007, 2010). Need on omadused, mis hoiavad näitlejat laval nii, et see on mõnus talle endale (lihtsam rolli sisse elada ja seda edasi anda) ja ka publikule (näitleja ja seega kogu etendus on usutav).

EMTA lavakunstikooli II lennu lõpetanud Anne Tuulingu sõnul on näitlemine hingeline asi. *Eelkõige on see ränkraske töö ja selles mõttes elamise viis, et kui sa teatrile sõrme annad, siis oled sa kadunud. Nii naljakas, kui see ka pole, ega see ei kao terve elu jooksul ära. See on midagi niisugust, mis on sul sees* (Tuuling 2011). Ilmselt on näitlemine ka tööväliselt seotud tuntud Stanislavski meetodiga, mille järgi tuleb rolli sisse elada oma tegelaskuju tundeid läbi elades. Tuulingu mõttega võib siin tuua ka selle paralleeli, et näitleja on näitleja igal hetkel, 24 tundi päevas, seitse päeva nädalas. Üks asi võib olla lava jaoks rolli ettevalmistamine ja selles mõttes näitlemine, samamoodi saab sisse aga

elada ametisse endasse, olles igal hetkel valmis näitlema – kusjuures seda loomulikus, neutraalses võtmes, mitte tingimata halvas, nagu seda samuti mõista võib.

Pidevat rolli ja ka ameti läbielamise teooriat kinnitab V lennu saates Martin Veinmann. *Kohutavalt raske on harjuda selle mõttega, et näitleja väljendusvahend on tema ise. See tähendab seda, tema liha, tema veri, tema närvid – kõik, mis temas on. Mitte see, et ma mõtlen midagi geniaalset ja kirjutan selle üles või ei kirjuta. See tähendab ainult ühte: et näitleja maksab kõik oma isikliku tervisega kinni, /.../ oma isikliku läbielamisega.* Samuti toetab see tsitaat ka eelnevalt Anne Tuulingu poolt öeldut, et näitleja töö on ränkraske amet. Seda nii füüsiliselt kui ka psüühiliselt. Kuna töö rohkust ja raskust mainitakse veel mitmetes «Lendude» intervjuudes, peaks see vähemalt alateadlikult aitama kaasa kujundada näitlejast sellist kuvandit, mis tekitab aukartust ja austust, kuna näitleja amet nõuab seda, et tegu oleks tavamõistes tubli tööinimesega.

Näitlejate hulgas olevat kaht sorti inimesi, *üks on see, kellele sa vaatad otsa ja sa ei tule ilmiski selle peale, et see inimene võiks elukutselt näitleja olla. Argielus on ta nii märkamatu, tagasihoidlik. Aga kui läheb lavale, siis ta muutub su silma all, see on hoopis teine inimene, kui ta mingit rolli mängib. Teine on näitleja nii laval kui ka elus. Kogu ta käitumine on täiesti artistlik. Nüüd on kaks võimalust, kas ta on elus suurem artist kui laval või vastupidi./.../ Tavaelus peaks samamoodi olema, et näitleja peaks olema just see inimene, kes saab ükskõik, millega hakkama, kui ta ka laval olla ei saa* (Tuuling: 2011).

Nii peaks isiklikest eripäradest hoolimata olema näitleja inimene, kes ei jää elus hätta ka siis, kui teatris erialast tööd napib. See kõlab tõepoolest loogiliselt, sest tööalaselt peab hea näitleja olema suuteline panna publik oma rolli uskuma, et ta on tõepoolest ärimees, korstnapühkija, koristaja, poliitik või kes iganes parasjagu vaja. Selleks tuleb ka vähemalt väliselt aru saada, millised inimesed antud ametis töötavad ja mida selle ameti sisu endast kujutab. Eraelus tuleb mängimine asendada tõelise teadmise ja ent eeldused ameti põhjalikumaks õppimiseks peaks näitlejaandega inimesel juba olemas olema.

Näitlejast mõistena saatesarjas endas väga palju ei räägitud, olulisem oli kursuse ühtekuuluvustunne või siis pigem just eraldihoidmine. Siiski võis 20 saate lõikes kokku võtta mõningaid näitlejate endi arvamusi näitlejast ja näitlejaks olemisest. *Kui näitleja on näitlejaks sündinud, siis ta on näitleja ja kool aitab tal ainult sellele kogemusi lisada, et oma anne laval lõplikult maksma panna*, ütles VIII lennu lõpetanud Aivar Tommingas enda lennu saates. Andrus Vaarik X lennust lisab omalt poolt, et *Ma tunnen, et see, mis toimub hommikul ja lõuna ajal, õues ja väljaspool teatrit, sellest ma aru ei saa, aga need reeglid, mis õhtul laval on, neid ma enam-vähem valdan*. Nii võiks öelda, et näitleja on näitlejate endi jaoks eraldiseisev tegelane. Keegi, kes ongi ennekõike näitleja, kelle isiku defineerib lava ja näitekogemus. Miski, mis seisab eespool kas või perekonnaseisust, rahanduslikust olukorrast või usutunnistusest. Näitleja on näitleja ja ta ei saa sinna midagi parata, kool saab tal vaid aidata endale kõige paremini sobiv eksisteerimisviis näitlejana üles leida ja selleni jõuda.

Intervjuudest tuli välja, et näitlejad on üldiselt saatesarjaga rahul, aga siiski eelistavad nad teiste kursuste saateid enda omale. Näiteks XX lennu lõpetanud Evelin Võigemast avaldab arvamust, et varasemate lendude saated andsid kursusest tervikuna parema pildi, kui nende saade. XX lennu saates olid küll intervjuud iga inimesega eraldi, mis andis bakalaureusetöö autori arvates vähemalt esimese 20 lennu lõikes kursusel õppinud inimestest eraldi kõige selgemad kuvandid, ent näitlejad ise tunnevad puudust pigem koos kursusega tehtud asjadest ja kooliaja meenutamisest.

Anne Tuuling meenutab, et tema kursusekaaslased olid pärast II lennu saate esmakordset eetrisolekut väga ärritatud, sest saates nimetati neid õnnetuks lennuks. *Mina ei saanudki aru sellest alatoonist, et mis õnnetu. Aga natuke kumas see küll välja, et niukse aplombiga lõpetame, diplomietendused läksid meeletu menuga, teater asutati meie peale ja siis hakkasid tõrts ja tõrts inimesed ära kukkuma. Aga ei ole õnnetu lend* (Tuuling: 2011). Eelkõige just selle selgitamiseks ja selleks, et kõik kursusel õppinud saaks sõna (*varasemates saadetes valiti intervjuude jaoks välja mõned üksikud inimesed – MM*) panid nad kursusekaaslase Iivi Lepikuga kokku raamatu «Ma jutustan teile oma loo».

Need kaks näidet panevad mõtlema, kas saate ülesehituses on siis mingi puudujääk, mida saatesarja subjektid kajastada tahaks ja mille peale saate toimetajad ise ei tule. See tundub veider, kuna toimetajate jutu järgi on uuematel lendudel alati võimalus ise välja pakkuda, mida nad saates teha tahavad või kus filmida. Võib-olla ei oska lõpetajad siis kursuse saate valmimise ajal oma soove veel välja öelda või veel enam, ei oska selle peale isegi tulla, millist kuvandit nad endast luua tahaks. Tundub, et tegu on küsimusega, mille peale tulevasi saateid ette valmistades tõsisemalt mõelda, et pakkuda näitlejatele endile ka aastaid hiljem pärast saate valmimist rahulolu heast pildist, et hiljem ei oleks midagi häbeneneda.

III lennu saates ütles üks toimetajatest, Reet Neimar, järgmist: *Näitleja isikupära ei ole kooliajal tihtipeale veel välja kujunenud, oskustest rääkimata. Ja ometi vilksatab neis teatrikooli tundides ja eksamietendustes midagi üsna ainulaadset. Noored inimesed kompavad oma piire ja leiavad oma loomingulist tuuma. Siin parasjagu sünnib tulevane isikupära, näitleja aura* (Lisa 2).

Seega võib väita, et näitlejatudengid ei olegi veel näitlejad. Küll toimub teatrikoolis aga näitleja loomine – seda mitte tingimata kooli või õpetajate, vaid väga vabalt ka noore tudengi enda poolt. Aga kas saab siis teatrikooli kontekstis üldse näitlejatest rääkida? Võib-olla ongi siin saatesarja kahe erineva osa vahe. Esimestest lendudest retrospektiivseid saateid tehes intervjuueriti inimesi, kes olid juba näitlejad, olid aastaid teatrites ja filmide juures töötanud.

Hilisemate lendude saadete kohta on nii toimetajad kui ka osalejad teinud märkusi, et kursuse ja noorte näitlejate kohta ei saa veel üldistusi teha. Ehk on asi aga hoopis selles, et tegu ei olegi veel välja kujunenud näitlejatega vaid lihtsalt noorte inimestega, kes on võimelised näitlejateks saama. Sellisel juhul peaks võib-olla saate ülesehituses tegema mõningaid muudatusi, mis aitaksid teletoimetajatel luua noortest näitlejatest selline kuvand, nagu see nende tasemele sobib. Või siis tuleks lõpetada sarja kahe erineva perioodi võrdlemine ühtedel alustel ja võtta sarja uuemate osade hindamiseks mingid muud hindamiskriteeriumid.

3.2. Näitleja roll ja kuvand saate tasandil

Küsimusele, milline on näitlejate roll ja saate poolt loodud kuvandid kõrvalvaatajate jaoks, aitas lisaks intervjuudele saatesarja tegijatega ka vaatluse põhjal tehtud sarja eri osade näitlejaid puudutavate visuaalsete ja sisuliste osade analüüs.

Esiteks tuleb välja tuua see, kui suur roll endast kuvandi loomisel on saates olnud näitlejatel endil. Selleks andsid materjali intervjuud, sest saadetest endist see konkreetsetelt välja ei tule, vaatluse analüüs sellele põhjanevat vastust ei saanud anda. Varasemate saadete puhul olid otsustajateks toimetajad. Nemad valisid, keda ja kus intervjuuerida. Suuresti sõltus see ka tehnika kvaliteedist ja sellest, millised näitlejad olid millises linnas parasjagu kättesaadavad.

Saate alusepanija Anne Tuuling tunnistas, et alles hilisemate lendude puhul anti näitlejatele endile otsustamisõigust. Esimesed ideed pakkusid välja küll saate toimetajad, aga saate kangelastel oli võimalus nendega nõustuda või mitte, samuti ka ise midagi välja pakkuda. Enamasti ei olnud võttelepaikadel mingit sisulist kaalutlust, pigem taheti lihtsalt koos näiteks linnast välja sõita. Konkreetsed pakkumised, mis kursuse saate ülesehitust kokkuvõttes kõige rohkem mõjutasid, tegid XIV lend, kes tahtis enda lugu Vilsandil filmida ja XVII lend, kes kirjutasid ainsana saate ajaloos enda saate stsenaariumi algusest lõpuni ise ja otsustasid seega ise, millist kuvandit endast luua lasta (Tuuling 2011).

Mitme saate juures töötanud Piret Jõemägi osales ühe saate puhul konkreetsetelt ise näitlejatest kuvandi loomisel. XIX lennu saate kontseptsiooni, siduda näitlejad loomaaloomadega ja kasutada teistest saadetest erinevat värvilahendust (*sepia*) ja kaameranurki, pani kokku just tema (Tuuling 2011).

Psühholoogilises võtmes võisid need eripärad antud lennu lõpetajatest püüda luua kuidagi soojemat ja armastusväärsemat kuvandit. Loomad on väikeste laste kõrval üks enim

heldimust tekitavaid rühmi ning ka värvidele saab omastada mitmeid tähendusi. Nii toovad Thorsen ja Møller visuaalsetest telemeedia töövahenditest ja nende mõjust inimpsüühikale rääkides välja, et *sepia*-kuvandiga seostuvad punased ja kollased toonid tähendavad psüühika jaoks vastavalt armastust ja soojust (Thorsen *et al.*1992). Sama hästi ei pruugi see aga teadlikult kuvandi loomisega seoses olla, saate tegijate eesmärk võis olla ka lihtsalt katsetada erinevate tehniliste võimalustega, et tööd põnevamaks teha.

Saates kajastatud teemade poolest ei saa välja tuua konkreetset näitleja kui mõiste kuvandi loomist. Pigem on tegu alateadliku kuvandi tekkega, kus vaataja teeb ise talle pakutud informatsiooni põhjal järeldusi ja seda võib-olla alles saate lõpus või hiljem selle peale mõeldes. Siin tõusebki kuvandiloomes kõigest muust esile küsimus *Kuidas?* Kuidas keegi ennast, kursust või kursusekaaslast iseloomustab, kuidas ta samal ajal oma hääle või näoga mängib, kuidas pääsevad kursuse üksikosade, noorte näitlejate väikesed portreed mõjule kursusest loodava üldkuvandi kõrval.

Saatesarja «Lennud» vaadeldes saab mitme saate puhul pigem välja tuua selle lisaväärtuse, mis lennule tervikuna on iseloomulik olnud. Näiteks II lennu saates pööratakse palju tähelepanu Noorsooteatrile, mille põhitrupi moodustaski just selle lennu kollektiiv. VI lennu kursust kirjeldab saate toimetaja kui «õnnetut kursust», sest paljud neist kooli ei lõpetanudki. XI lend tegeles palju Eestis ringi rändamise ja etenduste andmisega, mille tõttu nimetatakse seda saadet rändteatri-saateks. XV lend oli ainus, kes kordagi lavakunstikooli õiges majas remondi tõttu õppinud ei ole, nende saade kannab asendusmaja teemat. XVII lend raamis oma saate hokimeeskonna stiili. XVIII lennu intervjuud on tehtud bussisõidul Lahemaa pargi ühte mõisa. XIX lend kasutas nii rongi kui ka loomaaiatemaatikat. Nii võib öelda, et nende lendude näitlejatest loob kuvandi kogu kursuse kuvand, mis saatest tervikuna läbi kumab.

Üksikult saab pildi XX lennu lõpetajatest, nende saates võrreldakse kooli lõpetavaid noori esimeste koolinädalatega ja antakse edasi kursusekaaslaste iseloomustused iga inimese kohta eraldi. Samas ei saa selle saate puhul aga korralikku pildi kursusest üldiselt, millest osalejatel endil kahju on (Võigemast 2011). Mingil määral toimivad

kursusest ja üksikutest liikmetest kuvandi loomise sümbioosina XVII ja XVIII lennu saated. Esimeses kirjeldab iga lõpetajat nii, nagu ta temale meelde jääb, kursuse juhendaja Kalju Komissarov, andes oma subjektiivse kuvandi edasi ka vaatajatele. Näiteks nimetab ta Taavi Eelmaad vaieldamatult andekaks inimeseks, Indrek Saart väga asjalikuks töömeheks ja huvitavaks näitlejaks. XVIII lennu saates kirjeldavad kursusekaaslased üksteist juba ise. Kursuseõde Kleer Maibaumi iseloomustab näiteks Andres Roosileht järgnevalt: *Kleer on väga kindlameelne, väga vastutusvõimeline ja mis on oluline, väga töökas. Hästi töökas.* Varem, XVI lennu saates maalitakse noortest konkreetsemaid pilte veel suhteliselt vähe. Vaid Ain Mäeots toob seal välja, et üksmeelselt leiti, et Margus Jaanovits on kursuse kõige edavam poiss. Rohkem ongi inimeste iseloomustamisele tähelepanu pöörama hakatud just saadete teises laines, kui põhieesmärgiks sai just uute nägude tutvustamine Eesti teatrimaastikul.

3.3. Kuvandi muutumine ajas

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli, kas ja kuidas on kuvand näitleja ametist ja näitlejaks sobivast inimesest aja jooksul muutunud. Et alates esimese lennu kooliastumisest aastal 1957 on muutunud nii riigivõim kui ka ühiskond, meedia ja paljud meile pakutavatest võimalustest ja toodetest, tuli leida, kas muutunud on ka näitlejad ise ja selle ameti mõistmine.

Muutust saatesarja kuvandiloomes saab kindlasti seostada «Lendude» kahe perioodiga. Esimeses osas, retrospektiivsetes saadetes, on esialgne kuvand näitlejatest juba loodud, sest lennud on kooli lõpetanud ja suur osa näitlejatest teatrites või muudel elualadel tööl. Teatrikülastajad ja lehelugejad on ilmselt nende nägude ja isikutega juba mingil määral kursis. Ajaline distants võimaldab kursuse kui terviku tutvustamisele lisaks teha ka kokkuvõtteid ja analüüsi, mida hilisemate saadete puhul veel teha ei saa: lennud on alles kooli lõpetamas, noortel näitlejatel töökogemust vähe, ja seda, mis neist edasi saab, võib vaid arvata.

Sama arvasid ka ekspertintervjuudes intervjueeritavad. Kuigi uuduse faktor võiks rääkida pigem uuemate saadete poolt, toob näiteks Piret Jõemägi välja, et huvitavamad saated olid just esimesed, retrospektiivsed. Sest kuigi tegu oli pigem ülevaatlike saadetega, tegi ajaline distants võimalikuks kursusega seotut analüüsida ja anda huvitavaid kommentaare nii saate tegijate kui ka kursuseliikmete endi poolt (Jõemägi: 2011).

Gerda-Küllil Kordemets lisab uuematest saadetest rääkides isegi, et nii noortel inimestel, nagu on teatrikooli lõpetajad seda tehes, ei ole sageli midagi veel öelda (Kordemets: 2011). Ka tema tõstab esile pigem vanemaid saateid, kus oli selgem ülesehitus ja kuigi sõna ei pruukinud saada kõik kursusel olijad, andis hilisem analüüs siiski parema pildi kursusest tervikuna, mis on kõigi intervjueeritavate arvates saatesarja põhieesmärk.

Suur osa EMTA lavakunstikateedri lõpetajatest, kes on pärast kooli lõpetamist ka ise seal õpetanud, arvab, et põhilised omadused näitlejaks pürgival inimesel ei ole ajaga muutunud. Ta peab ajastust hoolimata olema empaatiavõimega, tundlik, aktiivne ja avatud natuur, kellel on olemas suhtlemisoskus, kujutlusvõime, tahe ja valmisolek midagi laval ära teha (Orro 2007).

Küll tõid intervjueeritavad välja, et kuigi näitlejaks sobivuse omadused on jäänud põhijoontes samaks, on inimesed ise muutunud. Teise lennu vilistlane Anne Tuuling ütleb, et tänapäeva noored on palju ilusamad ja targemad, viimast selle tõttu, et tänapäeval on info palju kergemini kättesaadav (Tuuling: 2011). XX lennu lõpetanud Evelin Võigemast pakub omalt poolt, et erinevus võib olla ka see, et praegused lõpetajad on üldjoontes nooremad ja ehk ka naiivsemad kui varasemad lennud (Võigemast: 2011).

Seda on näha ka saatest endast, sest vähemalt esimeste lendude ealine koosseis võis olla väga erinev. Teise lennu lõpetanud Anne Tuuling ei läinud teatrikooli kohe pärast keskkooli lõppu vaid ootas sellega aastaid (Tuuling *et al.* 2006). Viienda lennu lõpetanud Kersti Kreismann tõdes intervjuud andes, et nende kursusel olidki kõik väga erinevad.

Vanuseliselt olime ka väga erinevad: Martin oli pesamuna, 17, Jaak Tamleht 27 – kümme aastat oli vahet (vt Lisa 2).

Teletöötajad, kes ise lavakunstkoolis õppinud pole, peavad loogiliseks, et näitleja isik ja roll peavadki ajaga muutuma. Näitlejatel on eri ajastutel olnud erinev roll või siis on seda rolli kuidagi erinevalt defineeritud (Jõemägi: 2011). Kui näitlejad ka ise ajaga ei muutu, on midagi korrast ära – ja muutuda tuleb julgelt koos oma vanusega. *Loomulikult on üksikuid erandeid, kes võivad ka 40-aastasena mängida 20-aastaseid ja see on kihvt. Aga eriti kihvt of see, kui näitleja on tegija oma vanuses* (Kordemets: 2011).

Ajaga on ka näitleja amet raskemaks muutunud. Anne Tuuling meenutab, et varem sai vahel ka südamesse võetud, et Nõukogude liidus ei tohtinud seda või teist näidendit lavastada või tuli tekstist mingeid sõnu ja väljendeid välja kärpida, sest tsensuuril oli oma sõnaõigus. Sellest saadi aga üle ja lahendati asjad kuidagi nii, et loo mõte ikkagi publikuni jõudis. Suurem mure on hoopis see, et kui varasemate lendude lõpetajatele oli suunamisega töö vähemalt kolmeks esimeseks aastaks kindlustatud, siis nüüd on vaba turu pärast näitleja tulevik palju ebakindlam (Tuuling: 2011). Konkurents on suurem ja tööandjatel on suurem valik valida just selliseid näitlejaid, nagu nad ise soovivad.

3.4. Uued küsimused

Intervjuusid läbi viies kogunes palju huvitavat materjali, millele ei osanud tööd ette valmistades mõelda ning mis väärksid kindlasti edasist uurimist. Kuna praktilise väärtusega tööd on autoril palju põnevam teha ja sellest tõuseb otsesemat tulu kui teoreetilistest kirjutistest, siis esitab siin autor intervjuudele tuginedes mõned küsimused, millele intervjuueeritavad ise tähelepanu pöörasid.

Mis on kursus ja kuidas seda portreeterida?

Intervjuudest ja ka saadete sisulisest analüüsist näitlejateemaatika poolest tuli välja, et tegelikkuses hindavad nii saate tegijad kui ka osalejad näitleja kuvandi loomisest palju olulisemaks kursuse tervikkuvandit ja selle toimimist. Siin tuleb kursuse toetamiseks tarvitusele võtta mõiste «ruum», sest just oma terviklik isiklik ruum, kursus, mis on koos neli järjestikust aastat, just see on näitlejate jaoks oluline.

Suhtlusnormid, muuhulgas ka ruum, mida inimene enda ümber vajab, peegeldavad tema identiteeti ja ühtekuuluvust. Nii autori poolt läbi viidud intervjuudes kui ka saatesarjas «Lennud» toodi välja see, et näitlejate jaoks on oluline olla koos, selles kujuteldavas ruumis, millega on kooliaastate jooksul harjutud. Kui seminaritöös analüüsi kirjutades häiris autorit just see, et palju kasutati grüpiintervjuusid, kus näitlejatest eraldi selget pilti ei saanud (Merisalu 2011), siis tundsid näitlejad just sellisel viisil ennast mugavamalt kui ükski kaamera ees olles (Võigemast 2011).

Kuna see ühtekuuluvustunne on näitlejate endi jaoks väga oluline ja seda pooldasid ka saate toimetamisega kokku puutunud teletöötajad (vt lisad 3-4), oleks vaja edaspidi just kursuse mõistele ja seal tekkivale sünergiale keskenduda. Praktikas saaks seda tähelepanekut kasutada saatesarja uute osade ettevalmistamisel, filmimisel ja toimetamisel. Tundub, et selline lahendus sobiks toimetajatele ja koolilõpetajale endile kõige paremini.

Siin võib aga tekkida väike vastuseis vaatajatega. Kui näitlejad tahavad oma ühist ruumi, kus koos olla ja mitte nii väga kedagi endi seast esile tõsta, siis näitab meediapraktika, et kergem on jälgida üksikuid elemente, millel on suurem fookus. Lihtsamalt öeldes tahab vaataja näha näitlejate ruumi sisse, keskenduda oma lemmiknäitlejatele. Siin saab välja tuua taas ka müüdi mõiste, sest nii teatri kui ka televisiooni mõjul on rohkem kajastust saavad näitlejad mingis mõttes mütologiseeritud tegelased. Ilmselt võib vaatajatele tunduda, et kuna selline tegelane ei seisa tavainimestega samal tasandil, on õigus sellest

tasandist rohkem teada saada. Kui mütologiseeritud tegelase jaoks ei kehti tavareeglid, siis ei pea tema suhtes kehtima ka privaatsusnõue.

Ilmselt oleks siin hea leida mingisugune tasakaal, et rahul oleks nii vaatajad kui ka saate tegijad ja seal osalejad. Ka selle kohta pakkusid mitu intervjuueeritavat välja erinevaid variante.

Mida saatesarja «Lennud» juures muuta võiks?

Anne Tuuling ütles oma intervjuus (2011), et mitte ükski telesaade ei ole kunagi näitlejale nii lähedale saanud, et vaataja näeks, kuidas näitlejal proovis roll sünnib. Läbi meedia on näitleja tööd raske tutvustada, sest paljud neist ei taha tööst rääkida ja kaamera ees võivad nad näiteks hakata proovi mängima, mitte seda päriselt läbi viima. Üks võimalus, nagu ka Tuuling ise välja tõi, oleks viia prooviruumi varjatud kaamera. Siinkohal tekib muidugi privaatsuse rikkumise küsimus. Teine variant oleks see, et juba lavakooli sisseastumiseksamite ajast harjutatakse noored näiteks seinä ääres seisva kaameraga ära ja nii saaks «Lennud» juurde vabamaid prooviruumi kaadmeid, kus noored oleksid rohkem nemad ise kui siis, kui filmima tuleb suur telegrupp võõraste inimestega.

Gerda-Küllü Kordemets tõi välja, et viimaste aastate «Lendude» saadete probleem on see, et eesmärk on ära näidata kõik lõpetajad. Kui neid on aga palju ja igast ühest on saates lühike isiklik osa, siis kaob ära saate dramaturgia ja pidevalt korduvat asja ei jõua vaataja enam jälgida. Samuti ei pruugi noortel inimestel olla veel originaalseid mõtteid, mida ikka üha ja jälle küsitavatele küsimustele vastata. *Kui saaks niimoodi, et igaüks jutustaks ühe loo, mis teda iseloomustab. Palju lihtsam on jutustada üks konkreetne lugu kui vastata küsimustele, mis on õnn või et kas te jääte oma kooli taga igatsema. /.../ Mina olen küll mõelnud, et oleks kihvt, kui oleks pildiga jutustamine ja räägiksid just nimelt teised, õpetajad kindlasti, noori näeks lihtsalt koos. Enamik neist on ju – noh, teatrikooli ju sisse ei saagi, kui ei ole teatud karismat. Ma arvan, et nad on selles eas, kus nende vaikimine on palju paljutähenduslikum kui rääkimine (Kordemets 2011).*

Mida teatrikoolides antava hariduse juures muuta võiks?

Võib-olla tuleks rohkem mõelda ka teiste meediumite, mitte ainult teatri peale. Pikka aega ETV-s töötanud ja filmidega tegelenud Gerda-Küllli Kordemets ütles oma intervjuus, et filmi jaoks on teatritest raske tegelasi leida. *Head näitlejad saavad sellest mingi 10-15 aastaga üle, nad leiavad endast selle nulli uuesti üles. Aga paljud teatrikooli lõpetajad ei ole filmis loomulikud. Mina sageli otsingi selliseid, kes ei ole käinud teatrikoolis, kelles ma olen midagi näinud. Kaamera peab sind armastama, see lihtsalt on nii. Loomulikkus. /.../ Teatris on ilmselt raske tööd saada, kui sa oled väga tüüp, aga kino jaoks tuleb teatrikoolist eriti tüdrukuid väga vähe. Kõik modellimõõtu ja väga ilusad – kokkuvõttes on see ebausutav, sest elus ei ole inimesed ühte mõõtu, ei ole kõik väga ilusad. /.../ Kino seisukohast otsid kedagi, kes oleks natukenegi teistsugune: lühikest kasvunäist näiteks, teatrist on väga raske sellist leida (Kordemets 2011).*

Tähelepanu võiks pöörata ka sisseastumiskatsetele, mis praegu toimivad suure osas esmamulje peal. Näiteks Kordemetsa arvates ei suudeta alati ka suure näitlejaandega inimesi nii lühikese ajaga avada. *Tegelikult peaks neid inimesi jälgima palju pikema protsessi jooksul. Nelja päeva jooksul, ma saan aru, et see on väga tore see koos olemine, aga mõni inimene võib kaotada närvi, et ta enam ei suuda, teine läheb lukku. Ma tean mitut väga andekat inimest, kes peaks raudselt seal koolis olema, aga ei ole sinna sisse saanud. Tõenäoliselt on see optimaalne, mida nad teevad, aga minu jaoks tundub see väga julm. Et kui sa juba esimesest sõelast läbi ei pääse, siis sa ei saa ennast teist korda näidata. Loomulikult, ma tean neid vastuargumente, et su koht ei olegi laval, kui ei suuda ennast välja keerutada. Aga ei tea midagi. Võib olla, et see, kes seal on väga enesekindel ei pruugi hiljem mõjuv olla. Või. No näiteks Pärt Uusberg, /.../ kes mängis meil «Klassi» filmis ühte peaosa. Loomulikult on ta andekas helilooja, mul on väga hea meel, kui see on tema õige koht. Aga ta koht oleks vabalt võinud olla ka laval. /.../ Aga ma arvan, et nad ei osanud teda vaadata. Tema anne ei ole väline, neid on veel, kellega nii on läinud (Kordemets 2011).*

Mida teha materjaliga, mis «Lendude» saatesse ajapuudusel ei jõua?

Teletöös on määrava tähtsusega aeg. Saateminuteid on konkreetne hulk ja need tuleb täita kõige parema ja huvitavama materjaliga, mis saate eesmärgi huve täidaksid. Palju võib olla aga sellist materjali, mis oleks vaatajatele ja ka asjaosalistele endile huvitav näha ja uurida. Anne Tuuling tõi oma intervjuus välja, et kui lõppes sarja ajalooline tsükkel lendudest, kes olid juba kooli lõpetanud ja töötasid teatrites, tehti kokkuvõttev saade «Vahemaandumine», mis tegi eelnevatest lendudest ühise kokkuvõtte – ja seda kasutades materjali, mis varem saadetes ei mahtunud.

Üks variant on seega teha eraldi saateid, nagu praegu on populaarne teha televisioonis saateid stiilis «kaadri taga» või siis erisaadetena kasutada just seda materjali, mida varem näidatud ei ole. Seda võiks teha sel põhjusel, et vastasel korral võib huvitav ajalooline materjal kaduma minna. Kindlasti on «Lendude» sarja jaoks salvestatud materjali hulgas olulist nii EMTA lavakunstikoolile kui ka vilistlastele endile, sellist olulist, mida saate ülesehituse tõttu sinna panna ei saanud, aga millest võiks kasu olla näiteks uutel teatritudengitel kooli ajaloo või näitlejatöö paremaks mõistmiseks. Saatesarja enda osad on juba lavakunstikoolis kasutusel teatriajaloo kursuselt kateedri ajaloo õppimisel. Lisamaterjalid annaksid õppekursusele kindlasti lisaväärtust. Samuti võiks materjalist kasu olla ka uutele saate toimetajatele, kes näeksid, mis teemad on jäänud kajastamata ja mida võiks võib-olla uuematesse saadetes ise sisse panna.

Kuidas näitlejale läheneda?

See temaatika oli küll uurimisküsimustes esitatud, kuid ei omanud antud töö seisukohalt tähtsust mitte niivõrd lähenemisviiside kui võrd näitleja kirjeldamise poolest. Intervjueeritavad pakkusid aga huvitavaid võtteid, millest võiks kasu olla kõigile ajakirjanikele, kellel tuleb kunagi mõne teatriinimesega intervjuud teha.

Näitlejad on väga karastatud, aga ka väga haavatavad. /.../ Mina pidin tegema ennast murust madalamaks. Mina ei olnud oluline, näitleja oli. Kui sa lähed teatrisse mingit lõiku tegema ja näitlejal on just mingi asi välja tulemas. Ta on nii ära ja ei pruugi üldse tahta sind näha. Peen psühholoogiline värk, tuleb osata kuidagi nii naha vahele pugeda, et sa teda kuidagi ei solvaks, aga et sa ise saaks kätte selle, mida sul temalt on vaja. Olen näinud küll teisi tegemas lolli nalja, et televisioon nüüd tuli ja olge kõik valmis, aga nii ei saa näitlejat kätte. Teatriinimeseni pead minema kikivarvul, vaikselt, rahulikult, siis saad sa midagi kätte, sest ta on nii haavatav, nii tundlik (Tuuling 2011).

Näitlejaga on tihtipeale palju keerulisem intervjuud teha, sest ta on harjunud rääkima kellegi teise mõtteid ja teda hirmutab oma mõtete väljendamine. Enamikel näitlejatel ongi ainult teiste inimeste mõtted ja väljendid. Näitlejad on haavatavamad ja kardavad, et meedia kasutab neid ära. Raske on näitlejale niiöelda ligi pääseda, et ta oleks siiras ja avatud... Näitleja hakkab tihtipeale mängima mingit karakterit intervjuu ajal. Kui intervjuuerijal on näitlejaga eelnev kontakt või usalduslik suhe, siis tuleb sellest tavaliselt hea intervjuu (Jõemägi 2011).

Näitleja intervjueerimisel on tegelikult üks-kaks kuldreeglit, mis on hästi lihtsad, näitleja intervjueerimine ei erine absoluutselt mitte kellegi teise intervjueerimisest. Võibolla selle pärast, et näitleja on harjunud esinema. Aga see, mis eristab intervjuuerijat teisest, on küll väga sageli näitlemisoskus, intervjueerimise puhul pole niivõrd tähtis see, mida sa küsid, kuivõrd see, kuidas sa kuulad. Kui inimesele jääb mulje, et sa tahad teada, mida ta sulle räägib, siis ta räägibki sulle hea meelega. See on see kunst. Ja siis tuleb juba see kunst, et küsi arukalt, aga küsi lihtsaid küsimusi. Kõige tüüpilisem on see viga, et küsitakse tohutult tark küsimus ja siis ei jäägi intervjueeritaval muud üle, kui vastata, et jah, teil on õigus. Selles mõttes, alati peab ettevalmistusega hästi ettevaatlik (Kordemets 2011).

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida seda, kuidas toimub kuvandi loomine näitleja isikust ja tööst, seda eelkõige kultuurisaadete sarjas «Lennud». Lisaks sarja saadete vaatlusele ja analüüsile intervjueris töö autor ka mitmeid sarjaga otseselt või kaudselt seotud kultuuritegelasi: teletöötajaid ja Eesti muusika- ja teatriakadeemia lavakunstikooli vilistlasi.

Töö teoreetilises osas andis autor ülevaate teoreetilistest lähtekohtadest ning selgitas bakalaureusetöös kasutatud olulisi mõisteid. Oluline oli mõista mõningaid kultuuriteoreetilisi kuvandi loomise võtteid, seda eelkõige seoses televisiooni ja teatriga. Samuti seletati lahti näitleja roll avaliku elu tegelasena ning meedia võimalused inimestest erinevaid kuvandeid luua. Tähtsal kohal olid läbivalt mõisted «kuvand» ja «müüt».

Teises peatükis peatus autor pikemalt uurimisteema ja uurimisküsimuste lahtiseletamisel. Põhjalikum ülevaade anti avalikkuse ja selle kultuuriruumi kontekstis nii EMTA lavakunstikoolist, selle vilistlastest kui ka saatesarjast «Lennud». Samuti selgitas autor seda, kuidas ja miks on antud töös rakendatud just empiirilist vaatlust ja semistruktureeritud intervjuud. Tutvustati ka uurimistöö jaoks kogutud materjali valikupõhjuseid ja selgitati intervjueritute seotust ja olulisust antud teemast rääkimisel.

Kolmas peatükk näitas uuringu tulemusi, mis andsid kvalitatiivse ülevaate analüüsitud saadetest ja intervjuudest lähtudes eelnevalt välja toodud uurimisküsimustest. Seega said lähemat ja põhjendatud seletust näitleja roll ja kuvand isiklikul ning saate tasandil, samuti aga ajalises kontekstis. Oluline osa kolmandast peatükist on ka selle viimane alapeatükk,

kus autor tõi välja mitmed intervjuude vastustest lähtuvad uued küsimused, mida võiks tulevikus praktilistel kaalutlustel põhjalikumalt uurida.

Bakalaureusetöö eesmärk oli lähemalt uurida näitleja kuvandit avalikkuses ja telekanalis kolmes vallas: näitlejate endi arusaamade järgi, saatesarja «Lennud» tõlgendamisega ja ajas üldisemalt.

Näitlejaks sobiv inimene peab praktikute endi arvates vastama mitmetele nõudmistele, mis seostuvad eelkõige kohanemisvõime, esinemisjulguse ja empaatiavõimega. Toodi välja, et näitlemine, kus palju põhineb isiklikul läbielamisel, on raske töö nii füüsiliselt kui ka psühholoogiliselt. Hea näitleja, kes oma ametit valdab, peaks elus hakkama saama igasuguste olukordadega. Näitlejate endi arvates on näitlejaid kahte sorti: ühed on eraelus märkamatud, aga laval säravad, teised on näitlejad kogu aeg ja igal pool. Saatesarjaga «Lennud» on praktikud üldiselt rahul, seda eriti võrreldes muu meediaga, ja hindavad kõrgemalt pigem vanemaid retsaateid, millel on juures ja üldistused ja analüüs.

Saate tasandil saab öelda esiteks seda, et lendudel endil saates sarja alguses erilist kaasaraäkimisõigust polnud. Alles siis, kui retrospektiivsete saadete osa läbi sai, anti ka lendudele endile rohkem sõnaõigust. Tõsi, seda kasutasid vähesed, vaid XVII lend on seni ainus, kes kirjutas ise enda saate stsenaariumi ja otsustas ise, kuidas ja milline kuvand vaatajatele edastada. Saates kajastatud teemade poolest ei saa välja tuua konkreetset näitleja kui mõiste kuvandi loomist. Pigem on tegu alateadliku kuvandi tekkega, kus vaataja teeb ise talle pakutud informatsiooni põhjal järeldusi ja seda võib-olla alles saate lõpus või hiljem selle peale mõeldes. Saatesarja «Lennud» vaadeldes saabki mitme saate puhul pigem välja tuua selle lisaväärtuse, mis just sellele lennule on iseloomulik olnud.

Ajas ei ole näitleja kuvand eriti muutunud. Endiselt hinnatakse näitlejana inimest, kes on empaatiavõimega, tundlik, aktiivne ja avatud natuur, kellel on olemas suhtlemisoskus, kujutusvõime, tahe ja valmisolek midagi laval ära teha. Küll tõi intervjuueeritavad välja, et kuigi näitlejaks sobivuse omadused on jäänud põhijoontes samaks, on inimesed ise

muutunud. Esimesi ja hilisemaid lende võrreldes on lõpetajad muutunud nooremaks ja targemaks (viimast küll eelkõige tänu info paremale kättesaadavusele). Üksikisiku tasandil on samuti oluline muutuda ja ajaga kaasa minna. Kui näitlejad ise ajaga ei muutu, on midagi korrast ära – ja muutuda tuleb julgelt koos oma vanusega.

Intervjuusid läbi viies kogunes ka mitmeid uusi ja huvitavaid, eelkõige praktilist laadi teemasid, mille pikemaks käsitlemiseks antud töös võimalust ei ole, aga mis vääriksid kindlasti edasist uurimist. Nii tuleks tegeleda näiteks mõistega «kursus», kuna see on oluline kõigile saatega seotud tegelastele. Praktikas saaks kasutada vastuseid küsimustele, mida muuta saatesarja «Lennud» või hoopis teatrihariduse andmise juures, samuti ka sellele, mida teha materjaliga, mis ajapuudusel või ülesehitusega mitte sobimise põhjusel saatesse ei jõua. Tegevajakirjanikele võiks kindlasti pakkuda huvi teema, kuidas näitlejale näiteks intervjuu eesmärgil läheneda nii, et mõlemad pooled tulemusega rahule jääksid.

Kindlasti tuleb bakalaureusetöö teemaga edasi minna, sest tegemist on uudse teemakäsitlusega. Eestis ei ole varem näitleja rolliga üldisemas võtmes ega ka kohaliku teatrihariduse analüüsiga eriti tegeldud. Teema jätkamise kohta on huvi üles näidanud juba nii teletoimetajad praktilistel kaalutlustel kui ka Eesti teatri- ja muusikamuuseum ning EMTA lavakunstkool teoreetilisel ja isiklikul tasemel.

KASUTATUD KIRJANDUS

Artiklid ajalehtedes ja ajakirjades:

- Albers, M.-L. (2010). Jan Uuspõld annab sünnitusmajale kauaoodatud lootemonitori. *Õhtuleht* 13. detsember.
- Heinla, E. (2004). Jan Uuspõld nõudis tasuta õlut ja märatses hotellis. *SL Õhtuleht* 24. detsember.
- Kulli, J. (2009). Näitleja Jan Uuspõld päästis haruldase vötkaku. (Kulli, J.). *Õhtuleht* 18. november.
- Kõva trahv: Purjuspäi juhtinud Jan sai patupalga. *Kroonika* veebruar 2010
- Paas, K. (2007). Jan Uuspõld lasi filmikaaslasel end tasuta kokaiiniga varustada. *Õhtuleht* 15. juuni.
- Vainküla, K. (2004). Näitleja Jan Uuspõld unustas etendusele minna. *SL Õhtuleht* 1. aprill.

Internetimaterjalid:

- *Ajalugu*. URL (kasutatud aprill 2011) www.lavakas.ee.
- *Eesti ajakirjanduseetika koodeks*. URL (kasutatud aprill 2011) www.eall.ee/eetikakoodeks.html.
- *Inimesed*. URL (kasutatud mai 2011) www.linnateater.ee.
- *Lavakunstikooli lennud*. URL (kasutatud detsember 2010) www.lavakas.ee.
- *Maja*. URL (kasutatud mai 2011) www.lavakas.ee.
- Tormis, L. *Teatriharidus Eestis*. URL (kasutatud detsember 2010) www.lavakas.ee.
- *Uudised*. URL (kasutatud mai 2011) www.lavakas.ee.
- *Õppekavad*. URL (kasutatud detsember 2010 ja mai 2011) www.lavakas.ee.
- *Üliõpilased*. URL (kasutatud mai 2011) www.lavakas.ee.

Intervjuud:

- Jõemägi, P. (2011). Autori intervjuu. Tallinn, 18. mai.
- Kordemets, G.-K. (2011). Autori intervjuu. Tallinn, 18. mai.
- Tuuling, A. (2011). Autori intervjuu. Pärnu, 12. mai.
- Võigemast, E. (2011). Autori intervjuu. Tallinn, 16. mai.

Raamatud ja uurimustööd:

- Bagerstam, E. (1997). *Ajakirjandusvabadus demokraatlikus ühiskonnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Barthes, R. (2004). *Mütoloogia*. Tallinn: Varrak.
- Berger, A. A. (1998). *Media Research Techniques*. London: Sage Publications Ltd.
- Boyd-Barrett, O. & C. Newbold. (1995). *Approaches to Media. A Reader*. London: Arnold.
- Bourdieu, P. (2002). *The Field of Cultural Production*. [Osa meedia teooria kompendiumist magistriõppele. Toim. Lauristin, M.] Tartu: Tartu Ülikool.
- Bromley, D. B. (1993). *Reputation, Image and Impression Management*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Danesi, M. & P. Perron (1995). *Kultuuride analüüs*. Tallinn: Vagus.
- Ereht, T. *et alii*. (2006). *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Fiske, J. (1990). *Introduction to Communication Studies*. Routledge.
- Fiske, J. (1987). *Television Culture*. Routledge.
- Habermas, J. (2001). *Avalikkuse struktuurimuutus. Uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast*. Tartu: OÜ Greif.
- Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Inselberg, K. *Toimetamine avalik-õiguslikus televisioonis ETV näitel. Bakalaureusetöö*. Tartu 2010
- Mägi, R. *et alii*. (1999). *Võõrsõnastik*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- McQuail, D. (2000). *Massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Merisalu, M. *Kultuurisaate analüüs saatesarja «Lennud» näitel. Seminaritöö*. 2011

- Orro, K. (2007). *Lavakooliraamat 1*. Eesti Teatriliit.
- Orro, K. (2010). *Lavakooliraamat 2*. Eesti Teatriliit.
- Seale, C. (1998). *Researching Society and Culture*. London: Sage Publications Ltd.
- Thorsen, M. & H.-G. Møller (1992). *Teleajakirjandus*. Ajour.
- Tuuling, A. & I. Lepik (2006). *Ma jutustan teile oma loo*. Kirjastus Valgus.

Videomaterjal:

- *Lavakunstikooli I lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1991
- *Lavakunstikooli II lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Tiia Prou, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli III lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli IV lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli V lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli VI lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli VII lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Vilja Palm, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli VIII lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli IX lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli X lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1992
- *Lavakunstikooli XI lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1993

- *Lavakunstkooli XII lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1993
- *Lavakunstkooli XIII lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1993
- *Lavakunstkooli XIV lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Norma Jõekalda, toimetaja Anne Tuuling. ETV kultuurisaadete peatoimetus 1990
- *Lavakunstkooli XV lend*. Saatesari «Lennud». Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1993
- *16. Lend*. Režissöör: Margot Sepp, toimetaja Anne Tuuling. ETV kultuurisaated 1994
- *17. kevadine lend*. Režissöör: Ain Prosa, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1996
- *18. lend – teel....* Režissöör: Elo Selirand, toimetaja Anne Tuuling. ETV teatrisaated 1998
- *19. lennu tee*. Režissöör: Piret Tanilov, toimetaja Anne Tuuling. Kultuuritoimetus 2000
- *XX lend enne ja nüüd*. Režissöör: Piret Tanilov, toimetaja Anne Tuuling. ETV kultuurisaated 2002

SUMMARY

Constructing the Image of Actor: The Case of the TV-Series «Lennud»

The objective of this bachelor thesis is to examine how to construct the image of actors and their work, especially on the case of the cultural TV-series «Lennud». In addition to the material gathered after observing the series and from analysing the results, the author of this paper also interviewed some people with cultural background who in some way are or have been involved with the series: ex and current story editors working at the public broadcasting channel ETV and also the alumni of the Drama School of Estonian Academy of Music and Theatre.

In the theoretical part of the thesis, the author presented an overview of the theoretical bases and explained important terms and definitions used in the paper. It was important to understand some ways of creating an image in cultural theory, especially in connection with television and theatre. Also, the role of an actor as a public figure and the ways media has in constructing images of people, were explained. «Image» and «myth» were important terms in this.

In the second chapter the author examined the subject and the basic research questions of the work in greater detail. A more thorough overview of the drama school, its alumni and also of the TV-series in question was given – that in the context of public sphere as well as of its cultural field. The author gave account for the methods used in this research: empirical examination and semi-structured qualitative interview. Also the reasons behind selecting the material used and the people interviewed were revealed.

The third chapter presented the results of the research, which gave a qualitative overview of the research problems based on the material that the series and interviews provided. So, the role and image of actor were described on a personal level, as well as on the level of the series and in the context of the era. Also the third part of this chapter is important, there the author has suggested some new problems and topics that could be researched in the future.

The objective of this bachelor thesis was to examine the understanding of the image of an actor constructed in the public sphere and in the television in three dimensions: the understanding of the actors themselves, the interpretation of the TV-series «Lennud» and in the context of time in general.

The actors in practice say that to fit in the role of an actor, a person should be above all able to adapt, have courage to perform and understand others. Acting is a tough job on both physical and psychological level. A great actor should be able to achieve anything, no matter the situation. They said that there are two types of actors: one kind are unnoticeable in private life, but they shine on the stage; the others are actors no matter the time or the place. The actors themselves are quite happy with the TV-series «Lennud», especially when compared to other media. They value greatly the first, retrospective part of the series, which has the extra value of abstraction and analysis.

On the level of the series one may say that the alumni did not have much chance to take part of constructing the show or their own image for that matter. They had this opportunity only with the second part of the series, although not many have taken their chance to use it. The class of number XVII is the only one by now who have taken it seriously and have written their own scenario, deciding what and how to say to the audience. Still, you cannot clearly define constructing an image of an actor as a specific topic in the series. The image is rather constructed subconsciously, processing the information that the series provide. Rather one can say that the image is constructed of the whole class, using something characteristic to them in whole.

The image of an actor has not changed much in time. They still value an actor as a person who is empathic, active and open-minded, who has a lot of imagination and a need to do something on stage. Still, while the bases stay the same, the people themselves have changed. The people graduating the drama school nowadays are much more young in whole and more informed about the world than their predecessors. And as a person, an actor should change with the time and their age.

From the interviews, many new and interesting ideas that cannot be examined in this thesis, rose, but deserve to be researched. The term «class» should be looked into much closely, that in the sense of a community. Also, the subject has many practical sides that could be used in the work of the drama school or in journalism in general.

Lisa 1. Lavakunstikooli lõpulennud

Mehed	Naised
I lend (1957-1961) – kursuse juhendaja Voldemar Panso	
Tõnu Aav Olev Eek Hanno Kalmet Mati Klooren Mikk Mikiver Ants Nopri Madis Ojamaa Rein Olmaru Sander Raus Jaan Saul Sulev Tamm Aarne Üksküla	Meeli Alev-Sööt Linda Kuusma-Olmaru Ines Parker-Aru Sirje Põldots-Raudsik Maila Rästas Siina Üksküla
II lend (1961-1965) – kursuse juhendajad Voldemar Panso ja Vello Rummo	
Rudolf Allabert Enn Kraam Tõnu Mikiver Tõnu Mikk Mauri Raus Peep Seppik Tõnu Tamm Kalev Tammin Margus Tuuling Uno Vark	Viiu Härm Helgi Ilo Milvi Jõe-Jürgenson Karin Karm Luule Laanet-Komissarov Iivi Lepik Marje Mihhailova-Metsur Liina Orlova Viivi Rändsaar Anne Tanner-Tuuling

	Anni Viiding-Kreem
III lend (1964-1968) – kursuse juhendaja Voldemar Panso	
Peeter Jakobi Enn Klooren Kalju Komissarov Ilmar Mikkor Andres Ots Ago Roo Ago Saller Jaan Tooming Raivo Trass	Helle-Reet Helenurm Katrín Karisma Tiina Kukli Mari Lill Tiiu Randviir Mari Urbsoo
IV lend (1966-1970) – kursuse juhendaja Voldemar Panso	
Kalle Kaldma Kaarel Kilvet Rein Laos Jüri Niin Peep Pillak Tõnu Tepandi Väino Uibo Lembit Ulfsak	Liis Bender Ene Järvis Mall Klaser-Hansen Marje Loorits Malle Pärn Kristi Teemusk Helene Vannari-Pillak
V lend (1968-1972) – kursuse juhendaja Voldemar Panso	
Toivo Arnover Ivo Eensalu Vello Janson Rein Kotkas Igor Kurve Paul Laasik Koit Randus Siim Rulli Tõnis Rätsep Tõnu Saar	Helgi Annast Kersti Kreismann Katrín Kumpan Helle Pihlak-Meri

Jaak Tamleht Raul Tammet Peeter Tooma Martin Veinmann Juhan Viiding	
VI lend (1970-1974) – kursuse juhendajad Grigori Kromanov ja Mikk Mikiver	
Jüri Aarma Teet Hanschmidt Väino Laes Lauri Nebel Jaan Rõõmussaar Margus Vaher	Maria Klenskaja Elle Kull Zoja Mellov Kaie Mihkelson Rita Raave
VII lend (1972-1976) – kursuse juhendaja Voldemar Panso	
Tiit Berg Ago-Endrik Kerge Urmas Kibuspuu Jüri Krjukov Aare Laanemets Sulev Luik Kalju Orro Toomas Ots Priit Pedajas Lembit Peterson Eero Spriit Peeter Volkonski	Merle Karusoo Anne Paluver Kadri Tamberg Külliki Tool-Saldre
VIII lend (1974-1978) – kursuse juhendaja Kaarin Raid	
Urmas Alender Jaak Hein Veiko Jürisson Enn Keerd Margus Lepa	Silvi Ait Eve Maremäe Karin Peetri Tiia Porss Merle Talvik

Rein Oja Mart Pukk Raivo Rüütel Heino Seljamaa Toomas Suuman Aivar Tommingas	
IX lend (1976-1980) – kursuse juhendaja Merle Karusoo	
Roman Baskin Madis Kalmet Guido Kangur Oiva Kaupinen Arvo Kukumägi Ain Lutsepp Toomas Lõhmuste Tõnu Oja Paul Poom Tõnu Raadik Mati Rebane Villu Tari	Katrin Saukas Ülle Side-Kaljuste Imbi Süvalep-Herm Maret Tuurmaa-Mursa Anne Veesaar Marika Vernik Krista Viirand
X lend (1978-1982) – kursuse juhendaja Aarne Üksküla	
Jaak Johanson Toomas Kreen Andres Lepik Margus Oopkaup Jaan Rekkor Aivar Simmermann Sulev Teppart Elmar Trink Andrus Vaarik Maanus Valentin	Anu Lamp Vilma Luik Mare Martin-Peterson Laine Mägi Katrin Nielsen Viire Valdma
XI lend (1980-1984) – kursuse juhendaja Mikk Mikiver	

Hannes Kulla Enn Nõmmik Talvo Pabut Raimo Pass Üllar Põld Eduard Salmistu Peeter Sauter Kaupo Suuster Margus Tabor Toomas Urb Ülo Vihma Märt Visnapuu	Terje Pennie Tene Ruubel Gita Ränk Rita Rätsep Angelina Semjonova Kiiri Tamm Reeda Toots Eva Vilt-Malleus
XII lend (1982-1986) – kursuse juhendajad Aarne Üksküla ja Lembit Peterson	
Priit Künnapas Peeter Oja Tõnu Peterson Toomas Taimla Peeter Tammearu Toomas Volkmann	Katrin Kohv Maret Peep-Oja Piret Päär Liina Tennesaar Anne Türnpu Aita Vaher
XIII lend* (1984-1988) – kursuse juhendaja Kalju Komissarov	
Dajan Ahmetov Andres Dvinjaninov Allan Noormets Andres Noormets Mart Nurk Elmo Nüganen Rain Simmul Artur Talvik Raivo E. Tamm Hendrik Toompere Toomas Vooglaid	Epp Eespäev Merle Jääger Piret Kalda Küllli Palmsaar Anne Reemann <i>*1984-1988 õppis lavakunstkateedri juures ka venekeelne grupp, ENSV Riikliku Vene Draamateatri näitlejate ja lavastajate juhendamisel, mille lõpetasid Olga Penner, Galina Pjanova ja Valeri Stortšak.</i>

XIV lend (1986-1990) – kursuse töö üldjuhendaja Kalju Komissarov	
Marko Matvere	Maria Avdjuško
Riho Rosberg	Kärt Tomingas
Heiko Sööt	
Jaan Tätte	
Kaupo Varik	
XV lend (1988-1992) – kursuse juhendaja Kalju Komissarov	
Rednar Annus	Katri Kaasik-Aaslav
Raido Kesküla	Marika Korolev
Tarvo Krall	Kristel Leesmend
Dan Põldroos	Tiina Mälberg
Andres Raag	Kaili Närep
Gert Raudsep	Merle Palmiste
Jaanus Rohumaa	Piret Rauk
Üllar Saaremäe	Garmen Tabor
Sten Zupping	
Ivo Uukkivi	
Ingomar Vihmar	
XVI lend (1990-1994) – kursuse juhendaja Ingo Normet	
Ago Anderson	Liisa Aibel
Margus Jaanovits	Diana Konstantinova
Riho Kütsar	Katariina Lauk
Tõnno Linnas	Triinu Meriste
Mait Malmsten	Helena Merzin
Ain Mäeots	Elina Reinold
Tarmo Männard	
Andres Puustusmaa	
Indrek Sammul	
XVII lend (1992-1996) – kursuse juhendaja Kalju Komissarov	
Taavi Eelmaa	Marika Barabanštšikova
Tiit Palu	Liia Kanemägi

Ain Prosa Peeter Raudsepp René Reinumägi Indrek Saar Tarvo Sõmer Ardo Ran Varres Kaido Veermäe Velvo Väli	Küllü Koik Pille Lukin Karin Tammaru
XVIII lend (1994-1998) – kursuse juhendaja Priit Pedajas	
Andero Ermel Erki Laur Andres Roosileht Tiit Sukk Taavi Teplenkov Veikko Täär Jan Uuspõld	Kleer Maibaum Hilje Murel Tiina Tauraite Küllü Teetamm Harriet Toompere Liina Vahtrik
XIX lend (1996-2000) – kursuse juhendaja Ingo Normet	
Janek Joost Vahur Keller (<i>lavastaja õppesuund</i>) Urmas Lennuk (<i>lavastaja õppesuund</i>) Tõnu Lensment (<i>lavastaja õppesuund</i>) Andres Mähar Tiit Ojasoo (<i>lavastaja õppesuund</i>) Margus Prangel Tarmo Prangel Ranet Rees Tambet Tuisk	Kersti Heinloo Maarja Jakobson Katrín Pärn Eva Püssa Piret Simson Ingrit Vaher
XX lend (1998-2002) – kursuse juhendaja Elmo Nüganen	
Ott Aardam Argo Aadli Karol Kuntsel	Hele Kõre Kadri Lepp Karin Lätsim

Alo Kõrve Anti Reinthal Mart Toome Priit Võigemast	Laura Nõlvak Evelin Pang Maria Soomets Elisabet Tamm Carita Vaikjärv
XXI lend (2000-2004) – kursuse juhendaja Ingo Normet	
Märt Avandi Tanel Jonas Rasmus Kaljujärv Laur Kaunissaare (<i>lavastaja õppesuund</i>) Mart Koldits (<i>lavastaja õppesuund</i>) Indrek Ojari Jaak Prints Bert Raudsep Kristjan Sarv Ott Sepp	Mari Abel Kristel Elling Alina Karmazina Eva Klemets (<i>lavastaja õppesuund</i>) Riina Maidre Marin Mägi Mirtel Pohla Lee Trei Kadi Tudre (<i>lavastaja õppesuund</i>)
XXII lend (2002-2006) – kursuse juhendaja Priit Pedajas	
Mihkel Kabel Martin Kõiv Risto Kübar Lauri Lagle Tõnn Lamp Markus Luik Veiko Tubin Nero Urke Sergo Vares	Mari-Liis Lill Ragne Pekarev Laura Peterson Ursula Ratasepp Inga Salurand Britta Vahur
XXIII lend (2004-2008) – kursuse juhendaja Ingo Normet	
Robert Annus (<i>lavastaja õppesuund</i>) Juss Haasma Mart Kase (<i>dramaturgi õppesuund</i>) Martin Mill	Agnes Aaliste Marion Jõepera (<i>dramaturgi õppesuund</i>) Maria Lee Liivak (<i>dramaturgi õppesuund</i>) Maarja Mitt

Andres Oja Meelis Põdersoo Ago Soots Marek Tammets Uku Uusberg (<i>lavastaja õppesuund</i>) Kristo Viiding	Jekaterina Novosjolova Elina Pähklimägi
XXIV lend (2006-2010) – kursuse juhendaja Hendrik Toompere jr	
Mait Joorits Mikk Jürjens Lauri Kaldoja Roland Laos Marko Leht Artur Tedremägi Jüri Tiidus Mihkel Tikerpalu Hendrik Toompere jr jr Kristjan Üksküla	Liis Haab Marta Laan Kertu Moppel Jekaterina Nikolajeva Liisa Pulk Sandra Üksküla Uusberg

Allikas: www.lavakas.ee

Lisa 2. Saatesarja «Lennud» vaatlustabel

Kõneleja	Näitleja rolli, isikuga seotud sisu
<i>Lavakunstikooli I lend.</i>	
Mati Klooren	Mulle kirjutati küll diplomi peale erialahinne «väga hea», aga ma tean, et Panso oli raudselt selle vastu.
Siina Üksküla	Ma /.../ olin kursuse murelaps. /.../ Sisseastumiseksamitel olin kolme parima hulgas ja äkki tekkis /.../ tagasilööök. /.../ Esimesed paar aastat tundsin ma ennast nagu parvega ulgumerel. /.../ Kõige tähtsam on usaldus näitleja ja lavastaja vahel.
Maila Rästas	Panso püüdis meile anda võimalikult palju mitmekülgselt ja vajalikku vaimutoitu nii näitlejatele lava jaoks kui ka inimestele elu jaoks.
Reet Neimar (toimetaja)	Ta (<i>Panso – MM</i>) õpilased said ümbruskonnalt tunda ka umbusklikku, isegi iroonilist suhtumist: Noh, pansokad, saate kõik väikesteks pansodeks! Neid kadestati, neid hurjutati, neis kaheldi. See tekitas trotsi, tõestada tahtmist, hoidis pingul loominguvedru.
Ines Aru	Paar kuud enne lõppu ma tahtsin koolist ära tulla. /.../ Millegipärast ma sattusin ainult vanamutte mängima. /.../ Koolis ainult üks arenguta roll teise otsa – see hakkas tütuks muutuma.
Reet Neimar (toimetaja)	Esimese lennu taustaks on üldine ajavaim. Tuleb uus plejaad loojaid Eesti kujutavasse kunsti, heliloomingusse, kirjandusse.
Tõnu Aav	Küsisin Pansolt: Õelge, õpetaja, palun, mis on meie töös kõige olulisem, ühe lausega. Panso tõstis palitu krae üles, pühkis prillide pealt lume ära ja ütles: mõistus, tahe ja tundeleek.
Reet Neimar (toimetaja)	Tähtis oli noor näitleja, tema tuju, tempo, diktsioon, tähtis oli vaimukus, mitte dekoratsioon ega taust. /.../ Keegi ei tea, mis oleks saanud sellest lennust siis, kui neil oleks võimaldatud luua oma teater. Kas oleksid siis jäänud kõik näitlejatööle? Kas oleks siis esile kerkinud need, kes töötasid end nüüd üles väiketeatri suurte

	koormuste kaudu? Kas oleks siit siis tulnud teised tähed?
Lavakunstkooli II lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Mitte kunagi, ei varem ega hiljem, ei ole ajakirjanduses Eesti lavakoolist ega diplomilavastustest nii palju artikleid ilmunud kui teise lennu ajal.
Marje Metsur	Kui meie lennust muidu nagu eriti head ei räägita /.../ esimene lend oli väga andekate inimeste lend, aga... Meie West Side'i etendus, see lõi vist isegi esimese lennu lavastused üle.
Liina Orlova	Mariaga on niimoodi, et... See on minu esimene üks suuremaid läbikukkumisi. Maria rollis on selline, kus peab hästi kõrgelt laulma, aga minusugusel noh, mõni päev tuli, teine päev ei tulnud.
Reet Neimar (toimetaja)	See, et ühed üliõpilasnäitlejad kandsid Shaw' rasket filosoofilist teksti paremini, teised aga tajutavalt nõrgemini, tundus etenduse üldise atmosfääri võlujõus kõrvalise ja sel ajal ka andestatava tegurina.
Rudolf Allabert	Pealegi olime me kõik noored ja kogenematud, ei teadnud, kuidas asju ajada, ei tundnud süsteemi. /.../ Võib-olla ta (<i>Voldemar Panso – MM</i>) ei pidanud teist lendu nii andekaks kui esimest ja pelgas luua Noorsooteatrit teise lennu baasil.
Reet Neimar (toimetaja)	Teine lend sai oma teatri. /.../ Teatri juhiks sai omaenda õpetaja, kateedri juhataja Voldemar Panso. Panso järel tuli teatrisse ka kogenud näitlejaid, küpseid suuri meistreid, kelle kõrval hea õppida ja edasi arenedada. /.../ 21 lõpetajat – see on kõigi aegade rekordarv lõpetajaid. Kuid kursus oli oma kunstipotentsiaali poolest üsna ebaühtlane. /.../ Teine lend ei olnud ehk juba algusest peale isiksuste- ja liigirikas. Paneme siit edaspidisekski kõrva taha tarkuse, et diplomilavastused võivad, kuid ei pruugi eksponeerida kursust õigesti tulevikuperspektiivist. Pealegi on teatrielu muutlik ja inimeste vastupanuvõime ehk näitlejatehe erinev.
Iivi Lepik	Ma usun küll, et see kateeder, või lavakunstkateedris käimine andis meile ikka eluks mingisugused vähemalt alged, mille peale me

	võisime siis igäüks ehitada edasi oma elu või elulugu.
Reet Neimar (toimetaja)	Ka saatuse sõrm, peaaegu müütiline Moira, on seda kursust millegipärast õige valusasti räsitud. Mitut puhku on neid tabanud rasked haigused, mille pärast on tulnud loobuda näitlejakutsest. Mitut puhku on teatrimeusa just heldelt andega üle pillatud lasknud kaduda elumere lainetesse varakult maitstud ja valesti mõistetud boheemluse kaduvikku. /.../ Teisel lennul endal aga puudusid oma loomingulised liidrid, varakult välja kujunenud lavastajaeldusega autoriteedid. /.../ Nii tuleb välja, et teise lennu erakordne õnn – oma teater – on saanud neile õnnetuseks. /.../ Nüüd, kus elu on neid puistanud, on nad kokkuhoidvamad kui kooli lõpetamisel '65, aastal. Kui igäihel tundus siravat ees helge ja kuulsusrikas tulevik.
Lavakunstkooli III lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Täna võime veenduda, et nende 15 seas on õige palju tuntud näitlejaid, on kolm lavastajat, on Eesti teatri liidreid. /.../ Tundub, et tähtsaim kolmanda lennu saatuse mõjustaja oli siiski oma potentsiaalsete lavastajate olemasolu. /.../ Näitleja isikupära ei ole kooliajal tihtipeale veel välja kujunenud, oskustest rääkimata. Ja ometi vilksatab neis teatrikooli tundides ja eksamietendustes midagi üsna ainulaadset. Noored inimesed kompavad oma piire ja leiavad oma loomingulist tuuma. Siin parasjagu sünnib tulevane isikupära, näitleja aura.
Tiina Kukli	Meil oli tähtede kursus, meil olid kõik jõe kõvad tähed.
Mari Lill	Muidugi meie kursusel kõik me kartsime Pansot, austasime. Töö tegemisel kadus see hirm ära. /.../ Minu kohta ta ütles: Mari Lill, kas te olete sõnateatri näitleja või ei ole, seda ma ei tea. Siis ma olin isegi natuke solvunud, et mis te siis andsite mulle niisuguse osa, kus ei ole midagi õelda.
Reet Neimar (toimetaja)	Kas siis varem lausunud reegel ikkagi ei kehti, et need, kes diplomietendustes peosalised, ei pruugi veel olla näitlejad aastate ja aastakümnete möödudes? Siin ja seekord ei kehti. Jõuame ühe

	<p>huvitava ja paradoksaalse järelduseni, et teatrikooli kohta maksab üleüldse vähe reegleid, mis reegliski jäävad. Kunstis ei saa valemil abil kuigi palju seletada.</p>
<p>Kalju Komissarov</p>	<p>Kateedri voorus või suurem panus Eesti teatrisse on see, et milline plejaad näitlejaid ja ka lavastajaid on sealt tulnud, kelle puhul ei ole terminoloogiaprobleeme. Me räägime ühte keelt.</p>
<p>Lavakunstkooli IV lend.</p>	
<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p>Mõnikord tundub, et Eestimaal polegi iga paari aasta möödudes nii palju teatriverega teatud vanuseastmes noori andeid. Ka tagasipilk neljandale lennule viib vägisi mõtted sellele rajale. Kursus koosnes aktiivsest, loominguliselt ärksamast ja iseseisvamast juhtgrupist, kes jäi silma näitelavalt ja keda ühtlasi tunti ka igasuguste esinemiste põhjal väljaspool kooli. Ning udusemate piirjoontega amorfsemast seltskonnast, kes oma arvukuses oleksid moodustanud justkui mingi fooni kursuse tuntud staaridele.</p>
<p>Anne Tuuling (toimetaja)</p>	<p>Teie kursuse kohta on ikka aeg-ajalt öeldud, et te ei olnud kõige ühtekuuluvam kursus. Panso oli ikka kurtnud, et murelaps, murelaps.</p>
<p>Ene Järvis</p>	<p>Me olime murelaps kursus küll, aga mitte sellepärast, et me kokku ei osanud hoida. /.../ Panso meiega rahul ei olnud, ta lootis midagi rohkemat. /.../ Eks tal endal oli ka siis natuke vähe aega muuseas. Ta sõitis väga palju ringi. Ja siis ta tuli, lootis, et me oleme midagi suurt vahepeal korda saatnud. /.../ Kui ta ei näinud, siis ta ütles, mis ta meist arvab jälle ja läks uuesti reisile.</p>
<p>Helene Vannari</p>	<p>Panso nõudmised oma õpilastele olid väga kõrged. Ta nõudis ideaalset, nõudis täielikku pühendatust oma tööle. /.../ Kartsime, et ei suuda seda kõike teha, mida ta nõuab.</p>
<p>Lembit Ulfsak</p>	<p>Meil oli võrdlemisi lõbus kursus. Tol ajal oli üldse elu naljakam, nüüd ei osata enam nalja teha. /.../ Igat rolli tuleb kõvasti ette valmistada. Tähendab, sa pead proovima selles rollis olema nii päeval kui öösel. See on nii elementaarne tõde. Aga see sai selgeks,</p>

	<p>sest kui sul see ettevalmistus on olemas, oled sa võimeline laval olema vaba ja kohati imet tegema.</p>
Kaarel Kilvet	<p>Mind võeti küll kateedrisse sisse kokkuleppel, et ma õpiks lavastajaks. /.../ Ta (<i>Panso – MM</i>) pidas meile esimesed loengud lavastamisest ja lavastaja rollist teatris, lavastaja koostööst kunstnikuga ja lavastaja koostööst teatri tehniliste töötajatega ja... /.../ Ja lavakujundusest ka, /.../ sellest meile muidu üldse ei räägitud.</p>
Reet Neimar (toimetaja)	<p>See on aeg, mil kujuneb isikupärane, hiljem vähemalt oma põlvkonna seas hästi tuntud bard Tõnu Tepandi. Teatrikooli ajal liitusid temaga ta retkedel tihti koolivennad Väino Uiho ja Kaarel Kilvet, tüdrukutest eeskätt Malle Pärn. Kõik nad laulsid ja mängisid kitarril. /.../ Kui liitus ka Ulfsak, lõi ta vahel sekka trummigi. /.../ Samal ajal on koolivend Ulfsak juba filmitäht. Õieti algasid Lembit Ulfsaki soolorollid juba kooliajal ning seda kateedrijuhataja enda loal ja toel. /.../ Väljakujunenud, tuntud näitlejaid on neljanda lennu visiitkaardil rohkemgi kui see vähemus, kes praegu teatrikassast näitlejapalka saab. Nähtavasti nende üldkultuuriline, mitte otseselt teatrispetsiifika orientatsioon jätkub.</p>
Lavakunstkooli V lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	<p>Jaak Tamleht – enne lavakooli olnud juba populaarne telediktor ja mänginud filmis «Pimedate akende aegu». Koolis vana kala üleolekutundega, mida seitsme venna Juhani rollis läks Pansol siiski korda veidi distsiplineerida ja plahvatama panna. Igor Kurve – /.../ endine sportlane, kahe-meetri-mees kõrgushüppes. /.../ Peeter Tooma – kooli eel ja selle ajal populaarne folklaulja. Filmi «Viimne reliikvia» lauludki sisse lauldud teatrikooli tudengina. /.../ Tõnu Saar – olnud enne teatrikooli Eesti kergejõustikuloetus kesk- ja pikamaajooksus ja töötanud kutselise fotograafina. /.../ Koolis omandas kiiresti näitlejatehnika professionaalsed alused. Peeti oma lennu üheks kõige tugevamaks lõpetajaks. Koit Randus – lõpetanud enne lavakooli filharmoonia estraadistuudio lauljana, töötanud</p>

	<p>televisioonis režissööri abina. /.../ Martin Veinmann – kursuse pesamuna. /.../ Vahepeal peaaegu esinäitleja seisuses, vahepeal varjus, muutunud ja arenenud näitleja. /.../ Rein Kotkas – Kehra spordipoiss, laulumees. Kahtlemata lavasarmiga, kuid juba varakult vormi minetanud. Kurb kogemus. /.../ Paul Laasik – suurte kahtluste ja vaidlustega kooli vastu võetud arglik ja samal ajal aval maalaps. /.../ Üksildane unistaja Lauri-poju oli talle ilmselt «Seitsmes vennas» sobivaim roll. /.../ Ivo Eensalu – /.../ kes oleks võinud küll arvata, et see lapselik rõõmsameelne Eero kunagi lavastama, teisigi näitlejaid juhendama hakkab? /.../ Juhan Viiding – Rohkem nagu kirjamees, kas on näitlejaverd, kahtles algul Panso. /.../ Tõnis Rätsep – /.../ talupoeglikult põhjalik, lahtise peaga poiss, kelle sõnal ja ausal arvamusel oli kursusel kaalu. /.../ Siim Rulli – /.../ head füüsilised eeldused, /.../ kuid teatris andis õige ruttu otsad ja kadus, jättes kõik oma eeldused realiseerimata. Raul Tammet – mees, kelle rollidest jäi mulje, et ta päris näitlejaverd pole, ennast kõrvalt jälgib, kisuks ehk rohkem lavastaja kanti. /.../ Tasahilju mängib iga noore näitleja saatuses kaasa tema enda inimlik põhi ja vaimne vastupanuvõime. /.../ Kersti Kreismann – hilisem Lauteri-nimelise preemia laureaat. /.../ Algul räägiti, et teatrikooli on võetud üks väga Siina Üksküla koodi tüdruk – kuni omandas oma näo. /.../ Vello Janson – /.../ isemoodi vaimu ja lugemusega, omamoodi suhetega, lavasarmiga, kõnetehnika küsimustes aga kursuse valulaps. /.../ Helle Pihlak – /.../ laulu- ja elujulge natuur: kõlav hääl, sihvakas kuju ja eestilik sarm. Helgi Annast – algul arglik ja kinnine, kooliajal tihti piiri peal, kas jäetakse lavakooli edasi või ei. Päästis sisemine tõsidus, visa hing, millega kaasnes omamoodi naiseliku ujeduse ja tõsiduse võlu. /.../ Katrin Kumpan – /.../ maalähedane, jõuline, särav, ehtne näitlejatalent. Kooliajal peeti kursuse esimeseks naisnäitlejaks, ennustati suurt tulevikku.</p>
Kersti	Alguses me püüdsime küll seda ühist tunnetust kogu aeg süvendada

Kreismann	/.../ aga siis laguneski kursus kuidagi gruppideks. /.../ Me olime ju siiski väga erinevad. Esiteks poisse oli palju, tüdrukuid praagiti, meid jäi neli järele. Vanuseliselt olime ka väga erinevad: Martin oli pesamuna, 17, Jaak Tamleht 27 – kümme aastat oli vahet.
Martin Veinmann	Kohutavalt raske on harjuda selle mõttega, et näitleja väljendusvahend on tema ise. See tähendab seda, tema liha, tema veri, tema närvid – kõik, mis temas on. Mitte see, et ma mõtlen midagi geniaalset ja kirjutan selle üles või ei kirjuta. See tähendab ainult ühte: et näitleja maksab kõik oma isikliku tervisega kinni, /.../ oma isikliku läbielamisega.
Reet Neimar (toimetaja)	Ega asjata nimetatudki algul viiendat lendu poiste kursuseks. Tüdrukuid jõudis ju diplomini vaid neli, kuigi vastu oli võetud üheksa. Lisaks oli orbiidis «Seitse venda» kui läbinisti meestetükk.
Tõnis Rätsep	Kursuse iseloomus oli kõike. Ühte tema iseloomus ei olnud, ta ei olnud silmakirjalik. /.../ Naerdi palju, lauldi palju.
Katrin Kumpar	Kuu aega oli möödunud esimesest koolipäevast, kui ma olen kirjutanud suurte tähtedega, et Panso ütles, et te olete igavad.
Lavakunstkooli VI lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Üllatavalt väike oli see rühm noori, kes lõpetas lavakooli '74 aasta kevadel – kõigest 11 uut näitlejanime. Pikkadeks aastateks jäigi see Panso kooli diplomisaajate miinimumpiiriks.
Anne Tuuling (toimetaja)	25 alustas, aga 11 lõpetas ainult. See on üks väheseid lende, kus väljalangemisprotsent oli nii suur.
Margus Vaher	Meil oli 17 poissi ja kaheksa tüdrukut. /.../ Paljud poisid jätsid pooleli, sest ei olnud nagu põhjust käia.
Reet Neimar (toimetaja)	Sellelt kursusest on mindud nii kateedri otsusel kui ka täiesti vabatahtlikult. /.../ Osa neist inimestest on hiljem jõudnud uue ringiga lavakooli tagasi ja jätkanud õpinguid juba koos kaheksanda lennuga.
Elle Kull	Ainus halb ja vigane ja paljude puudustega olin mina ise selle ilusa ilma keskel.

<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p>Kaie Mihkelsoni ja Rita Raavet märkas teatriüldsus pisut hiljem kui Maria Klenskajat ja Elle Kulli. Võibolla on siin oma osa sel suurel juhusel millal satutakse filmikaamera ette. Sest filmiroll pöörab masside pilgu näitleja poole, aga mis seal salata, vahel ka lavastajate pilgu, palju peibutavamalt kui teater. /.../ Maria Klenskaja, tüdruk, kelle stuudium algas Toompea koolis alles teisel katsel. Kes pärast esimese korra ebaõnne oli töötanud kaks aastat teatris lava taga ja taipas seetõttu koolis vist juba paremini, mida või kuidas õppida, haarata. /.../ Oli koolilava vahva, kassiliku noore Kleopatra kehastaja Rita Raave.</p>
<p>Jüri Aarma</p>	<p>Ma ei taha midagi halba oma kursuse kohta öelda, aga me olime sellised kummalised eraldi. Mingit kursusetunnet meil ei olnud. /.../ Väga hästi saame läbi, aga me tundusime üksteisele üheteistkümne staarikesena ja mitte monolootse kambana. /.../ (Teatrikoolis) ma räägiks vähem, kuulaks rohkem. /.../ Minu keel on minu vaenlane.</p>
<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p>See sama Saaremaa poiss Väino Laes, kes tänaseks tuntud koomikute kilda on arvatud ja kes end Rakvere teatrist Tallinna esindusteatrisse on mänginud, kuid keda algul ei märganud palgata ükski Eesti teater. Nii et ta, näitlejadiplom taskus, Tallinnfilmis kaadritagusel tööl pidi uue ameti õppima.</p>
<p>Maria Klenskaja</p>	<p>Kui Panso tuli vaatama meie semestritööd, siis ta ütles, et see on debiilikute näitering. Ja siis Lepa Tom istus taga ja ütles vaikselt: Ja teie olete meie juhendaja. Ja Panso üldse ei vihastanud. /.../ Meie fanaatiline armastus oli akrobaatika.</p>
<p>Lavakunstikooli VII lend.</p>	
<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p>Nende tulek ja olemasolu oli määrava tähtsusega tegur, et seitsmendast lennust kasvas erakordse tasemega ja imidžiga kursus. Kuid sel legendaarsel kursusel ei õppinud ju sugugi ainult Eesti teatripilti oluliselt täiendanud lavastajad, vaid ka nii mitmedki üldtuntud näitlejad. Õnneks ei kujune kaht eri rühma. Neid on 25, mängivad kõik, mängivad läbisegi ja igas kombinatsioonis. /.../ Juba</p>

	<p>esimese poolaasta järel näeb Panso kogenud silm: Teie tegu saadab mõtte. Kursus pole üksnes kamp noori inimesi, vaid siin on ka mõtlemaid päid. /.../ Kursusel on töötahe välja kujunenud. Maitse- ja tasememäärajaks ollakse üksteisele ise. Kursusevaim mobiliseerub, kursus peab ennast niiõelda ise. /.../ Kursusevanem Merle Karusoo on kindlasti üks, kelle olemasolu määras selles grupis palju. Tema elu slepp, teatrikoolis pühitses ta juba oma 30. sünnipäeva, tema mõtlemise tase, mitte ainult Tartu ülikooli sotsioloogialabori pagasi mõttes, vaid ka erialane mõttetase oli lavakooli jaoks võrdlemisi harvaesinev. Samas maksimalistlik iseloom, distsipliinjanu, teadlik õppimisvalmidus. /.../ Kalju Orro hoolas peremehesilm näeb kõike: kus on vaja koristada, kus midagi parandada, millal lilli osta, kelle kord on kujundada kursuse laualehte «Lehesadu», mida ilmub 50 numbrit. /.../ (Ago-Endrik) Kerge väga hea vormitaju, ruumitaju oli asi, mida püüdsid õppida temalt suurema või väiksema eduga kõik. /.../ Kasvab ja saab märgatavaks Lembit Peterson kui isiksus. Tema ahne, fanaatiline lugemiskirg, mõtestamistarve, sügavuti minek. Algusaegade flegmaatilis-kinnisest abitust peksupoisist, keda erialatundides mõnikord ukse tahagi käsutati, tõuseb tasapisi kursuse vaimne autoriteet. /.../ algul väga kinnine ja ebakindel näitleja Sulev Luik. /.../ Hea tehnilise taibuga Tiit Berg, telemajast tulnud ja pärast kooli Tallinnfilmi siirdunud püüdlik töömees. /.../ Ilmselgelt andekas ja originaalne isiksus, kuid lavastajana veel väga nooruke ja väheküps Peeter Volkonski ning algul rahulik vaatleja Priit Pedajas, tark intelligentne poiss. /.../ Tekib mõtte, kas polnud kogu kursuse ühine tööprotsess, kas polnud ka kogu näitlejate õpetus tõstetud režissööride nivoole. Võibolla sellepärast on seitsmenda lennu näitlejad teadlikumad professionaalid kui tavaliselt Eesti keskmine näitleja, ka nii mõnigi väga andekas samast Toompea koolist tulnud näitleja. /.../ Aare Laanemets – Pärnu kooliteatri järjekindel ja tunnustatud juht.</p>
--	--

Aare Laanemets	Mul on vahel näitlejatest lihtsalt kahju. /.../ Nad oleksid võimelised palju rohkemaks, aga keegi ei aita neid.
Külliki Saldre	Need näitlejad, kes ei ole selles koolis olnud, nad annavad laval üsna suvalist teksti.
Reet Neimar (toimetaja)	Endisest matemaatikaüliõpilasest Anne Paluverist töötab saada Eesti omapärasemaid naisnäitlejaid. Juba enne kooli ja kooliajalgi filmides mänginud Aare Laanemetsast kujuneb tõsiseltvõetav teatrinäitleja. Kalju Orro kohta ütleb Panso, et tema õige aeg tuleb, kui ta vanaks saab. Iga mees ja naine on omandamas oma näitlejaaurat.
Merle Karusoo	Urmas oli selline poiss, et tema olemuses võis näha mitmesuguseid asju. Ka Popit.
Reet Neimar (toimetaja)	Veetlevalt häbitu väljakutsuva teatraalsusega esines Külliki Tool, kunagi korraliku sileda kenaduse piiridesse jäämise eest nahutada saanud üliõpilane. /.../ Urmas Kibuspuu /.../ üheksa teatrihooaja järel lahkus mitte ainult üks kursuse liidreid, vaid üks selle sajandi Eesti teatri heledamaid tähti. /.../ Läbilöögivõimeline oli see kursus igal juhul. Töötahte ja tööoskusega.
Lavakunstikooli VIII lend.	
Aivar Tommingas	Kui näitleja on näitlejaks sündinud, siis ta on näitleja ja kool aitab tal ainult sellele kogemusi lisada, et oma anne laval lõplikult maksma panna.
Toomas Suuman	Mina olin keskkoolipingist tulnud noor naga, loll kui lammas. Suu ammuli vaatasin, mida teha ja püüdsin aru saada kõigest väest, mida ta tahad, nõuab, õpetab.
Rein Oja	Üldse me oleme väga naiste kursus.
Margus Lepa	Me pidime olema eelkõige head õpilased. /.../ Proovides ja igal pool juhendati, öeldi, et tee täpselt nii või teistmoodi – sellega kadus tugevasti ära isiklik läbilöögivõime, ei oska ise midagi teha, ootad, et keegi on kõrval ja paneb paika.
Reet Neimar	Pisut skeptiliselt iseseisev ja isepäine Margus Lepa. /.../ Igal lennul

(toimetaja)	on tõesti oma lugu. /.../ Terake hoolimatust ja ükskõiksust hakkas siitpeale uute tulijate juures silma küll. /.../ Kaks kolmandikku kursusest olid pärit väikelinnadest või maalt. /.../ Kursus oli väga noor, otse keskkoolist oli sattunud lavakooli 80% õpilastest, kateeder märkab vähenenud lugemust, vähenenud maitset, vähenenud entusiasmi ja isegi vähenenud auhannust. /.../ Iial ei ole kogu seltskond kursusel ühe tasemega ja kunagi ei jää alguse tase muutumatuks.
Rein Oja	Viive Ernesaks ütles kunagi, et üks asi, millega te silma paistsite, oli see, et te olite hea tantsukursus. /.../ Võibolla siis käib meie kursuse kohta see, et kui pea ei jaga, siis jalad ikka jagavad.
Reet Neimar (toimetaja)	Kursus oli algul tore ja lapsemeelne. /.../ Noore seltskonna hulgas olid kübeke elukogenumad vaid enne kooli Tartu Vanemuises riieturina töötanud Silvi Ait, Pärnu kalakombinaadist tootvalt töölt tulnud Karin Peetri ja konservatooriumis koorijuhtimist õppinud ja varietees esinev Merle Talvik.
Kaarin Raid (juhendaja)	Ma lootsin, et nad on targemad alguses. Kui nad olid. Minu kohus oleks olnud neid õpetada, aga ma ei tulnud selle peale, et nad ei tea midagi.
Reet Neimar (toimetaja)	Lepa tõestas Jorch Adniel Kiire austajaskonnale, et ta oleks võimeline ka täiesti tõsiseltvõetavalt tõsiseid rolle esitama. /.../ Oja intelligentne tekstivaldamine ja piisav tehniline vabadus.
<i>Lavakunstkooli IX lend.</i>	
Reet Neimar (toimetaja)	Kui tilluke, lausa miniatuurne oli algul setu poisike Arvo Kukumägi, kes lavakooli ajal kasvas veel üle kümne sentimeetri ja kes oma esimesse filmi «Karikakramäng» sattus juba esimese kursuse lõpul. /.../ Neist noortest sai näitlejadiplomi 19, alustades oli neid koguni 28. /.../ Neli olid see-eest hilisemad Panso-nimelise preemia laureaadid: praegune pedagoogikaülikooli režiikateedri juhataja Toomas Lõhmuste ja praegune esinäitleja Ain Lutsepp, sündinud teatriverega, kuid kooli saabudes veel väga lapseohtu Tõnu Oja ja

	muusiku individuaalväljaõppe tavade juurest pisut ootamatult teatrikooli sattunud Tõnu Raadik. /.../ Õpilastes omakorda elas terav kriitika- ja mässumeel – ka õpetajate suhtes. /.../ Häid imitaatoreid-parodiste oli sellel kursusel palju. Pealehakkamisest siin küll puudu ei jäänud. Kohati tundus, et kool vaid segab nende ideid ja ambitsioone.
Merle Karusoo (juhendaja)	Kõigi aegade kõige andekam etüüd, mida mina olen lavakunstkateedri seinte vahel näinud, on Tõnu etüüd «Loll lammas».
Roman Baskin	Et endalt villa võtta ja sellelt kampsunit kududa – see ongi näitleja põhitöö.
Tõnu Raadik	Mulle tundus, et kogu lavakunstkooli õpetamise süsteem iseenesest oli vaenulik. Sina (<i>Kaarin Raid – MM</i>) olid seal see, kes tegelikult pehmendas seda karja mingit psühhoosi.
Marika Vernik	Ausalt, sellest, et mängust võib rõõmu tunda /.../ sain ma alles teatris teada.
Roman Baskin	Selle tunde suuris küll Merle luua, et see on häbematult raske töö. Aga mina arvan, et see on väga hea, et ta seda suutis.
Ain Lutsepp	See on nagu teater. Inimene aeg-ajalt unustab oma mina ära, et midagi kätte saada. /.../ Märksüsteem vastas sellele, mida ma nägin teatris. /.../ Väga raske on teatrit teha, kui ei ole seda keelt, milles suhelda, ma arvan, et meie saime selle koolist kaasa.
Tõnu Oja	Seal koolis mind näitlejaks ei õpetatud. Mind õpetati kodanikuks kogu aeg.
Reet Neimar (toimetaja)	Muidugi on alati omaette probleem tulevaste näitlejate eksponeerimine avalikkusele diplomilavastuste kaudu. Ühtedele leidub sobivaid rolle, teised, kelle võimetepotentsiaali kateeder sisemiste eksamitööde järgi küll teab ja kelle perspektiivi usub, võivad objektiivsete asjaolude tõttu algul publikule ka vähem silma paista. /.../ Paul Poom tundub seisvat hiilgava näitlejakarjääri avaväraval. Kõik, nii kuju, anne kui heal tasemel väljaõpe, olid

	<p>selleks olemas. /.../ Võlu ja isikupärase sarmi juures jõudis siiski märgata näitleja Kukumäe kõnetehnilisi konarusi ja füüsilisi krampe, ning vilksatas mõte, kas ta siiski ehk eeskätt filminäitleja pole. /.../ Üheksandal lennul oli palju niiöelda musitseerimistarvet, improvisatsioonirõõmu enda jaoks, ja vähe missioonitunnet, vähe teatada oma publikule. /.../ Oma aja kohta oli see kursus isegi üllatavalt vahva.</p>
Lavakunstikooli X lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Elmar Trink Eeslina leidis üles oma koomilise soone.
Katrin Nielsen	Merle tuli meile küll ja ütles ka niiviisi, et kursusel peavadki olema konfliktid ja pinged, muidu ei sünni suurt kunsti. Aga me vist suutsime ta ümber veenda. /.../ Ta püüdis, et me selliseid olukordi püüaksime luua, aga see ei tulnud välja.
Reet Neimar (toimetaja)	<p>(<i>Anu Lambi – MM</i>) algus oli paljutöötav, sisendusjõuline ja isiksust kiirgav. Kunstnikukäe ja oma nägemusega kursusekaaslane Jaak Johanson /.../. Tekib küsimus, kas kursus ise oli algusest peale nii teadliku suhtega, nii küps selliste probleemide eritlemiseks. Ei vist, nad olid tasapisi kasvanud oma lavatükkide probleemideni. /.../ Esimesest kursusest alates satuvad nad igasugustesse etendustesse esinema. /.../ See kursus alustaski oma koolielu tasa ja targu, kuidagi vaikselt ja märkamatu. /.../ Kursus tundus algul justkui väga noor, pretensioonitu, õpilaslik. Tegelikult oli arvukalt neidki, kes olid näinud pisut elu juba teisest kandist. /.../ Margus Oopkaup tuli merekoolist, Laine Mägi, varasema balletikooli kogemusega, varieteest, Andres Lepik naases sõjaväest, Mare Peterson oli teatrikooli ajaks juba kahe lapse ema. Kaks meest, Andrus Vaarik ja Maanus Valentin olid tulnud teatrist, lavatagusest töölt. Tervelt viis inimest olid varem õppinud Tartu ülikoolis. /.../ Samal ajal ei osanud kooli ajal Jaan Rekkoris veel kuidagi aimata sellise võimsa mõjuväljaga näitlejat, nagu ta on kujunenud Pärnu teatris. /.../</p>

	Õnneks ei ole kolme lapse ema elumured ega niiöelda liigne haritus, keelteoskus, õpetaja- ja tõlkija tegevus takistanud Anu Lambil kujunemast mitmekülgseks nii traagikas kui ka koomikas isikupäraseks intelligentseks näitlejannaks. /.../ Näitleja arvab ikka, et teeb etenduse ära ja siis läheb arsti juurde. /.../ See oli lavakoolis erakordselt mõnus, sooja suhtlemisega kursus, inimlik kursus.
Andrus Vaarik	Ma tunnen, et see, mis toimub hommikul ja lõuna ajal, õues ja väljaspool teatrit, sellest ma aru ei saa, aga need reeglid, mis õhtul laval on, neid ma enam-vähem valdan.
Lavakunstkooli XI lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Oli kord kursus, kellele meeldis igasugu üritusi välja mõelda ja organiseerida, neis elas vaba ettevõtluse vaim.
Reeda Toots	Ma arvan, et see algidee (<i>rahvusvahelise teatripäeva pidustustest – MM</i>) oli üks minu rohketest ideedest, aga õnneks see ei jäänud ainult minu ideeks.
Reet Neimar (toimetaja)	Oli rängalt normeeritud suletud aeg, 80ndate algus. Ja äkki tekitas üks naiivne süüdimatu seltskond järjest üsna pretsedendituks muutunud käitumisakte, mis lõhkusid tavaelu raame, nad viisid õppetöö nädalaks või teiseks koolist välja Klooga suvilatesse, elasid seal, kutsusid õppejõudegi tunde andma ja nimetasid seda kõike sügisseminariks. /.../ Neis ettevõtmistes oli küll mõtestatud sisu märksa vähem kui efektset vormi ja infantiilsust, /.../ kuid üht olulist asja siin ilmas, elamis- ja tegutsemisrõõmu, paistis neil jätkuvat. /.../ Pole ei varem ega hiljem teatrikoolis näinud nii väga ühele ainsale jumalale häälestunud kursust nagu XI lend. /.../ Kursus oli ka musikaalne – häid lauljaid palju.
Ülo Vihma	Võib-olla tuleb praegu tagantjärei välja see, et me kõik kujutasime teatrit hoopis teistsugusena ette.
Reeda Toots	Tegelikult meie kursus mängis ju nii vähe oma diplomilugusid. /.../ Kui ma kooli lõpetasin, olin tegelikult siiski kõike muud kui professionaalne näitleja, hästi algaja.

Reet Neimar (toimetaja)	Mõjuva professionaalse taseme saavutas ennekõike Toomas Urb. /.../ See oli suur kursus, neid lõpetas 20 hinge, hetkel teeb otseselt näitlejatööd kümme.
Lavakunstkooli XII lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Üliõpilased, kes said head vaimuvirgutust ja äratust, kasulikke proovikogemusi, needsamad üliõpilased ei õppinud teatrimängu teist poolt: oskust resultaatini jõuda, oskust oma tööd lõpetada, ühtlasi ka tarvidust oma sõnumit publikuni viia, kogemust mängida vaatajale.
Liina Tennosaar	Mina sain õudse paugu pärast kolmanda kursuse lavakõne eksamit, kui ütles keegi... /.../ Igatahes meie lavakõne õppejõud Peeter Tooma ütles edasi, et minul on andestamatult inetu hääl. Ja mina põdesin seda nii kaua, kuni tuli Mandri (<i>Heino Mandri – MM</i>) /.../ ja ma julgesin suu jälle lahti teha.
Reet Neimar (toimetaja)	Mõistatuslik Katrin Kohv lamab siin preili Julie'na, ühtaegu sooja ja jaheda sarmiga, dramaatiline ja tark tulevane näitlejatar, kes oli juba filmimeestelegi silma jäänud.
Peeter Tammearu	Kuigi me ei näinud Pansot, ei näinud Tohviti, ei näinud Kromanovi, ikkagi me arvasime, et me oleme veel selles ringis sees olnud. See Toompea ja need õppejõud olid piisavalt tugevad allikad seda kõike edasi anda.
Reet Neimar (toimetaja)	XII lennu lõpetamise aegadel öeldi, et see on Peetrite kursus. /.../ Huvide ja tõekspidamiste lahkumine oli alanud varakult, kursus koosnes väikestest kildudest, fraktsioonidest. /.../ Anne Tärnu, praegu Tartu Lasteteatri eestvedajaid, on aga esimene lavakunstkateedri lõpetanu, kelle hinnang oma koolile on olnud põhimõtteliselt eitav ja kes on teadlikult alustanud otsast peale – Jaan Toominga stuudios.
Toomas Taimla	Meil oli vähem vallatust kui teistel. Kõik olid väga tõsised, ütleksin isegi, et liiga hirmutati ära, et see asi on väga tõsine ja väga eetiline peab olema. /.../ Paljudel tekkis selline üle-eetilisuse kramp, sealt tekkisid paljud asjad, mis kursust väga hiljem enam koos ei hoidnud.

Peeter Oja	Väga tore, kui inimene on midagi muud leidnud, ega teatritegemine pole ju ainus asi. /.../ Ju siis oli seda kooli vaja selleks etapiks, et ta saaks aru, kuhu minna.
Lavakunstkooli XIII lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Murranguaja lapsed – mõelda vaid, 1984-1988. /.../ Paika ei pannud nemad veel midagi, aga nad väljendasid oma aega – tajusid ja märkasid.
Elmo Nüganen	Mingit niisugust hoiakut teistelt näitlejatelt, /.../ et kui tuli juttu, et Komissarovi kursus. Mina tundsin seda, et meile tunti kaasa, et jah, ega sealt nüüd midagi ei tule. Ega meid ei sõimatud, aga ma seda hoiakut tundsin küll.
Reet Neimar (toimetaja)	'84. aastal võttis tollane kateedrijuhataja Eduard Tinn vastu tulles tollasele ametlikule kultuuripoliitikale lavakunstkateedri sildi all õppima ka vene rühma. Vaatamata kateedri üksmeelsele ja põhimõttelisele vastuseisule.
Raivo E. Tamm	Kui me saime sisse, siis sellised kaustikud andis Komissarov kõikidele. Kui näitleja ei taha olla papagoi või ahv, peab ta omandama oma aja teadmised inimeste kooselu kohta, kaasa võideldes klasside võitluses. Berthold Brecht. /.../ Esimesel kursusel oli /.../ poisse, kes pidid kohe sõjaväkke minema. Siis meid suunati hullumajja.
Merle Jääger	Teisel kursusel oli ju tohutu suur skandaal, mis väga kõrgele tasandile läks välja. /.../ KGB taotles minu koolist välja heitmist. /.../ Siis tuli see Hirvepark ja ma ei saanud, läksin sinna, lugesin seal luuletuse ja... /.../ Kui ma järgmine kord Komaga koolis kokku sain, siis Koma näris vuntse ja kutsus mu enda juurde: Nii, räägi ära, mis seal Hirvepargis oli! /.../ Väga hea, ütles Koma selle peale. /.../ Ma olin kogu aeg väga paha olnud.
Rain Simmul	Ma ei olnud piisavalt julge, ma olin piisavalt arg esimesel kursusel, /.../ ma ei osanud ennast maksma panna. /.../ Hoidsin endasse ja pabistasin hirmsasti.

<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p>Komissarovi esimeste õpilaste tänane üldpilt kinnitab, et peale ohtude on sel tööviisil olnud ka uskumatult suur kasutegur. /.../ Mitmed näitlejad kursuselt esinesid toreda kindluse ja aimatava psühholoogilise helgiga. /.../ Kalju Komissarov on ütelnud, et see kursus oli komplekteeritud kui teatritrupp – ükski neist ei kattunud teistega. /.../ Juba kooliajal filmis mänginud ja ses suhtes tõusvate lootustega Hendrik Toompere. /.../ Keeruline ja äraarvamatu inimene, kummaliste reaktsioonidega Mart Nurk ning kindel, ühtaegu tõsine ja humoorikas Raivo Tamm. Algul /.../ väga püüdlik Piret Kalda, kes kooliajal tasapisi avardus ja Eesti orgaanika emaks hüütud spontaanne Anne Reemann. Alati rahutu hingega heitlik ja romantiline Dajan Ahmetov ja kooliaja embrüonaalsest olekust siiani kõige suurema muutuse, kõige üllatavama moondumise läbi teinud Rain Simmul. Kõlav Andres Dvinjaninov ja mõtlik Andres Noormets. /.../ Elmo Nüganen oli siis alles osav stepptantsu meister ja osav, silmad lahti, taiplik lavastaja assistent, etendustes pisiosade täitja. /.../ Kooliajal oli punkar Mercat ju suisa jõuga ja /.../ vabariigi juhtkonna tasandil koolist välja visata tahetud. Kedagi ei huvitanud, et koolis ta polnudki eriti punkar, vaid professionaalse kohanemisvõimega näitlejaisiksus.</p>
<p>Elmo Nüganen</p>	<p>Ega me tegelikult nii ühtsed ka polnud, kui me laval välja paistsime.</p>
<p>Piret Kalda</p>	<p>Siis ma järsku tundsin, kui hea on olla näitleja. See vist ongi see asi, miks ma olen siin neli aastat järjest siin koolis õppinud.</p>
<p>Reet Neimar (toimetaja)</p>	<p><i>(Elmo Nüganenist – MM)</i> Siit algas praeguse hooaja keskse lavastajafiguuri biograafia.</p>
<p>Allan Noormets</p>	<p>«Tõrksa taltsutusega» kui seal Moskvast käisime, siis kõik need professorid ja teatriinstituutide õppejõud, nad ei uskunud absoluutselt, et see on üliõpilaste enda tehtud töö.</p>
<p>Lavakunstkooli XIV lend.</p>	
<p>Kärt Tomingas</p>	<p>Kõik on võluvad, toredad ja andekad inimesed. Ma ei mäleta igast ühest üksikust küll midagi halba. /.../ Kui ma nüüd õigesti mäletan,</p>

	siis meid võeti 17. /.../ Välja langesid väga head ja toreid ja andekaid inimesed, kursusele väga vajalikud inimesed.
Reet Neimar (toimetaja)	Kui noor inimene tahab elada vabalt, üksnes oma ideedele ilma tülikate kohustusteta akadeemilise klassikalise kooli suhtes – taevast hoidku, las ta siis läheb! /.../ Kursuse valimisel oli sõel tihe.
Maria Avdjuško	Seltskonnaga koos tegime kohutavalt palju asju. /.../ Teatrikoolile võib ette heita seda, et tal on mingi kindel mudel ideaallennust. Kui kursus ei vasta sellele... /.../ Mind taheti pärast esimest semestrit teatrikoolist välja visata. Karusoo lause oli, et Maria Avdjuško on laval mööbel.
Reet Neimar (toimetaja)	Võib-olla ei osanud praegused õpetajad enam arvesse võtta, kui noorest sugupõlvest olid õigupoolest nende õpilased. /.../
Mati Unt (juhendaja)	Ma arvan siia maani, et see oli üle aegade üks kõige parem kursus lavakunstikateedris. /.../ Nad kõik on jõudnud suurtele positsioonidele Eesti ühiskonnas.
Reet Neimar (toimetaja)	Neist said kassid, kes kõnnivad omapead. Vististi ja loodetavasti tugevad individuaalsused. /.../ Mis oleks see seltskond ilma Marko Matvere vanade lauludeta, ilma Marko ja Jaani ühislaulmisteta, ilma Jaani Vilsandi saare ja Mulgimaa põhjata.
Marko Matvere	Ma ei ütle ühtegi halba sõna oma kursuse kohta. Selle ümber, et meid nii vähe lõpetas, on asjatult palju kära tehtud. Ju siis nii pidi olema. /.../ Aeg, milles me õppisime, oli niivõrd segane ja totter siblimine. /.../ Need, eks pidid jääma, need ilmselt jäid.
Maria Avdjuško	Mind see õnnetu kursuse jutt jätab sügavalt külmaks. /.../ Meie jaoks oli entusiasm natuke hirmutav nähtus.
Lavakunstikooli XV lend.	
Reet Neimar (toimetaja)	Sisseastumise järgi ei taba veel tihtipeale ära inimese loomuomadusi ega arenguvarusid. Olgu need eksamid nii pikad ja erilaadsete ülesannetega kui tahes ja istugu komisjoni laua taga kes tahes. /.../ Nii mõnigi hilisem sügavalt artistlik natuur tundus konkursisituatsioonis uimane, uje, napp või ebakindel. /.../

	<p>Sisemiseks mootoriks /.../ osutus Ivo Uukkivi, hüüdnimega Munk. Mees, kes vastuvõtu kollokviumil oli end miskipärast tutvustanud ebalevalt kui igasuguse eluaktiivsuse ja huvideta inimest, punkarivälimusega lauljapoiss bändist Velikije Luki. Hiljem nägime Ivot alati midagi toomas või viimas, kokku leppimas, nuppe keeramas, telefonitsi asju ajamas, kursuse kavalehti ja kujundusi joonistamas, ja eelkõige näitlemas. /.../ See kursus ja ainult see kursus veetis oma teatrikooli päevad ühes ajutiselt konservatooriumile loovutatud lammutamisele määratud lobudikus.</p>
Andres Raag	<p>Meil oli füüsiline koormus väga suur. Lõpuks läks ju praktiliselt niimoodi, et iga päev oli poolteist tundi mingit füüsilist pluss üks päev oli veel akrobaatikale lisaks antud. Käisime poistega veel jõusaalis, et ennast vormis hoida.</p>
Ingomar Vihmar	<p>Meile räägiti, et kooli lõpus kursus hakkab lähenema, meil oli kuidagi vastupidi. Alguses olime eraldi ja kui hakkas lõppema, siis olime nii koos, kui veel olla sai.</p>
Reet Neimar (toimetaja)	<p>Niisiis on teie ees jälle üks suurte töökoormustega harjunud seltskond. Tööhullud, töönarkomaanid. /.../ XV lennul oli lõpuks 15 publikule näidatud etendust. /../ Kahtlemata on see üks parima vormitunnetusega kursuseid kooli ajaloos.</p>
Kalju Komissarov (juhendaja)	<p>XV lend on jäänud meelde kui väga üksmeelne ja sõbralik kollektiiv. /.../ XV lennuga oli ka lihtsam töötada, et nad olid kuidagi rohkem valmis <i>actioniks</i>, tegevuseks. Teistega tuli natuke rohkem vaeva nägema selle seletamisega, miks seda vaja on. /.../ Nad nagistasid, et kes esimesena lavale saab.</p>
Rednar Annus	<p>See, kuidas neid teadmisi või öeldut rakendada, sai kõige paremini selgeks siis, kui omavahel proovi tegime.</p>
Reet Neimar (toimetaja)	<p>Katri Kaasik-Aaslavi kui lavastaja osa ja esimese leedi koht selles seltskonnas on ära märgitud juba Panso preemiaga. /.../ jaanus Rohumaa on teine, kes kooliajal mitut puhku oma töid tegi. Näitlejana omapärane, Eesti lavale harva eksiv natuur. Erandlik segu</p>

	tundlikust peenest artistlikkusest ja avarast intellektist. Tema tee professionaalsuse omandamiseni on kulgenud katse ja eksituse meetodil. Üllatava leplikkuse ja visadusega on ta õppinud lihtsaid asju ja kuningliku endastmõistetavusega vallanud alati keerukat seda, mis teistel mõnikord võimatu õppida ja omandada.
Tarvo Krall	Ma austan oma kursusekaaslasi, kuna nad on kõik omamoodi isiksused ja tublid. /.../ Nad on kõik toonud mingi uue tuule Eesti teatrisse, teatriellu.
Reet Neimar (toimetaja)	Kursuse ümberkehtumise tippsaavutus: Rednar Annuse vana õllevabriku meister – mitte ainult nauditav kõigile vaadata, vaid ka kaaslastele ja koolmeistritele imetleda, kuivõrd erinev oli see tegelaskuju teda kehastanud Rednarist. /.../ XV lend valis teatraalse vormimängu ja tööteraapia.
Lavakunstkooli XVI lend.	
Anne Tuuling (toimetaja)	See teatrikooli lend paistab silma ampluaa mitmekülgsusega. On esimesi armastajaid, printse loomu poolest aga ka teisi, kes võivad ennast printsiks mängida. On jahedaid daame ja temperamentseid tüdrukuid, peretütred ja kuningannasid, sõdureid ja seersante, poeete ja pajatseid. /.../ Ühesõnaga, on mitmesuguse faktuuriga häid karakternäitlejaid, on sisemist jõudu, energiat, salapära, aurat, mis sõnatugi rolli tähelepandavaks teeb. On niisiis andekas ja hästiõppinud kamp noori näitlejaid.
Tõnno Linnas	Teater on üks selline eluala, mis annab võimaluse tegelda hästi palju erinevate ja huvitavate asjadega.
Diana Konstantinova	Kursusekaaslastest on saanud kõige lähedasemad inimesed.
Ago Anderson	Mina ise ei julgenud tulla, mina kartsin nii, aga mina sain sisse ja sõber ei saanud. Klassikaline. Ja siis, kui ma koolis sees olin, sain aru, et midagi muud ma küll teha ei tahaks või ei oskaks.
Mait Malmsten	Kunagi, kui meil ristimispidu oli, /.../ küsiti, miks ma siin olen. Siis ma ütlesin, et tahan ennast teostada. Küllap see õige jutt oli.

Riho Kütsar	Kuna ma ei kujutanud üldse ette, mis teatrikool või teater on. Mul oli lihtsalt kinnisidee, et ma pean sinna kooli sisse saama. Eriti oli seda tunda neil kahel aastal, kui ma keskkooli ja Lavaka vahel õppisin Pedas füüsikat. Mõtlesin, et see ei ole ikka see. Oli selline kinnisidee. Kui ma siia kooli sisse sain, siis see, mida ma tahtsin, oli äkki käes ja ma ei osanud sellega nagu väga midagi peale hakata. /.../ Teisel kursusel tekkis juba mingi kahtlus, et mis see ikka on, mida ma siin teen, ja see arusaamine, kui lahe asi see teater ikka on, see jõudis kuskil neljanda kursuse alguses kohale. /.../ Mul on toredad kursusekaaslased, ma olen rahul nendega. Mul ei ole kunagi nii häid sõpru olnud kui siin kursusel.
Liisa Aibel	Ma ei õpiks siin koolis, kui ma poleks sattunud Pärnu kooliteatris Andres Laanemetsa juurde.
Helena Merzin	Ma olen eluaeg mõelnud, et mis ma ikka muud võiks teha, kui olla näitleja. Ma arvasin, et see on kerge, aga see on väga raske. On olnud koolis hetki, et kas ma olen valinud õige elukutse, kas ma saan ikka hakkama või kas peaks ära minema. /.../ Kursarahvalt olen ma nii palju jõudu saanud /.../ siia edasi jääda ja avastada seda maailma edasi.
Margus Jaanovits	Ma tegelikult mõtlesin, et ma tunnen jube palju näitlejaid ja lavastajaid. /.../ Kui eksamid olid läbi ja mind oli vastu võetud, siis oli küll selline lendamise tunne.
Ain Mäeots	Tuli kursusel arutada, kes on kõige edevam poiss. Ja siis leiti üksmeelselt, et see on Margus Jaanovits.
Triinu Meriste	Ma ei kujutanud ette, mida ma siis teen, kui ma sisse ei saa. Ja ma ei kujutanud ette, et ma sisse saan.
Tarmo Männard	Tahtmine saada siia lavakasse sisse tuli umbes viiendas klassis. Ja kui ma aus olen, siis on kaks konkreetset näitlejat, keda televiisorist vaadates tuli mõte, et ma tahan saada selliseks nagu nemad. /.../ Paul Laasik ja Toomas Lõhmuste. /.../ Triinust ei saa ma üle ega ümber.
Elina Reinold	Kui ma kooli tulin, sisse astusin, siis minul olid tegelikult päris

	halvad eelarvamused. Ja kui ma nägin ka neid inimesi, kellega koos ma sisse sain, /.../ siis alguses tundus küll, et mingi malev. Ja et ma ei taha siin olla. /.../ Nende nelja aastaga on asi muutunud nii, et nad on tõesti kõige lähedasemad inimesed.
Indrek Sammul	Enne sisseastumist oli selline hästi närviline pilt silme ees. /.../ Kooli ajal keerati vahepeal see pilt päris mustvalgeks.
Lavakunstkooli XVII lend.	
Kalju Komissarov (juhendaja)	Kui neli aastat tagasi neid vastu võtsime, hinges erutus, teadmatus, oli see positiivne, mitte hirmutekitav teadmatus. Nad olid põnevad noored inimesed.
Marika Barabanštšikova	Sain tänu Peetrile oma esimese viie erialas. Enne oli ikka kolm ja mind taheti vist isegi välja visata. Esinesin vingelt ja hästi ja sain viie.
René Vilbre	Kolmandal õppeaastal tundsin, et olen äkki vanemaks saanud. Suvi oli olnud vahepeal ja sügisel kooli tultes oli nagu kõik süsteemseks muutunud. Teatrimõtlemises.
Kalju Komissarov (juhendaja)	Siin koolis kedagi näitlejaks õpetada ei saa. Siin koolis saab näitlejaks õppida. Kui nad selle ära jagasid, läks põnevaks. /.../ (<i>M. Barabanštšikova kohta – MM</i>) Kõige peenema väljenduslaadiga õpilane üldse, keda oma elus näinud olen. (<i>T. Eelmaa kohta – MM</i>) Vaieldamatult andekas inimene. Minu jaoks võtab asja veel liiga kergelt. (<i>L. Kanemäe kohta – MM</i>) Armas tüdruk. Alguses tal kerge küll ei saa olema, kuigi kõik eeldused on olemas. (<i>K. Koigi kohta – MM</i>) /.../ Minu meelest on sellel lapsel kõik olemas, et uhkelt hakkama saada. (<i>P. Lukini kohta – MM</i>) Väga võimekas tüdruk. /.../ (<i>T. Palu kohta – MM</i>) Ma usun, et see sihikindlus, mis tal on tänasel päeval, ei kao kuhugi ja ma usun, et tal läheb hästi. (<i>A. Prosa kohta – MM</i>) See poiss tuli küpse mehena, kroonust läbikäinuna. Ja siin koolis lollimaks ta pole küll saanud. /.../ (<i>I. Saare kohta – MM</i>) Väga asjalik töömees. Huvitav näitleja ja ka <i>manager</i> . (<i>K. Tammaru kohta – MM</i>) Loodan, et lavastajad märkavad, kui peen huumoritaju sellel

	noorel naisterahval on. /.../ (K. Veermäe kohta – MM) Võimekas, aga puht inimlikus plaanis on sel noorel mehel oi-oi, kui palju veel kohandada. (V. Väli kohta – MM) Kõige suurem üllataja minu jaoks, kui silmas pidada seda, kui tõsine ja kinnine Saaremaa poiss ta sisse astudes oli.
Lavakunstkooli XVIII lend.	
Taavi Teplenkov	Sisseastujana sa ei saa aru, mida sinult tahetakse. Ja see on kõige raskem asja juures. Tegelikult ei olegi vaja midagi teha, kui ainult ülesannet täita ja siis nad ise vaatavad, kas sul midagi avaneb või ei.
Külli Teetamm	Esimesed kaks aastat olid hästi rasked. Sellepärast, et tundus, et kõik teised saavad kõik aru, mida tahetakse ja saavad sellega hirmus hästi hakkama, aga minul ei õnnestu midagi. /.../ Minu jaoks oli see üllatav, et prooviperioodil ei tulnud mul midagi kunagi välja ja õppejõud olid ka üsna murelikud, aga siis kui publik lasti saali, siis mul kõik pinged kadusid ära ja siis mul järsku läks paika, oli motivatsioon, oli kellele midagi öelda.
Tiit Sukk	Ei ole olemas väikseid rolle, on olemas väikesed näitlejad.
Andres Roosileht	Me oleme praktiliselt terve tüki laval. See andis selle terviku tunde, kuidas tajuda tervikut, kuidas õppida jaotama jõudu, et mitte enne etenduse lõppu ära väsida, puhtfüüsiliselt. Teine asi, mis see selgemaks tegi, oli töö rolliga.
Veikko Täär	(<i>Hilje Murelist – MM</i>) Hilje on hästi armas tüdruk, Võrust, hästi särtsakas, hästi rõõmsameelne.
Jan Uuspõld	(<i>Liina Vahtrikust – MM</i>) Liina on ema. Siiras ja avatud.
Tiit Sukk	(<i>Külli Teetammest – MM</i>) Väga hoolas, väga töökas. Minu arust on ta saavutanud selle töökusega väga hea näitlejataseme. Ma pean temast väga lugu.
Kleer Maibaum	Tiit on alati heas tujus. /.../ Kui ta näeb, et keegi on mossis, siis ta üritab kohe hea tuju sisse süstida. /.../ Ta on ikkagi päikseline, rõõmus ja hea.
Taavi	(<i>Harriet Toomperest – MM</i>) Iti on... Väga huvitav näitlejaisiksus.

Teplenkov	Inimesena on ta /.../ väga isepäine. Tal on täiesti oma maailm. Rohkem nagu kass, kes kõnnib omapead.
Liina Vahtrik	<i>(Andres Roosilehest – MM)</i> Andres on selline raskesti ligipääsetav tüüp. Tal on nutti väga palju, aga tal on kuidagi kirjanduslik mõtlemine. Näitlejana on ta põhjalik.
Andero Ermel	<i>(Tiina Tauraitest – MM)</i> Tiina on abivalmis, tema poole võib alati pöörduda, kui on mure. Usaldatav, mina usaldan Tiinat.
Erki Laur	<i>(Veikko Täärast – MM)</i> Veikkolt... Pärineb see kogemus, et kui teha tööd, siis läheb kõik hästi.
Andres Roosileht	<i>(Kleer Maibaumist – MM)</i> Kleer on väga kindlameelne, väga vastutusvõimeline ja mis on oluline, väga töökas. Hästi töökas.
Hilje Murel	<i>(Andero Ermelist – MM)</i> Tal on väga hea huumorisoon, mis on nauditav seltskondlikus mõttes. Temaga on lõbus koos olla ja temaga saab rääkida.
Külli Teetamm	<i>(Taavi Teplenkovist – MM)</i> Mõnusalt edev kõuts. /.../ Aga samas on ta nii mõistev kui abivalmis. Ta on hästi hea partner.
Harriet Toompere	<i>(Jan Uuspõllust – MM)</i> Jan näeb ilu. Ja siis ta ongi kunstnik.
Lavakunstikooli XIX lend.	
Piret Tanilov (režissöör)	Varasemad lavastajaharidust saanud inimesed on õppinud oma eriala vaid üksikute loengutena, samal ajal omandanud kohustusliku näitlejaprogrammi. Ongi juhtunud nii, et enamik Eesti teatrite paremaid lavastajaid on ka väga head näitlejad. /.../ Ükskõik, kes või kus on XIX lennust rääkinud või kirjutanud, ikka on esimese asjana toonitatud, et tegu on individualistliku lennuga, kus niiõelda kursuse ühisest vaimust rääkida ei saa.
Maarja Jakobson	Mulle tundub, et ma vahel tahaks olla kassi moodi, aga ma ei tea, kas olen. Mulle meeldib, et nad on isepäised, käivad omapead, otsustavad omapääd.
Ingrit Vaher	Tundsin end laval kuidagi kohmakana ja suurena, turjakas ja

	liikumatu.
Katrin Pärn	Ma mäletan, et kolmanda kursuse esimesel semestril, kusagil lõpupoole ma leidsin, et nüüd aitab, mina enam ei suuda. Siis ma käisin vaatamas «Ainust ja igavest elu» Linnateatris ja kui ma sealt välja tulin, siis ma ütlesin, et ei, et ikka natuke veel püüan.
Tambet Tuisk	Kui ma möödunud nädalal Trialogose festivalil käisin, küsis minu käest üks piletimüüja, et kas ma tahan näitlejaks saada ja lisas siis veel, et kas ma teen sellega head või halba. Ja ma vastasin spontaanselt, et endale head, aga mida ma teistele teen, seda ma ei tea.
Kersti Heinloo	Näitleja ei ole ju mingi eriliik inimene, ta on... Võib-olla ta peab olema avatum, ergem, tolerantsem, ta peab julgema vaadata silma kõigele, mida ta elus näeb, et siis hiljem neid oma rollides ära kasutada ja analüüsida. Kõike väga koledat ja väga ilusat salvestada ja pärast suutma kõike seda edasi anda.
Katrin Pärn	Kindlasti mina mängin praegu ja näitleja mängib elus, aga see ei ole teadlik. Iga inimene mängib elus mingit rolli. Aga hea, kui see pole teadlik, sest kui ta oleks teadlik, siis oleks see bluff, aga ma arvan, et mingil määral on see äärmiselt vajalik.
Anne Tärnpu (juhendaja)	Nad on töökad ja nad oskavad tööd teha. Nad oskavad igaüks eraldi omaette tööd teha.
Lavakunstikooli XX lend.	
Tiitrid	Väga musikaalsed, ühte hoidev kursus, tõsise ellusuhtumisega. Väga palju esinenud.
Hele Kõre	Ma siiski arvan, et näitleja peaks olema intelligentne ja eelkõige ka täpne. Mõne teise elukutsega ma ei oleks lihtsalt rahul. Näitlemine pakub mulle väga suurt rahuldust ja ma arvan, et ma olen õige inimene sellega tegelema. /.../ Aga see jutt, et näitleja peab olema täpne, /.../ see on küll õige. /.../ ma olen väga palju hakanud mõtlema. Ja minu mina on muutunud. Ma olen siseelu on palju sügavamaks läinud. /.../ eks me oleme kõik koos kasvanud. Ja

	tasakaalustame üksteist.
Tiitrid	Teised temast: laulab jumaliku häälega. Vaikse loomuga. Hea vehkleja ja akrobaat. Hea inimene.
Anti Reinthal	Miks ma tahan näitlejaks saada? Ma ei tea, see on see pidev adrenaliin, mis voolab verre, kui sa oled laval. Ja samas jälle iga päev uued olukorrad, uued inimesed, kellega suhelda. /.../ Mida ma praegu arvan. Näitlejal peab olema väga suur töövõime, oskus kohaneda ja oskus partneriga arvestada. /.../ Selleks, et olla keegi, tuleb väga-väga palju tööd teha.
Tiitrid	Teised temast: ellujääja, paneb end igas olukorras maksma, hea analüüsivõime. Karuse välimuse taga hell süda.
Ott Aardam	Näitleja peaks töökas olema kindlasti. Ja siis peaks tal olema piisavalt tugevad närvid, et selles teatrimasinas vastu pidada. Ja tal peaks olema tahtejõudu, tahet, et seda asja teha. /.../ Tahe on ikka väga tähtis jah. Tahe viib mehe ka läbi halli kivi. /.../ Teater on minu jaoks /.../ väga tähtis.
Tiitrid	Teised temast: võrratu koomik. Kursuse filosoof ja suurim romantik. Rahulik ja aeglane, kuid vahel hämmastab oma kire ja energiaga.
Mart Toome	Näitlejal peab olema kõike, aga üks tähtsaim on vist tema erksus ja üldse ta peab olema asjadest teadlik, et seda siis teatris rakendada. /.../ Võib-olla jah ma olen kõvasti targemaks saanud. Ega ma siis, jah, eriti midagi teatritegemisest ei teadnud. /.../ ma algul arvasin, et kui ma jõuan kolmandale-neljandale kursusele, siis hakkavad asjad kergemalt tulema.
Tiitrid	Teised temast: kursuse päikesepoiss. Armas kaisukaru. Sihikindel, kõige ausam ja otsekohesem.
Maria Soomets	Igas näitlejas peab olema kindlasti sellist mängulusti. /.../ Võime tähele panna ja tajuda oma ümbrust. /.../ Tal peab olema midagi öelda. /.../ Ma ei ütle, et selle nelja aastaga olen ma teine inimene. /.../ Ma arvan, et ma olen julgem.
Tiitrid	Teised temast: kursuse fotograaf. Segu ratsionalistist ja romantikust.

	Kass, kes kõnnib omapäid ja võõraid ligi ei lase.
Karin Lätsim	Teater on minu jaoks ühel pulgal ka minu vanemate ja kodu ja elukaaslasega. Ta ei ole minu jaoks kõige tähtsam. /.../ Ta on minu jaoks töö, aga samas kõige parem töö, mis minu jaoks saaks olla.
Tiitrid	Teised temast: väga aus. Aval ja siira hingega. Blondi välimuse taga sügav sisu.
Elisabet Tamm	Näitlejal peaks olema teravat ja tarka silma, kohanemisvõimet ja süttimisvõimet. /.../ Ma arvan siinamaani, et see, mis ma tookord ütlesin, peab paika. Aga muidugi on mu arusaamad mingis mõttes muutunud. Ma ei ole enam nii idealistlik ja naiivne, kui tookord, aga ega samas ei tea ka.
Tiitrid	Teised temast: sihikindel ja tahtejõuline. Suure potentsiaaliga, balletikoolis õppinud tüdruk, kelles on hispaaniaalikku temperamenti.
Carita Vaikjärv	Ma arvan, et näitleja peab olema eelkõige hea inimene. /.../ See inimene, kes juba läheb näitlejaks õppima, selle elukutse, ta valib juba tahes-tahmata alasti oleku. Ja see inimene ei saa olla üdini halb, kes näitab, mis on tema sees.
Tiitrid	Teised temast: hea parodist. Omapärase sõnavaraga. Otsekohene. Tugeva seesmise jõuga. Hea inimene.
Priit Võigemast	Mulle tundus kooli tulles, et mul on kõik selge, tean, kuidas teatrit tehakse. /.../ Aga mul on selle üle hea meel, et tegelikult ei ole kõik nii paigas.
Tiitrid	Teised temast: võiks ka muusik olla – mängib klaverit, trummi, kitarr, kontrabassi. Enne mõtleb, siis ütleb. Nutikas.
Argo Aadli	Olen päris palju muutunud. See, et neli aastat vanemaks olen saanud, ühest küljest. /.../ Mõttemaailm on muutunud. Olen hakanud mõtlema selliste asjade peale, mille peale ilma selle koolita ei mõtleks ilmselt.
Tiitrid	Teised temast: pedantne korraarmastaja. Hea faktimäluga. Kalligraafiline käekiri. Alati teiste jaoks hea sõna varuks. Üks kursuse ja publiku lemmikuid.

Alo Kõrve	Näitleja peaks olema enesekindel. Peaks olema hea närviga. /.../ Siis veel ma ei teadnud teatrist mitte midagi. Nüüd, kui ma tean, see ongi kujunenud selle aja jooksul, mis ma koolis olen olnud. Algas oli raske.
Tiitrid	Teised temast: kõige eriskummalisem kursusekaaslane. Vaatleja ja hea inimestetundja. Väga töökas.
Karol Kuntsel	Selline amet või eriala, kus inimene peab kogu aeg õppima juurde. /.../ Ma usun, et üks ideaalne teater ongi selline, kus usaldus on maksimaalne. Selle pealt võib väga palju sündida. Teatris eriti, aga elus üldse.
Tiitrid	Teised temast: Kursusevanem ja liider. Hea suhtleja. Armastab musta huumorit. Proovib kõike enda nahal.
Kadri Lepp	Ma arvan, et teater on minu jaoks kõige õigem tee iseennast tundma õppida ja proovile panna. /.../ ma hakkasin kuidagi aru saama, et ma saan endas väga palju koondama, et seda tööd teha. Ma ei saa endale lubada, et teeksin kõike nii, nagu mina tahan. Minu jaoks oli see väga raske.
Tiitrid	Teised temast: väike-väle-usin. Hea huumorimeelega. Väga hea lavapartner.
Laura Nõlvak	Kuidagi nii õudselt püüdlik tütarlaps olin. /.../ ma olen õppinud seda, et ei tasu oma vigade pärast nii hirmsasti põdeda.
Tiitrid	Teised temast: siiras ja elurõõmus. Kursuse kokk. Armastab lapsi.
Evelin Pang	Ma arvan, et eelkõige peab näitlejal olema meeletult usku endasse. Ja tahtmist kogu aeg teistest parem olla. /.../ Kindlasti peab olema teataval määral egoismi, et minna lavale. /.../ Aga sa pead teistega arvestama ka oma egoismis. /.../ Kõik peab koos toimima: egoism ja üksteisega arvestamine.
Tiitrid	Teised temast: kursuse energiapomm. Spontaanne. Armastab muusikat ja laulab suurepäraselt. Suudab pisemastki rollist parima välja pigistada.
Elmo Nüganen	Rohkem on need noored andnud mulle siia (südamesse – MM). /.../

	Ma hoian neist ikka kuidagi kinni, väga sügaval.
--	--

Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimustik

Taustatutvustus

1. Kust te pärit olete? Mis koolides käinud?
2. Mis eriala(sid) te õppinud olete? Kus?
3. Kus ja kellena te pärast kooli lõppu töötanud olete? Millega praegu tegelete?
4. Kui palju olete seotud saatesarjaga «Lennud»?

Saate kontseptsioon

5. Mille poolest erineb «Lennud» teistest kultuurisaadetest?
6. Kellele see mõeldud on?
7. Kuivõrd teadlik on saate eesmärk näitlejatest kuvandi loomine?
8. Mille poolest erineb saatesarja esimene osa, retrospektiivsed saated, järgnevate lendude saadetest?

Näitleja

9. Mida tähendab näitleja amet, isik teie jaoks?
10. Kas näitlejaga seotut võib vaadata ka kui müüti? Miks?/Miks mitte?
11. Kuidas erineb näitleja intervjuueerimine teiste elualade inimeste intervjuueerimisest?
12. Mida arvate, kui selge pildi näitlejatest vaatajate jaoks on «Lennud» loonud?
13. Mille poolest erineb sarjas «Lennud» näitleja kujutamine sellest, kuidas seda teeb muu meedia?
14. Kuivõrd mõjutab aeg, ajastu näitlejat ja temaga seonduvat?
15. Kas ajaga on midagi näitlejatudengite, näitleja ameti juures muutunud? Mis nimelt?

Lisa 3.1. Ekspertintervjuu Anne Tuulinguga (endine Tanner)

Kust te pärit olete, mis koolides käinud?

Ma olen Tallinnast, olen lõpetanud Tallinna 2. keskkooli, praeguse Reaalkooli. Pärast keskkooli – ja ärge küsige minult, miks – aga ma ei läinud lavakunstikooli. Ma oleks sinna pidanud minema, sest kooliajal käisin ma näiteringis mitu aastat ja olin ka pärast keskkooli lõpetamist Draamateatri noorterühmas. Seal ma käisin ja teatriga ma tegelesin, kõigile, kes mind teadsid, oli loogiline, et ma pean teatrikooli minema. Aga mina läksin hoopis meditsiinikooli hambatehnikuks õppima.

Minu õpetaja oli Voldemar Panso esimene naine, Linda Panso, keda kõik hüüdsid Bertaks. Kui ma seal pool aastat olin õppinud, leiti, et ma olen täitsa vales koolis. Jätsin selle siis pooleli, läksin tehasesse tööle ja õppisin kaugõppes filoloogiat Tartus. Ja kui teised katsed tehti – no mis viib rähnipoja puu otsa? Läksin proovima. Panso küsis mu käest, kui oli mu üle vaadanud, et kus te nüüd siis varem olite. Lõpetasime aastal '61 kui Noorsooteater loodi. Töötasin seal 15 aastat.

Kus ja kellena te veel töötanud olete?

Siis ma läksin televisiooni. Sellega on see jutt, et Komissarov (*Kalju Komissarov – MM*), kes oli Noorsooteatri peanäitejuht, ta tegi puhastuse. No mul oli kolmas laps sündinud ja sain aru, et ei ole väga tööd. Jäin kuidagi ripakile. Ega Kalju ei öelnud mulle, et laseb mu lahti või midagi. Läksin ise siis tema jutule ükskord. No ta ei osanud tol hetkel midagi teha vanemate näitlejatega.

Siis ma töötasin poolteist või kaks aastat Pedas kultuuriteaduskonnas laborandina. Kogu kaugõpe kuulus minu alla, ja samas andsin ma erialatunde ka nendele, kes näitejuhtimist kaugõppes õppisid. Draamateatri noorterühma päevilt tundsin ma Helle Tiisvälit, kes oli aastaid kultuurisaadete peatoimetaja televisioonis. Ta helistas ja ütles mulle, et mis ma seal Pedas kükitan, tulgu ma televisiooni teatrisaadete toimetajaks.

«Mida sa räägid, ära aja mulle niisugust juttu! Ma ei saa hakkama!» Aga Helle, kui sirge seljaga ja konkreetne naine ütles mulle: Kui ma arvaksin, et sa hakkama ei saa, ma ei kutsukski sind siia! Enne mind töötas seal üks tütarlaps, kes oli õppinud Leningradi teatrikoolis, aga ta pidi ära minema. Mina ei julenud veel midagi lubada, mulle tuli ikka ära seletada, milles see töö seisneb. Kui teada sain, mida kõike tegema peab, seda õudsem hakkas. Margus (*Margus Tuuling, Anne kursusekaaslane ja abikaasa – MM*) ütles: Kui sa nüüd kohavahetust ette ei võta, siis sa ei võta iialgi. Kuu aega hiljem oli mu esimene tööpäev. Ja öeldi, et ma olin hästi kiiresti sisse elanud. Mul ei olnud raskust saada kontakti ühegi Eesti teatri näitlejaga. Reeglina olid ju kõik kateedri lõpetanud, nad lihtsalt teadsid mind.

Kui sa oled ühe eriala endale õppinud, siis sa järelikult oled tahtnud seda teha. Kui ma teatrist ära tulín, öeldi, et võibolla hakkas seda hiljem kahetsema. Aga televisioonis olin ma toimetaja ja olin ka kaadris, saatejuht. Ma sain ju oma artistlikku edevust sellega rahuldada, et ma olin kaadris. Ja ma olin sõltumatu. Siis ma alles hakkasin aru saama, mida tähendab vabadus. Näitleja ju ikkagi sõltub, kas peanäitejuhust või lavastajast. Ta ikkagi ootab tööd. Aga seal ma sain ise otsustada, mida ma teen ja kuidas. Näitlejatega rääkides mõtlesin, et mul ei ole enam neid muresid, mis neil olid. Aga see rahustas mind hirmsasti maha. Komissarov ütleb mulle siiaamaani, et tegi mulle teene, kui mu teatrist ära lasi. Ja vanemate näitlejatega saadete tegemine – see oli mulle nagu teine teatriajaloo kursus.

Teie kui saatesarja «Lennud» mõtte autor ja pikaajaline toimetaja olete vist kõige tihedamalt seotud inimene üldse. Kust saate idee tuli?

Tol ajal, kui mina televisioonis töötasin – ’80 või ’81, pange sealt edasi 23 aastat – oli komme, et kuskil veebruaris-märtsis pidid toimetajad panema «Ideede ämbrisse» järgmise hooaja, mis hakkas septembrist või oktoobrist jooksma, mida nad tahavad eetris näha. Sel ajal oli kultuurisaadete toimetamine väga suur. Praegu seda üldse enam ei eksisteeri. Kirjandus, kunst, folkloor, muusika, teater – kõik olid eraldi. Mina olin

teatrisaadete vastutav toimetaja. Kui mu mälu ei peta, siis kaks aastat kindlasti, kui mitte kolm, esitasin ma «Lendude» sarja idee sinna ideede kambrisse. Idee lükati tagasi.

Miks siis?

Auditoorium vaatajate hulgas jäävat väga väikeseks, liiga spetsiifiline. Kuigi kui oli kunstisaade, ütleme mingi väga elitaarne saade, oli see nagunii eetris õhtul pool üksteist või üksteist, mitte *prime time*'il. Aga miks mina üldse esimene kord esitasin? Sest ma ise olen lõpetanud lavakunstkateedri teise lennu. Kui võtame nüüd, et esimene lend astus sisse '57 ja kateeder sai 25, siis see pidi olema '82. aastal. Ma olin paar aastat televisioonis töötanud, kui kateeder pidas oma 25-aastast sünnipäeva ja minule tehti kateedri poolt ettepanek, et see võiks televisioonis miskit moodi kajastuda.

Siis ma tegin saate nimega «Kuldne trepp». Selleks ajaks oli lõpetanud kateedri... Ma ei teagi, mitu lendu. Aga igast lennust öeldi miski arv, kes on lõpetanud ja Aarne Üksküla luges teksti sisse. Kateedri rahval oli üleval Toompeal kokkutulek, samal õhtul oli ka saade televisioonis eetris, suure ekraani peal näidati ka neile, kes Toompeale olid kokku tulnud. Ma olin nii närvis, et see oli midagi pöörast. Ma teadsin neid kateedri inimesi ja mõtlesin, see on nii pöörane vastutus. Nad tulevad kõik kokku ja vaatavad – mis nad küll ütlevad? Saade tuli välja, ausalt öeldes, päris kobe. Juba seal päris mitmed ütlesid: «Assa poiss, sa vaata, kes viienda lennu lõpetas, ma ei teadnudki!».

Siis mul tekkis tunne, et midagi ikka peaks selle kateedriga tegema. See settis ja settis. Siis ma kompasin oma tutvusringkonnas, et kas ikka on mõtet. Ikka sondeerid pinda. Ja öeldi, et oleks küll huvitav. Just nimelt see, kes kellega koos, kelle all õppinud, mis olid diplomilavastused ja mis neist nüüd on saanud. Ma sain tagasisidet kõige erinevatelt inimestelt. Kunagi, kui ma istusin seltskonnas, kus olid metsamehed, hakkasid need mehed minuga rääkima. Paar tükki tulid juurde, et kas sa oled see, kes teeb neid teatrisaateid, nii põnev on. Püha müristus! Siis ei olnud ju mingeid vaatajauuringuid, panin kohe järgmine päev padavai programmidirektori Voldemar Lindströmi juurde. Ütlesin, kas sa tead, kus ma olin ja kes saateid vaatavad?! Siis läks see asi lahti. Mul oli

visioon küll, kuidas see eetris võiks välja näha, panin selle kirja. Siis ma istusin maha ja hakkasin mõtlema, kuidas seda lavastada.

Ja siis lõi mul silme eest klaariks, et ma ei vea üksi välja. Üks asi on saatematerjali toimetamine, kui stsenaarium on olemas, aga teine asi on koguda kogu see informatsioon. Siis ma mõtlesin välja, et keegi, kes kateedriga on hästi seotud, Reet Neimar. Tema esimene reaktsioon oli, et mis sa räägid, see on ju nii kohutav töö! Jumal, ma pean nii palju asju koguma siis! Reet oli selline inimene, et ta luges kateedris Eesti kaasaegset kateedri ajalugu. Muuseas, pärast seda, kui «Lendude» saated olid tehtud, võeti sinna õppekavasse ka kateedri ajalugu ja need saated võeti õppematerjalideks.

Kui ma viimane kord siis selle idee esitasin, siis öeldi, et hää küll, kiidame heaks, anna minna. Ühesõnaga, Reeda ma kutsusin kaasautoriks. Reet kirjutas selle teksti, mis kaadri taga on, mis tutvustab neid inimesi. Intervjuud ja küsimustikud jäid minu peale. Ja siis montaažis me veel lõputult vaidlesime. Reet läks väga süvitsi, kõik tundus talle tähtis, mina olin siis see kuri, paha toimetaja, kes kärpis. Töö käiski nii, et Reet kirjutas teksti, mina kärpisin seda julmalt ja siis me vaidlesime, kuni saime valmis selle.

Mitte keegi lõpetanutest ei ütelnud ära rääkimast kooliajast. Ma ei tea, miks, ma olen nüüd tagantjärele mõtlema hakanud, aga me tegime ikkagi mingi valiku nende seas. Sest saade oli alguses lühike, 20-25 minutit. Kui sa lased kõigil rääkida, ei mahu midagi ära. Me olime selles mõttes kohutavalt hädas. Hiljem läks kergemaks, vahel ajasime terve pundi kokku. Mõned lennud ei olnud mitu aastat kokku saanud ja see kõik kujunes lõpuks kursuse kokkutulekuks.

Nii see asi hakkas. Alguses mingi vastuseisuga, hiljem kuna vastukaja oli ikka üldiselt soodne, siis leebus ka televisiooni juhtkond ja siis ei olnud enam mingit probleemi, kui hakkasid tulema lennud, kes polnud veel lõpetanud, oli juba kindel, et neist tuleb ka saade teha.

Mille poolest erineb «Lennud» teistest kultuurisaadetest? Mis ta eriliseks teeb?

Mis ta eriliseks teeb... No kui võtta mingi üldine kultuurisaade, mis räägib mingist nähtusest või kunstivoolust või ühest konkreetsest inimesest, siis see on ühe kogukonna saade. Teatud kindla institutsiooni saade. Seal ühe kindla eriala inimesed. Ja igast lennust moodustub ju omaette üksus. Et kui me teeme koolist oma puu, siis iga haru on nagu omaette pere, aga ühtekokku võttes on kõik üks suguvõsa. Teda ei saagi võtta nii, et ta on üldine kultuurisaade. Ta on väga spetsiifiline, aga kuna tegu on inimestega, keda ka laiem grupp inimesi teab, on ta ka üldiselt huvitav.

Mida ma tagasisidena kuulsin, oli see, et nii põnev oli vaadata, kes kellega koos õppis. See on täiesti uskumatu, miks see tähtis on. Aga miks ei ole, kui nad neli aastat koos õppisid, on neil ju täiesti teine side laval kui kellegi võõramaga. See annab teised mänguvõimalused. Ise selle peale ei tulegi, aga see on tõepoolest ju nii. See on üks isemoodi elu, mis kateedris elatakse. Inimesed hirmsasti kasvavad kokku, muidugi oleneb ka lennust.

Aga jah, see mingil määral, üht kooli tutvustav saade, üht kogukonda tutvustav saade ja üht väga spetsiifilist eriala tutvustav saade.

Aga kes on saate vastuvõtjad, kellele see saade mõeldud oli?

No alguses oli ta mõeldud ikkagi teatrihuvilistele. Ta oli teatrisaade, ma arvan, et kes teatrist suurt midagi ei pea või ei tea, see ei hakka ka seda vaatama. Aga kes teatri vastu natukenegi huvi tunneb, see seda saadet ka vaatas. Aga nagu ma enne ka ütlesin, sain täiesti ootamatumat tagasisidet kõige erinevamate inimeste poolt. Kusjuures, tuttavate hulgas on palju sportlasi ja need olid päris hasardis. Võibolla teatril ja spordil on midagi ühist. See treening või tegemine või adrenaliin, mis saadakse esinemiselt. Ma arvan, et alguses kardeti, et ta on väga spetsiifiline, aga ta ei ole, ma olen praegugi tagasisidet saanud igalt poolt.

Kas saatel oli kindel ülesehitus juba algusest peale või on see välja kujunenud nii?

Noh, kõigepealt küsiti, kui pikalt tahad. Ma panin kohe tund aega, et laseks kõigil rääkida. Öeldi, et olen hulluks läinud, anname 20. Ma panin siis sulgudesse, et tahaks 25 minutit. Mulle anti 25. Esimene ja teine lend saidki 25, siis läks 30, siis läks 40, siis läks 50 ja siis oli juba 60 minutit. Materjali oli nii palju ja nii huvitavat. Vaatajaskond kasvas kogu aeg.

Mis puutub sellesse pildilisse teostusse, siis see on loogiline. Reeda kaadritagune tekst, nii palju pildimaterjali, kui me vähegi jõudsim, siis intervjuud ja lõpuks, kes kuhu suunati tööle ja kellena. Hiljem tehnilised võimalused suurenesid ja sai teha pildiliselt huvitavamalt. Tagantjärele tarkus on ka muidugi, aga nii vaatab igaüks oma loomingut, et oleks võinud seda või seda paremini teha. Eks see televisioonitöö on ka nagu sõelaga vee kandmine. Teed tööd, saade on eetris ära ja pärast... Ma nüüd olen mõelnud, kus ma enam teletööd ei tee, et «Lendude» sarjaga olen täitnud oma kohuse kooli ees. Ükskõik, kui halb see saade on hiljem vaadates, on inimesed ikkagi fikseeritud, ja selle eest ma teen endale vahel pai. Harva, aga teen.

Aga see ülesehitus üldiselt, eks ta oli ikka nii plaanitud algusest peale. Me istusime Reedaga maha ja mõtlesime välja. Ta oleks võinud teha ajaloolise, kateedri lendude kaupa rääkida lihtsalt inimestest. Fotosid ja liikuvat pilti oli ju alguses vähe. Aga üks asi on kuiv loeng, tekst ja teine ikkagi liikuv pilt, inimese vahetu mälestus. Selle leppisime kokku, et on kaadritagune tekst, mis tutvustab inimesi ja sinna vahele siis pikime intervjuud inimestega.

Ja lõpus see, kes kus on?

Jah see ka, see oli informatiivne osa. Nüüd hiljem, kui ei olnud enam tegu lõpetanud lendudega vaid nendega, kes lõpetasid, siis me tutvustasime inimestele uusi näitlejaid, kes järgmisest hooajast teatrites töötavad ja kes kuhu suunati. Aga need, kes olid juba varem lõpetanud. Nii mõnigi enam ei töötanud teatris, siis oli ju see informatsioon, et aga mida ta nüüd teeb. Sest see haridus on ju sisuliselt humanitaarne haridus. Lõpetajatest on

tulnud heade suhtlemisoskustega inimesed, kes üldiselt ei tohiks ühelgi elualal hätta jääda.

Kas saate üldine eesmärk ongi tutvustada lende või näitlejaid üksikult?

Jaa, see oli üldine eesmärk, ja konkreetselt siis niimoodi, et intervjuudes nad räägivad koolist, oma õppejõududest, mida nad seal koolist on saanud. Vähem, kui üldse, räägivad sellest, et ma ei ole enam teatris, ma enam ei tee – seda ei ole. Selle mõte oli see, miks me panime Iivi Lepikuga kokku raamatu «Ma jutustan teie oma loo». Sest meie lennu põhjal tehti Noorsooteater ja pärast ju enam paljud väga enam teatris ei olnud. Ja teise lennu saatest tuleb see ka välja, Reet kirjutas teksti «Õnnetu lend». Meie omad olid nii ärritatud sellest pärast eetrisolekut, et mis õnnetu lend.

Mina ei saanudki aru sellest alatoonist, et mis õnnetu. Aga natuke kumas see küll välja, et niukse aplombiga lõpetame, diplomietendused läksid meeletu menuga, teater asutati meie peale ja siis hakkasid tõrts ja tõrts inimesed ära kukkuma. Aga ei ole õnnetu lend. Sest kõik need, kes läksid hiljem teise töö peale, leidsid ju iseennast. Mõtlesimegi, et paneme oma raamatu kokku, et saaks kõik öelda. Muidu me tegime alguses mingi valiku, aga mida nüüd siin ei ole, on see 14. lend, kui me käisime Vilsandil.

Aga kas see ei olnud üldse varem tehtud, 1990ndal?

Jah, tegime siis, kui nad lõpetasid, olime kaks päeva seal. Sinna siis ei tulnud kohale Avdjuško, kui hommikul hakkasime ära sõitma, tuli ta ukse peale ja ütles, et ma ei viitsi tulla.

Aga mille järgi võttepaigad valiti?

No 14. lend tahtis Vilsandile minna. Kohe ütlesid, et lähme käime Vilsandil ära. Seal nad mängisid ette ka oma diplomilavastuse lastele, kes seal jooksid. Mašat ei olnud, Jaan pani ise paruka pähe ja tegi tüdrukute rolli ära.

Aga muidu ikka nii, et võttepaik oli kusagil teatris. Kui kolmanda lennu tegime, seal käis siis Andres Ots, Helle-Reet, Lille-Mariga ma tegin hiljem. Aga tegime Draamateatri

tornis, seal oli väike saal. Teise lennuga olime Noorsooteatri ruumides loomulikult. Ja tihtipeale, kui olid erinevatest teatritest, siis tegime ka telemajas, kus saaks koos olla ja rääkida. Sai tehtud ka üksikult, kas stuudios või mujal ja siis hiljem vahele monteeritult. Aga tihti oli ka võimalus sõita lihtsalt majast välja, see oli hea asi. Draamateatris tegime palju. Aga hiljem, kui lennud juba lõpetasid ja tehnika oli parem, sai juba väljas teha, looduses.

Hilisemate lendude puhkudel nad ise otsustasid juba. Me tavaliselt käisime juba talvel pärast viimast talvist sessi kateedris, kus oli terve kursus kohal, rääkisime oma soovid ja mõtted ära ja siis tihtipäält sai, noh, mina vähemalt ütlesin alati, et me võime ju Reedaga mingi idee välja pakkuda, aga tihtipeale on igal kursusel mõni helge pea. Et pange oma pead tööle, mõelge, kus te tahate olla. Mis lend see oli, kui tegime pikniku Hirvepargis... Mõisa taga käisime ühega ja siis nad ise valisid need kohad. Sõidame välja linnast, teeme midagi. Aga niisugust asja, et tulid Ain Prosa ja Ardo Ran Varres, istusid maha ja kirjutasid ise oma stsenaariumi, sellist asja ei ole olnud. Selles mõttes oli kollektiivset tööd palju. Ja siis kui Ago Anderson, Elina Reinold ja Mait Malmsten lõpetasid, nemad tahtsid koolis Toompeal teha raudselt. Nii et see koha valik sõltus hiljem juba kursusest endast.

Aga näiteks see kursus, kus olid Janek Joost ja Kersti Heinloo, nemad tegid loomaaias ja hoopis teises stiilis ja värvidega.

Jah, see oli Pireti (*Tanilov, praegu Jõemägi – MM*) mõte. Piret tahtis teha loomaaias. Ta tegi neile ettepaneku, see tuli sellest, et tavaliselt tehakse esimesel kursusel nn loomaetüüde, et kes kes on. Aetakse ikka kohe loomaaeda, et mõelge endale loom välja. Piret tegi selle ettepaneku, noortel ei olnud selle vastu midagi ja nii me siis tegimegi.

Aga kas saated selle poolest ka erinesid, et üks osa oli lendudest, kes olid juba lõpetanud ja teised neist, kes alles lõpetasid?

Me võime niimoodi nüüd liigitada jah. Ma ei mäletagi, kas see oli 15 lend, kus olid Rohumaa ja Katri Kaasik-Aaslav?

15. lennu saade oli vist eetris neli aastat pärast seda, kui nad lõpetasid. See oli see lend, kes tegi teise koolimaja juures, kes Toompeal ei õppinudki.

Jaa, Toompea oli sel ajal remondis. Aga sinna tulid nad ka kokku hiljem, kui kool oli juba läbi... Kohtusime seal hiljem. Mitu lendu me tegime 1991-1993? «Vahemaandumine» oli üks saade nende kahe asja vahepeal. See oli see saade, millega lõppes ära see nõndanimetatud kooli ajalooline tsükkel lendudest, kes olid juba lõpetanud ja töötasid teatris, siis tuli «Vahemaandumine», mis tegi kokkuvõtte kõigist lõpetanud lendudest, siis hakkasid juba need saated, mis juba tutvustasid uusi näitlejaid.

Me tegime kokkuvõtte kõigist eelnevatest lendudest ja panime sisse need osad, mis ei mahtunud saadetes. Paratamatult tuli varem valik teha, sest materjali oli palju. Selles mõttes vahemaandumine, et nüüd tulevad uued, vana osa on läbi. See saade ei ole vist jah, lendude sarjas, seda ei pruugi alles ka olla, sest meil oli videolindi limiit ja vahepeal kustutati terve rida saateid ära toimetajatele ütlemata. Hiljem olid juba igal järgneval saatel oma pealkirjad. Selles mõttes on jah nagu kaks tsükli.

Aga kui nüüd näitleja ametist rääkida, siis mis see teie jaoks on?

See on nüüd küll, kuidas öeldakse, põhjatu küsimus... Kõige labasem vastus sellele on, et see on eluviis. Midagi ei ole teha.

Aga näitleja kui isik? Kui näiteks lapselaps küsib, et vanaema, kes näitleja on? Mida talle siis öelda?

Näitlemine on üks hingeline asi. Näitemängu tegemine on üks hingeline asi. Eelkõige on see ränk raske töö ja selles mõttes elamise viis, et kui sa teatril sõrme annad, siis oled sa kadunud. Nii naljakas, kui see ka pole, ega see ei kao terve elu jooksul ära. See on midagi niisugust, mis on sul sees. Ma ei tea, miks üks tahab saada näitlejaks ja teine ei taha. Võibolla on see ka see egoistlik edevuse püüd ennast näidata, nagu Paul-Eerik Rummo ütles. Mõni inimene mõtleb õudusega, kuidas ta kuskil avalikkuse ees sõna peab võtma, aga teisel ei ole selle vastu midagi.

Kui nüüd näitlejast kui isikust rääkida, siis on kaht sorti inimesi näitlejate hulgas. Üks on see, kellele sa vaatad otsa ja sa ei tule ilmaski selle peale, et see inimene võiks elukutselt näitleja olla. Argielus on ta nii märkamatu, tagasihoidlik. Aga kui läheb lavale, siis ta muutub su silma all, see on hoopis teine inimene, kui ta mingit rolli mängib. Teine on näitleja nii laval kui ka elus. Kogu ta käitumine on täiesti artistlik. Nüüd on kaks võimalust, kas ta on elus suurem artist kui laval või vastupidi.

Mingit hingejõudu, teha tahtmise jõudu on näitlejal. Mis on võitlus rolliga, kui sa proovi teed, ei tule ja ei tule välja, aga siis ühel hetkel sa teed selle salto ja kõik on olemas. Tavaelus peaks samamoodi olema, et näitleja peaks olema just see inimene, kes saab ükskõik, millega hakkama, kui ta ka laval olla ei saa.

Kas näitlejaga seotut võib mingis mõttes ka vaadata nagu müüti?

No päris kindlasti kohe. Kas ka näitleja ise sellest aru saab, on iseasi. Aga teatrikülastajate jaoks käivad need müüdid näitlejatega kaasa. Näitleja võib ise kuskilt midagi kuulates imestada, et misasja, midagi sellist ei ole. Aga see on mingi kummaline aura. Igal näitlejal ka ei ole seda. Kellel on, see on õnnelik näitleja tegelikult.

Kas näitleja intervjuerimine erineb ka kuidagi teiste inimeste intervjuerimisest?

Tuleb talle kuidagi teisiti läheneda?

Näitlejad on väga karastatud, aga ka väga haavatavad. Mina oskasin näitlejale läheneda. Mina pidin tegema ennast murust madalamaks. Mina ei olnud oluline, näitleja oli. Kui sa lähed teatrisse mingit löiku tegema ja näitlejal on just mingi asi välja tulemas. Ta on nii ära ja ei pruugi üldse tahta sind näha. Peen psühholoogiline värk, tuleb osata kuidagi nii naha vahele pugeda, et sa teda kuidagi ei solvaks, aga et sa ise saaks kätte selle, mida sul temalt on vaja. Olen näinud küll teisi tegemas lolli nalja, et televisioon nüüd tuli ja olge kõik valmis, aga nii ei saa näitlejat kätte. Teatriinimeseni pead minema kikivarvul, vaikselt, rahulikult, siis saad sa midagi kätte, sest ta on nii haavatav, nii tundlik. See on see tööpetsiifika näitleja kohta.

Mille järgi teie arvates tavainimene näitlejast mingi pildi loob enda jaoks?

Üks asi on nüüd, et kui inimene istub teleka ees ja vaatab. Kas ta peab aru saama, mis inimene ta on või näitleja suhtes? No inimesena võib olla näitleja üks ja laval jätta hoopis teise mulje, siit võivadki need müüdid tekkida, millest enne rääkisime. Näitleja on alati tähelepanu keskpunktis. See on see tuntud asi, mida Jüri Järvet ütles. Kui torulukksepp joob end kohvik Moskvas purju, lükkab kolm lauda ümber, siis see ei ole mitte midagi. Aga kui seda teeb Jüri Järvet või Kaarel Karm, siis on suur šokk, et mida kõike ta tegi. See on see, mis käib näitlejaga kaasaas, teda teatakse.

Aga läbi meedia tutvustada näitleja tööd... paljud näitlejad ei taha ka rääkida tööst. Või seda, et proovis käiakse vaatamas. See on nii intiimne tegevus. Kui kaamera on kohal, siis nad hakkavad mängima proovi. Paljud ei pruugi tahta ka intervjuud anda. Et kuidas roll sünnib, mis seal ikka, teen proovi, teen proovi ja siis sünnib ja kõik. Vaataja jaoks võiks see aga küll huvitav olla. Et mismoodi see välja tuleb. Aga ma usun, et mitte ükski telesaade ei ole kunagi näitlejale nii lähedale saanud, et saaks seda näidata. Siis peab varjatud kaameraga olema.

Kui «Lendudes» inimesed rääkisid, et see õpetaja tegi meiega nii ja nii, see on selle kandi pealt, et kuidas näitleja sünnib, mida ta tegema peab. Me võtsime ju semestrite kaupa, et siin me tegime seda ja siin seda. Selle juures võib ju ka vaataja mõelda, et miks nad näiteks looma teevad, kaks näppu püsti, hüppad ringi ja oledki jännes. Aga see ei ole see looma «silm». Võibolla see ongi huvitav vaatajale, et kuidas see näitleja voolitakse koolis välja, semester semestri haaval. Mida tehakse koordineerimise jaoks, mis elemendid on olulised, et temast üldse näitleja saaks.

Kui panna Lennud kõrvuti mingite teiste meediakanalitega, näiteks ajalehtede-ajakirjadega, kas seal on ka mingi vahe, kuidas näitlejat kujutatakse?

No see on niisugune värk, et kirjutava ajakirjanduse võtad kätte ja loed. Kui ta tutvustab kedagi, siis pead omaenda kujutluspildi tööle panema, et mida nüüd öelda tahetakse. Raadio ja televisiooni vahe. Lindström ütles kunagi, et raadio on müra, raadiot võid kuulata muud tegevust tehes. Aga televiisorit hakkad sa vaatama. Istud maha, paned

prillid ette ja vaatad. Ja sealt tuleb pildile juurde heli, see on hoopis midagi muud kui raadio. See võimendab. Näen inimest, kes räägib, näen tema silma, kuulen intonatsiooni, näen näoilmet, seda, kuidas ta teist inimest kuulab. See annab ka omamoodi lisa ettekujutuse sellest inimesest. Eks ta ole huvitavam ja põnevam vaadata. Ja juba hiljem, kui sai rohkem kasutada arhiivimaterjale, siis tekkis ka see efekt, et milline see või teine näitleja kunagi koolis oli. Kuidas see kool ja töö on inimesest vorminud selle näitleja, keda ma nüüd teatris näen.

Kuivõrd mõjutas aeg, ajastu näitleja rolli kui seesugust ja ka seda, milline inimene näitlejaks sobib? Lavakas on ju õpitud eri ajastutel eri riigivõimude ajal.

Ma mäletan, et just see 14. lend sattus selle aja peale, kui olid kõige põnevamad ajad, kui riik hakkas kokku varisema. Vana enam ei olnud, uut ei olnud veel tulnud. Isegi sellest oli veel juttu. Natuke omamoodi peataolek sel ajal. Kui võtta esimesed lennud, kes lõpetasid, siis oli alati kooli lõpetamisel kindel, et saad kuhugi teatrisse, sest oli suunamine ja siis pidid seal töötama vähemalt kolm aastat. Koondamist nagu eriti ei olnudki. Nüüd on päris palju pealekasvu, Viljandi laseb neid välja, Pedast tuli ka vahepeal. Siis oli üks kool ja sa olidki teatri külge kinnistunud siis. Vahel sai seda ka valuliselt võetud, et see näidend ei ole lubatud liidus mängida, või tuli see või teine väljend välja kärpida. Aga harjusid sellega ära.

Praegu on turg vabaks läinud, suunamist ei ole enam. Igaüks peab võitlema, et teatrisse saada ja sinna jääda. Nii kui sa millegi vastu eetilises mõttes eksid, on teatri juhtkonnast, kas sa lendad kohe või ei. Kui vaadata seda sama kooli ja lende. Näiteks niisugust ainet nagu psühholoogia ei olnud meie õppekavas. Esimese eesti vabariigi ajal oli, nüüd antakse ka, aga tol ajal psühholoogia – mis hingeteadus, nõukogude inimesel ei olnud hinge, oli kommunistlik partei. Naljaga poolest öeldud. Näitleja on ajastu lühikroonika – see väljendub repertuaaris ja rollides, mida ta peab või saab mängida. Nüüd on näitleja tulevik ebakindlamaks läinud. Samal ajal pead ka ise olema rohkem enda eest väljas. Meil oli muretum selles suhtes, et kuhugi ikka saab.

Kas need noored on ka ajaga muutunud, kes on kooli sisseastumiseksamitele tulnud ja lõpetajad ka aastatega?

Ma arvan küll. Tänapäeva noored on palju targemad ja ilusamad. Targemad, sest palju rohkem infot on saada. Aga ka kui meie sisse astusime, küsiti ka, kas teame näiteks pildi järgi Paul Pinnat või Stanislavskit. Aga ega see väga ei muutnud midagi. Kui inimene oli tubli, siis eks ta hiljem koolis õppis, kes seal pildi peal on. Aga rohkem taheti ikka teada seda, mis inimesele elus tähtis on. Kummalised asjad, mis võivad oluliseks saada sisseastumiseksamitel. Ühel hetkel hakkas Panso ütleva, et rääkige anekdooti. Ja kas te teate, kui paljud sellega astusid ämbrisse? Kuidas see näitab inimese intelligentsust ja mingit kultuuritaset. Ja ka see, kuidas sa mingeid ülesandeid täidad. Kas sa oled laval või mängid näitlejat.

Lisa 3.2. Ekspertintervjuu Piret Jõemägiga (endine Tanilov)

Kust te pärit olete? Mis koolides käinud?

Olen Pärit Jõgevalt. 1977 – 1988 õppisin Jõgeva I keskkoolis.

Mis erialasid ja kus te õppinud olete?

Aastatel 1988 – 1991 õppisin Viljandi kultuurikoolis näitejuhtimist, 1994 – 1998 Tallinna pedagoogikaülikoolis telerežissööriks. Seal edasi 2003-2006 Holistilise teraapia instituudis psühhoterapeudiks, 2007-2009 Londonis, Karam Kriya joogakoolis kundalini jooga õpetajaks

Kus ja kellena te töötanud olete?

Olen töötanud Laiuse Kultuurimaja direktorina ja laste näiteringide juhendajana samas kohas; telerežissöörina, saatejuhina, toimetajana ETV-s.

Millega praegu tegelete?

Hetkel töötan joogaõpetaja ja psühhoterapeudina. Tallinnas.

Kui tihedalt olete seotud saatesarjaga «Lennud»?

Olen teinud kaks saadet režissöörina ja ühe toimetajana.

Mille poolest erineb «Lennud» teistest kultuurisaadetest? Mis selle televisioonis eriliseks teeb?

Näitlejat on ikka huvitav ekraanil vaadata, eriti kui ta ei mängi või vähemalt ei püüa seda teha. Tihtipeale kipuvad kultuurisaated olema vaid sündmust kajastavad, väga vähe saame teada, mida inimene mõtleb või tunneb. «Lendudes» on lisaks tudengite tehtud tööde kajastamisele sees ka nende mõtted ja tunded, igatsused ja soovid – see teeb saate inimlikumaks ja huvitavamaks, sest teise inimese mõtteid on ikka huvitav jälgida.

Kellele seda saadet tehes eelkõige mõtlesite? Kas näitlejatele, kellest saadet tegite, või vaatajatele?

Mõlemile. Oluline on see, et noore näitlejahakatisel iva tuleks välja – see, mis on just temas erilist. Ja oluline on jälgida ka seda, et info oleks vaatajale jälgitav, et tempo-rütm ning info oleks vastuvõetav.

Kuivõrd teadlik on saate eesmärk näitlejatest kuvandi loomine, nende tutvustamine?

Saate eesmärk ongi noorte näitlejate tutvustamine ju. Mina enda saadetes mingit teatud kuvandit looma pole hakanud, olen püüdnud jätta noored näitlejad võimalikult oma näoga. Kui režissööri ambitsioon on väga suur, siis ta kindlasti proovib seda teha, aga see juhtub tavaliselt noorte režissööridega, kes tahavad eelkõige ennast selle saate abil tõestada. Mina olen tahtnud jääda võimalikult neutraalse vahendaja rolli.

Mille poolest erineb teie jaoks saatesarja teine pool, kus saadeid tehti kooli lõpetavatest lendudest, varasematest saadetest, mille tegelased olid juba kooli lõpetanud ja teatrites või mujal tööl?

Esimene pool olid rohkem ülevaatesaadet, samas oli võimalik juba ka analüüsida ja anda kommentaare ning see tegi saated väga huvitavaks. Hilisemad saated kajastasid rohkem

käesolevat hetke, hetke siin ja praegu, kus on noor näitleja oma hetke tunnete ja mõtetega.

Aga näitleja amet, isik – mida see teie jaoks tähendab?

Tegelikkuse peegeldaja. Annab vaatajale võimaluse näha ennast kõrvalt.

Kas näitlejaga seotut võib vaadata ka kui mingit müüti?

Inimene armastab ikka müüte luua selleks et mitte tegelikkusega silmitsi seista. Tihti on näitleja ja teatrimaailmaga seonduv müütidega liialt ülepaisutatud: ühelt poolt on loonud neid vaataja ja teiselt poolt näitlejad ise. Kui vaadata maailma, kus elame, siis võib öelda, et elamegi müütide maailmas: igal pool, igas valdkonnas luuakse mullimaailmu selleks, et mitte vaadata enda sisse ja küsida «Kes ma olen tegelikult? Millised on mu tõelised tunded? Mida ma tegelikult tahan?». Kui näitleja on EHTNE, EHE, siis ei ole selles müüti ega mulli, selles pole ülepaisutatud ego – siis on näitleja puhas sisereaalsuse peegeldaja.

Kuidas erineb näitleja intervjuerimine teiste elualade inimeste intervjuerimisest?

Näitlejaga on tihtipeale palju keerulisem intervjuud teha, sest ta on harjunud rääkima kellegi teise mõtteid ja teda hirmutab oma mõtete väljendamine. Enamikel näitlejatel ongi ainult teiste inimeste mõtted ja väljendid. Näitlejad on haavatavamad ja kardavad, et meedia kasutab neid ära. Raske on näitlejale niiöelda ligi pääseda, et ta oleks siiras ja avatud... Näitleja hakkab tihtipeale mängima mingit karakterit intervjuu ajal. Kui intervjuerijal on näitlejaga eelnev kontakt või usalduslik suhe, siis tuleb sellest tavaliselt hea intervjuu.

Mida arvate, kui selge pildi näitlejatest vaatajate jaoks on «Lennud» loonud?

Saade annab vaid mingi TUNDE sellest konkreetsest lennust. Kuna infot on palju, siis ei jää tavaliselt suurt midagi vaatajale meelde. Kui tegemist pole just mõne kuulsuse võsukesega, et vaatajal tekiks mingi link ajus. Mitte midagi ei juhtuks, kui seda saadet poleks. Minu jaoks on palju väärtuslikumad need esimesed saated, mis on

teatriajalooliselt tagasivaatavad ja kus on juures ka analüüs ning kommentaar. Praegu tehtavatel saadetel sisulist väärtust minu jaoks väga pole.

Mille poolest erineb sarjas «Lennud» näitleja kujutamine sellest, kuidas seda teeb muu meedia. Ma mõtlen ajakirjandus, uudised, raadio, muud telesaated?

Ega väga ei erinegi.

Aga aeg, ajastu, kas see mõjutab kuidagi näitlejat ja temaga seonduvat?

Aeg mõjutab meid kõiki kogu aeg. Näitlejal on erinevatel ajastutel olnud erinev roll või vähemalt on seda rolli erinevalt defineeritud.

Ja kas selle ajaga, millal te saatesarja juures olite, on ajaga midagi näitlejatudengite, näitleja ameti juures muutunud? Mis nimelt?

Ei ole väga muutunud, aga peaks. Näitleja peaks endalt rohkem küsima «Kes ma olen? Mis on minu roll/ülesanne tegelikult?».».

Lisa 3.3. Ekspertintervjuu Gerda-Küllil Kordemetsaga

Kust sa pärit oled ja mis koolides käinud?

Mina olen ametlike paberite järgi Tallinnast pärit, aga oma lapsepõlve veetsin suures osas Haapsalus. Ma olen käinud päris mitmes koolis, keskkooli läksin 32. keskkooli teatriklassi, pärast seda natukene aega töötasin ja siis läksin toleaeagsesse Pedagoogilisse instituuti näitejuhi eriala õppima.

Kust see teatrihuvi siis tuli?

Mingit hetke ma mäletan, olin kolmandas klassis, olin emaga kohvik Energias ja seal küsis üks ema sõbranna, kelleks ma tahan saada. Ja siis ma teatasin, et tahan näitlejaks saada, pärast mõtlesin ise ka, et kust see nüüd tuli. Ja siis ma läksin nukunäiteringi. Ja kui ma kuulsin, et avati teatriklass, läksin proovima. Aga lavakasse ma ei julgenudki

proovima minna. Sest ma ei pea viisi ja olin selline paksuke, mul ei olnud otsustavust ega julgust.

Aga kus sa töötanud oled?

Pärast keskkooli õppisin juuksuriks, töötasin natuke aega juuksurina. Pärast ülikooli tulin tegelikult kohe siia tööle ja töötasin ETVs kuni aastani 1995.

Kellena siis?

No ma hakkasin kohe esimeselt pulgalt peale. Olin aastaid assistent, siis režissöör, siis ma olen teinud ka toimetaja ja produtsendi tööd. Olen olnud osakonna juhataja nii kultuuritoimetuses kui ka nüüd lavastuslike saadete toimetuses. Aga vahepeal viis aastat ma töötasin ajalehes kultuuriajakirjanikuna.

Lavastuslike saadete toimetaja – mida need saated endast kujutavad?

Nimi on tegelikult kohmakas, see võiks väga hästi olla ka teleteater. See on *drama department* rahvusvaheliselt. Meil konkreetselt käivad sinna alla teatrietenduste salvestused, kõik draamasarjad, «Õnne 13» ja «ENSV». Ja siis sellised suured sarjad nagu «Klassi» sari ja see Siberi-sari, mida me praegu siin üritame arendada. Ja ühtlasi tegime mingil ajal ka niinimetatud 1. jaanuari mängufilme. Ehk siis filmid nagu «Kohtumine tundmatuga», «Soovide puu». Mida me tingimata ise ei tooda, võime ka sisse tellida. Aga mille esimene eeter oli 1. jaanuaril ETV-s. Samas tsüklis kunagi televisiooni 50. juubeliks algas meil mängufilmide projekt, siis tegime ka näiteks «August 1991». Ja ka mängufilm «Klass» oli selle raames.

Aga sellised intervjuusaated näitlejatega näiteks?

Need käivad kultuuritoimetuse alla, aga kaua aastaid ma töötasingi seal.

Kas kultuuritoimetuses või praegu oled ka kokku puutunud «Lendude» sarjaga?

Mingil määral kindlasti. Ma isegi hakkasin mõtlema, kas ma ise ka olen mõne saate teinud. Alguses ma kindlasti ei teinud, aga ma ei suuda meenutada, kas ma hiljem ka ise olen teinud. Tundub, et ametlikult vist ikka ei ole. Minu tütar Stina tegi ühe kindlasti.

Aga mingist hetkest me püüdsimegi seda anda teha põlvkonnakaaslastele, et kursuse mõte sealt välja jõuaks. Miks ma ei mäleta, mõned asjad kipuvad segamini minema. Mõnel juhul ilmselt ma aitasin nii palju kaasa, et on mälus, nagu ma oleksin teinud, aga ametlikult vist ei ole.

Mis on nende lavastuslike saadete eripära?

See ongi see lavastuslik element. Muidugi, vahel teeme ka küll vahetevahel intervjuusid. Nüüd tuleb see MTÜ R.A.A.A.M. ja kui nemad käisid «Antigonega» Iraanis festivalis, siis nendel oli kaamera kaasas, tegid intervjuusid ja selle lavastuse näitamise ette või järele tuleb ka väike saateke. Aga see ei ole meie põhitöö, meie põhitöö on ikkagi fiktsiooni toota, mitte dokumentalistikat.

Ja meelelahutustoimetus?

Nemad teevad kõike muud ka. Võib teha midagi, mis külgneb draamaga, sketšisaated ja naljasõud, aga nemad teevad muidu päris palju, alates Eurovisioonist ja lõpetades Terevisiooni ja Ringvaatega.

Kellele need lavastuslikud saated mõeldud on?

Neil on üldse kõige suurem vaatajaskond. Selle kohta öeldakse näiteks, et «Kodu keset linna» päästis TV3-e. Inimesed tahavad kõikidest asjadest igal maal kõige rohkem vaadata omakeelset draamat. Selline väljamõeldud asi, muinasjutu võti sealjuures. Eestis lisandub see, et eestlased armastavad erakordselt oma näitlejaid ja tahavad neid vaadata.

Kui rääkidagi neist saadetest, mis Eesti näitlejatest tehtud on, näiteks portreed näitlejatest...

Jah, neid ma teen põhimõtteliselt üksi, ma ei jõua neid rohkem teha kui ühe. Eelmisel aastal tegin Ago Andersoniga saate, sel aastal üritan teha Kaie Mihkelsoniga. See on kogu aeg selline väike lisaharrastus, siis on raske aega leida.

Aga inimeste või kursuste portreesaated, kas neil on mingi loogiline ülesehitus ka üldiselt?

Ma tahaks, et ei oleks, seal on üks oht nende kursuseportreede puhul. Tahetakse ju ära näidata kõik, kes lõpetavad, nemad just sel ajahetkel. Aga ütleme, et 20 inimest on kursusel, siis tuleb 20 sellist jublakat ja selles saates endas ei ole enam dramaturgiat. Aga see on see, mis toimib vaataja peal. Kui sa oled vaadanud ära nendest 20st kümme, siis võib juhtuda, et su tähelepanu hajub või huvi kaob.

Teine asi on see, et... See kõlab nüüd halvemini, kui ma mõtlen, aga... Nii noortel inimestel ei ole sageli eriti midagi veel öelda. See on väga riskantne neile sõna anda, eriti veel kui küsitakse mingeid kohutavalt abstraktseid küsimusi, millele on igäühel raske vastata. Ja siis pannakse inimesed sellisesse olukorda, et küll nad hiljem aastate pärast võivad seda häbeneda. Kui saaks niimoodi, et igäüks jutustaks ühe loo, mis teda iseloomustab. Palju lihtsam on jutustada üks konkreetne lugu kui vastata küsimustele, mis on õnn või et kas te jääte oma kooli taga igatsema.

Need kaks ohtu on. Aga ega siin ei olegi mingit võtit. Lihtsalt peab katsuma hästi targalt läheneda. Võibolla kõige parem, kui seda saadet teeks koos vanem toimetaja ja noor režissöör, kes suudaks selle sellisesse pildikeelde panna, et see noortele vastuvõetav oleks.

«Lendude» loos eristubki kaks ajaperioodi, see on hästi selge. Tagasivaatavates saadetes oli lihtsam teha, sest juba teati, mis kursusest oli saanud. Sai teha kokkuvõtte, üldistav aspekt oli olemas. Hiljem on raske teha, sellepärast et sa ei saa ju hakata ennustama, mis neist saab. Võibolla õnnestub läbi lõpulavastuste mingi pilt neist koos anda. See kahtlemata on tohutult raske pätkel ja selles suhtes teed sa väga tänuväärset tööd. Et äkki selle põhjal kooruvad välja mingid järeldused, mida saab edaspidi kasutada.

Tegelikult on nüüd selles «Lendude» loos alanud ka kolmas etapp. Sest nüüd paar aastat oleme teinud ka Viljandi kooli saateid. Alguses oli ainult Lavaka saade ja mitmed Viljandi lennud läksid selle tõttu ka kaotsi. Aga nüüd tehakse seda saadet igal aastal ja nüüd jääb ka Viljandi näitlejatest see esimene kuvand alles.

Kui suur roll üldse on sellel kuvandi loomisel saates?

Tead, mina arvan, et selle saate põhieesmärk on tutvustada vaatajale neid noori inimesi nägupidi, kes nad on. Nii vaatajale kui ka tulevastele tööandjatele – sest tööandjad ei ole ju ainult teatris, vaid need on ka televisioonis, reklaamiagentuurides. Teiseks jäädvustada see hetk. Ja kolmas ja võibolla ka kõige tähtsam aspekt, jäädvustada nad kõik hetkeks veel koos. Pärast seda nad lähevad kõik laiali. Mitte kunagi enam ei ole võimalik luua... No muidugi saab nad kokku võtta, aga see hetk, kus nad on viimast korda koos, et see sünergia kuidagi kokku võtta.

Tegelikult see ongi, et neisse saadettesse ei saa suhtuda väga kergekäeliselt. Et ma mitte ei tee tõkk-tõkk-tõkk pildialbumit, vaid kuidas ma saaks kätte selle ühisosa ennekõike. Ja siis seal sees teen neid portreesid. Mina olen küll mõelnud, et oleks kihvt, kui oleks pildiga jutustamine ja räägiksid just nimelt teised, õpetajad kindlasti, noori näeks lihtsalt koos. Enamik neist on ju – noh, teatrikooli ju sisse ei saagi, kui ei ole teatud karismat. Ma arvan, et nad on selles eas, kus nende vaikimine on palju paljutähenduslikum kui rääkimine.

Aga kuidas erineb pildi tegemine inimesest, kelle nägu on tuntud ja kelle nägu veel ei ole tuntud?

See ongi see, mis ma juba varem ütlesin. Et palju lihtsam on teha mingit üldistust. Teine asi on see, et praegust hetke on kergem teises mõttes teha. Kui mina hakkaksin tegema nüüd «Lendude» saadet, siis ma hakkan ju juba jälgima neid noori ja saadet nullist ehitama. Saan valida neid nurki ja juurdevõtteid. Kui sa teed tagasivaatavalt, siis saad valida ainult seda materjali, mis keegi on juba kunagi teinud. Ise sa ei saa juurde teha, kui sa just hiljem ise ei lavasta.

Aga praegu, ma saan väga erineva tähelepanukeskmega salvestada nende lõpulavastusi. Ma saan teha selle asja, et võtan ühe etenduse üles, ütleme, et see on nelja tegelasega, keskendudes ainult ühele. Või valin ainult kõnekad dialoogikatked, ei olegi vaja sinna juurde midagi rääkida, sest rollid räägivad nende eest. Selles mõttes on palju lihtsam

alustada praegu. Aga seda küll, et aeg ei ole veel midagi välja kristalliseerunud, selles mõttes on raskem.

Aga näitleja roll ja amet, mida see sinu jaoks tähendab?

No nagu ma rääkisin, kunagi ma tahtsin saada näitlejaks. Ja praegu mõtlen, et on hästi, et nii ei läinud. Sest ma vaatan praegu seda pilti, mis on üsna kurb. Näitleja on olla mõtet ainult siis, kui sa oled väga hea, erakordselt andekas. Keskpäraseid näitlejaid on väga palju ja neil on elu väga raske. Ja ilmselt on nad selle tõttu ka väga kurvad inimesed. Kunagi Elmo Nüganen ütles väga toredasti, et ainult siis mine näitlejaks, kui sa tõesti kuidagi ei saa. Kui sa saad kuidagigi teisiti, siis parem ära mine.

Mida ma veel siinkohal ütleva pean, on see, et mul on väike etteheide meie teatrikoolidele. Nad rikuvad filmi jaoks näitlejad ära. Head näitlejad saavad sellest mingi 10-15 aastaga üle, nad leiavad endast selle nulli uuesti üles. Aga paljud teatrikooli lõpetajad ei ole filmis loomulikud. Mina sageli otsingi selliseid, kes ei ole käinud teatrikoolis, kelles ma olen midagi näinud. Kaamera peab sind armastama, see lihtsalt on nii. Loomulikkus.

Aga muidugi on meil tohutult kihvte näitlejaid. Mõned on ka kino jaoks, Margus Prangel või Laine Mägi, lihtsalt uskumatult head. Teatris on ilmselt raske tööd saada, kui sa oled väga tüüp, aga kino jaoks tuleb teatrikoolist eriti tüdrukuid väga vähe. Kõik modellimöötu ja väga ilusad – kokkuvõttes on see ebausutav, sest elus ei ole inimesed ühte möötu, ei ole kõik väga ilusad. Ma ainult kujutlen, et nad võivad arutleda umbes nii, et mida klassikalisem sa oled, seda lihtsam on sul saada ükskõik, millist tööd. Aga kino seisukohast otsid kedagi, kes oleks natukenegi teistsugune: lühikest kasvu naist näiteks, teatrist on väga raske sellist leida.

Kas võib öelda, et näitleja ümber on mingi mütoloogiline kuma ka?

Jah, selle ameti ümber kindlasti on. Mingisugune virvatuli, mis tütarlapsi väga palju sinna meelitab – katsetel käib ju tüdrukuid kordades rohkem kui poisse. Olles teinud teatriklassi, me samuti tegime poistele ja tüdrukutele eraldi konkursi. Selles mõttes

kindlasti mingi müütiline oreool, aga see on vale. Sest see on raske töö. Sa ei ole oma sisemuse, välimuse omanik. Sina ei saa seda endale lubada, et minna paksuks või teha ilulõikusi – siis kaotavad miimilised lihased poole oma võimest. Keha ja välimus on sinu tööriist ja neid tuleb väga hoida.

Teine on see, et näitleja ei suuda iseendale tööd tagada. Jah, ta võib hakata ise mingeid asju produtseerima, aga see tähendab, et ta astub teise rolli. Puhtalt näitleja peab ootama, et teda kutsutakse, talle antakse tööd. Ja siis on see ju veel väga madalapalgaline töö. Ja siis on see selles mõttes väga karm amet, et konkurents on väga tihe. Müütiline oreool, et see on ilusate ja andekate ja rikaste ja kuulsate maailm – see on väga väike osa tõest. Selliseid muidugi on. Aga siis sa pead olema ka väga eriline. Ja jõuda endas 18-aastaselt selgusele, et sa oled piisavalt eriline, see on väga raske. Muidugi ei saa kellelegi pahaks panna, kes seda igatseb. Sest osal neist on õigus. Aga kui täpne on nende äratundmine, seda ma ei tea.

Ja teatrikooli katsed – minu meelest on see kõik äärmiselt julm ja väär. Tegelikult peaks neid inimesi jälgima palju pikema protsessi jooksul. Nelja päeva jooksul, ma saan aru, et see on väga tore see koos olemine, aga mõni inimene võib kaotada närvi, et ta enam ei suuda, teine läheb lukku. Ma tean mitut väga andekat inimest, kes peaks raudselt seal koolis olema, aga ei ole sinna sisse saanud. Ja siis on veel see subjektiivne valik, see kursuse juhendaja, meister teeb ise oma valiku. Kõik elus lähtub ainult ühest printsiibist: kas see keemia toimib või ei. Mõni inimene on algusest peale sulle vastik ja sinna ei ole midagi parata. Palju oleneb, kuidas see konkreetne valik tehakse.

Tõenäoliselt on see optimaalne, mida nad teevad, aga minu jaoks tundub see väga julm. Et kui sa juba esimesest sõelast läbi ei pääse, siis sa ei saa ennast teist korda näidata. Loomulikult, ma tean neid vastuargumente, et su koht ei olegi laval, kui ei suuda ennast välja keerutada. Aga ei tea midagi. Võib olla, et see, kes seal on väga enesekindel ei pruugi hiljem mõjuv olla. Või. No näiteks Pärt Uusberg, tead ju teda? Uku vend, helilooja, kes mängis meil «Klassi» filmis ühte peaosatähtsena. Loomulikult on ta andekas helilooja, mul on väga hea meel, kui see on tema õige koht. Aga ta koht oleks vabalt

võinud olla ka laval. Ta käis kaks korda proovimas, viimane kord minu tohutul mahitusel. Ja siis ta saatis mulle sõnumi, et näed, ei saanud jälle sisse. Aga ma arvan, et nad ei osanud teda vaadata. Tema anne ei ole väline, neid on veel, kellega nii on läinud.

Näitlejale tuleb kuidagi teisiti ka intervjuerimisel läheneda?

Näitleja intervjuerimisel on tegelikult üks-kaks kuldreeglit, mis on hästi lihtsad, näitleja intervjuerimine ei erine absoluutselt mitte kellegi teise intervjuerimisest. Võibolla selle pärast, et näitleja on harjunud esinema. Aga see, mis eristab intervjuerijat teisest, on küll väga sageli näitlemisoskus, intervjuerimise puhul pole niivõrd tähtis see, mida sa küsid, kuivõrd see, kuidas sa kuulad. Kui inimesele jääb mulje, et sa tahad teada, mida ta sulle räägib, siis ta räägibki sulle hea meelega. See on see kunst. Ja siis tuleb juba see kunst, et küsi arukalt, aga küsi lihtsaid küsimusi. Kõige tüüpilisem on see viga, et küsitakse tohutult tark küsimus ja siis ei jäägi intervjueritaval muud üle, kui vastata, et jah, teil on õigus. Selles mõttes, alati peab ettevalmistusega hästi ettevaatlik.

Näitleja intervjuerimisega on see ka, et jah, nad on harjunud esinema, aga mõned neist on jälle väga kidakeelsed. Selles suhtes on lihtsam rääkida lavastajaga, kes on enda jaoks kõik asjad läbi mõelnud. Aga mis võib veel olla, ja mitte ainult näitlejate, vaid ka teiste avaliku elu tegelastega, et nad ei taha enam nii meelsasti intervjuusid anda, sest nad on niivõrd üle ekspluateeritud ja intervjuusid kasutatakse vahel ka nende privaatsuse röövimise eesmärgil. Vahel ma tunnen küll, et olen kaassüüdlane selles, et meil on olemas Delfi ja Õhtuleht ja Kroonika, kuigi mul ei ole sellega vähimatki pistmist. Ajakirjanikuna pannakse ikkagi ühte patta nendega.

Aga portreesaadet ja «Lennud», neid ei panda üldiselt sinna hulka, sest neid asju tehakse nii suure süvenemise ja armastusega, et see on täiesti teine asi. Nende portreesaadete puhul näiteks, selle aastakese jooksul, mis ma seda teen, saab see inimene nii armsaks, et suurem mure on hoopis see, et sa kõige paremas mõttes armud sellesse inimesse ära ja hiljem võib olla raske objektiivseks jääda.

Mille poolest veel näiteks see, kuidas «Lennud» näitlejat kujutab, muust meediast erineb?

Vot ma ei oskagi seda öelda. «Lendude» saade püüab ikkagi säilitada mingit võrdsusprintsipi, kujutada neid kursusena. Ülejäänud valivad välja sealt mõned üksikud, keda tõstetakse esile. Kas keegi on saanud rolli telesarjas näiteks – kõige parem on ju telest valida näitlejad, teatris pead sa ikka juba suur nimi olema, et sinust kirjutataks.

Esitluslaad on ka teine. Lendude saates ei küsita selliseid küsimusi, et kellega sa koos elad või ei eksponeerita inimesi aluspesus. Mida ei tohiks kollane meedia teha, on see, et ta võtab kellegi ja teeb temast midagi, mis ta ei ole. Et tehaksegi inimesest staar. Meedia haibib kellegi põhjusetult üles, sellega teeb ta inimesele endale nii palju kurja. Sest see kuvand tuleb ära täita ja siis veel midagi pakkuda.

Näiteks ka Lauri Pedaja, minu enda õpilane, kes ei ole küll teatrikooli sisse saanud. Aga temast *pushiti* üles selline õhku täis kott. Ja hea oli, et tulid «Ühikarotid» ja ta sai veel näitlejatööd. Muidu ta olekski jäänud Eesti rahva teadvusesse tantsiva lollaka juuksurina. Ma loodan ikka, et ühel hetkel ta läheb midagi õppima ja katus asetub paika. Sest tegelikult on tegu andeka poisi ja väga kihvti inimesega, ma mõtlesin, et temast saabki, võibolla mitte draamanäitleja, aga mingi muusikalinäitleja näiteks. Ja osalt on see ka minu süü, sest mina ju ta võtsin meie tiimi, kust see kõik alguse sai. Kust ma teadsin, et asi nii käest ära läheb. Selle kollases meedias olemisega peab inimene olema ettevaatlik, sest see võib talle kurja teha.

Näitlejad muutuvad ka muidu ajaga?

Jah, muutuvad küll. Ja kui ei muutu, siis on midagi korrast ära. Kui inimene kolme aasta jooksul ei ole muutunud, siis on temaga igav rääkida, tal ei ole enam midagi öelda. Näitleja peabki muutuma ja julgelt koos oma vanusega. Loomulikult on üksikuid erandeid, kes võivad ka 40-aastasena mängida 20-aastaseid ja see on kihvt. Aga eriti kihvt of see, kui näitleja on tegija oma vanuses. Näiteks minu armas kooliõde ja sõbranna Laine Mägi. Ta on olnud väga ilus naine terve oma elu, aga ta ei ole olnud iial nii kihvt kui praegu natuke üle 50sena. Kus küpsus on talle juurde toonud päris palju. Ta on selline

tüüp, et vaatamata oma ilule ei ole ta kunagi ennast värvinud ega midagi. Tänavapildis on ta täiesti märkamatu, aga kui ta tuleb lavale...

Jah, näitleja amet on selline, et kellel on antud õnne ära oodata oma teatud küpsus, see lisab ainult juurde. Vaata Ita Everit – 80 ja lihtsalt täiesti imetlusväärne. Ja ta ei ole rauk, sest mehed võtavad teda endiselt nagu naist. See on täielik fenomen. Heal näitlejal ei ole põhjust vananemist karta, ta ei pea püüdma olla noorem, kui ta on. Mida rohkem see isikupära välja joonistub, seda parem.

Ja kui rääkida «Lendude» saadetest... Kui vaatad neid vanemaid saateid, siis seal on hulk neid inimesi, kes pärast teatrikooli ei paistnud teatris silma esimesed 5-10 aastat. Näiteks Tiit Sukk oli tükk aega teiste hulgas täiesti ilmetu, aga nüüd on ta üks hinnatumaid ja hõivatumaid näitlejaid üldse. Ja see sama Margus Prangel, keda ma kiitsin, teda on alles hakatud avastama. On ka neid, kes on saanud alguses kõik – auhinnad ja kiitused, aga nüüd on täiesti ära kustunud. Sa ei tea kunagi, millal keegi õitsele puhkeb.

Märt Avandi näiteks ei saanud ju teatrisse tööle pärast kooli. Pidi minema Nukuteatrisse ja siis ühel hetkel öeldi, et ei ole vaja. Õnneks ta sai Rakvere teatrisse tööle, tänu Maleva filmi tutvustele ja siis Endlasse ja nüüd on ta Draamas. Aga kui mõelda musta stsenaariumi peale, kui ta üldse ei oleks teatris tööd saanud, siis... Tohtu riskifaktoriga töö ikka. Vanasti oli suunamine ja võis kindel olla, et mingiks ajaks vähemalt on tööd. Aga praegu – kui mõni teater sind ei kutsu, siis oled töötu esimesest päevast pärast kooli lõppu.

Lisa 4. Osalejaintervjuude küsimustik

Taustatutvustus

1. Kust pärit olete, mis koolides käinud?
2. Mis aastal ja mis lennu EMTA lavakunstikoolis lõpetasite?
3. Kus ja kellena sellest ajast saadik töötanud olete? Kus ja kellena praegu töötate?

Kool ja näitleja roll

4. Miks te lavakunstikooli astusite?
5. Millisena enne kooli näitlejat ja näitlemist ette kujutasite?
6. Kas ja kui, siis kuidas koolis see arvamus muutus?
7. Mis on praegu, juba teatris töötanuna, teie jaoks näitleja isik ja amet nüüd?
8. Kas võib öelda, et näitleja ja näitlemisega seotu on teiste jaoks nagu müüt? Mis te arvate, miks?

Meedia ja saatesari «Lennud»

9. Kuidas te olete rahul oma kursuse saatega sarjas «Lennud»?
10. Mis arvate, kui selge pildi see teist kui näitlejatest, inimestest, vaatajatele andis?
11. Kui palju ise oma saate tegemisel saite kaasa rääkida?
12. Kas, ja kui, siis mida, oleks võinud paremini teha?
13. Kuidas, mille poolest teie lennu saade, teie lend ise varasematest/hilisematest erines?
14. Kuidas erineb «Lendudega» seotud kogemus teie muust meediakogemusest?

Lisa 4.1. Osalejaintervjuu Anne Tuulinguga (endine Tanner)

Vt. Lisa 3.1

Lisa 4.2. Osalejaintervjuu Evelin Võigemastiga (endine Pang)

Kust pärit olete, mis koolides käinud?

Olen Tallinna tüdruk. Õppinud 21. keskkoolis ja 49. keskkoolis, mis on nüüdne Arte gümnaasium.

Mis aastal mis lennu Lavakas lõpetasite?

Lavaka lõpetasin 2002. aastal, kahekümnenda lennu

Kus ja kellena sellest ajast saadik olete töötanud? Kus-kellena praegu töötate?

Pärast kooli lõppu läksin tööle Tallinna Linnateatrisse ja töötan seal näitlejana siiani.

Miks Lavakasse astusite?

Ma käisin keskkooli ajal väga palju teatris. Olin niiöelda kirklik teatriarmastaja. Lavakasse minek ja soov näitlejaks saada oli ilmselt selle teatriarmastuse loomulik jätk.

Millisena enne kooli näitlejat ja näitlemist ette kujutasite?

Ega ei kujutanudki. Mul ei olnud aimugi, mida see töö tegelikult tähendab. Mis toimub proovisaalis või õhtust õhtusse etendust mängides.

Kas koolis see arvamus muutus kuidagi? Kuidas?

Koolis tekkis juba ettekujutus, kuidas see töö käib. Eriti kolmandal ja neljandal kursusel, kui tulid välja juba oma diplomilavastused. Aga see pilt muutus jällegi teatrisse tööle asudes.

Mis on praegu, juba teatris töötanuna, teie jaoks näitleja isik ja amet?

Ma ei teagi... Ei tule ühtegi head mõtet, mida öelda.

Mis te arvate, kas mõnes mõttes võib öelda, et näitleja ja näitlemisega seotu on teiste jaoks nagu müüt?

On kindlasti ka neid, kelle jaoks on see amet kui müüt. Salapärane, kaugel ja põnev. Keegi kunagi täpselt ei tea, kuidas üks lavastus sünnib, mis seal proovis siis ikkagi tehakse ja kuidas ometi see tekst pähe jääb! Teisalt arvan, et tänapäevases ajas on näitleja roll ühiskonna pildis oluliselt kahanenud. On suur osa neid, kes peavad näitlejaid vaid toladeks, kes maksumaksja käest tema raha ära võtavad. Et näitleja asi ongi ainult meelelahutust ja nalja pakkuda. Ilmselt on see teleka põlvkond, kes ise teatrisse ei satu.

Kuidas olete rahul oma kursuse saatega sarjas «Lennud»?

Poole aasta eest oli võimalus see saade uuesti üle vaadata ja... Ega tegelikult ei ole rahul. Varasemate lendude omad andsid minu meelest kursusest tervikuna parema pildi. Võib-olla oli asi ka Reet Neimari mahedas tämbris ja asjalikus kommentaaris.

Aga mis arvate, kui selge pildi see teist kui näitlejatest, inimestest, vaatajatele andis?

Minu meelest ei andnud väga selget pilti. Katkendid diplomilavastustest ja põgus intervjuu igatühega. Ehk oli asi toimetaja küsimustes või meie püüdlikes korralikes vastustes, ei tea... Meie saate jaoks olime kõik andnud intervjuu esimesel kursusel, kui olime alles kuu aega koolis õppinud. Ja «Lendude» saates mängiti igatühele see intervjuu ette. Seega läks kogu aur sellele, et jeerum milline ma siis olin ja mis juttu ma esimesel kursusel rääkisin! Asjast nagu ei jõudnudki rääkida.

Kui palju te ise kursusega üldse oma saate tegemisel saite kaasa rääkida?

Ei mäleta, et meiega oleks seda arutatud. Minu meelest oli sisuline pool kellegi teise poolt juba otsustatud. Ainus asi, mis me ütlesime, et saate lõpus võiks olla piknik Hirvepargis, kus me armastasime käia. Aga sellest mahtus saatesse ainult imeväike osa lõpus.

Nii et midagi oleks võinud siis paremini teha? Mida nimelt?

Need intervjuud oleks võinud toimuda kuidagi vabamas vormis. Me istusime pimedas stuudios ja vastasime püüdlikult vanema inimese küsimustele. Ehk oleks me mõnes teises keskkonnas end paremini tundunud. Oleks saade elavam ja vabam olnud. Mulle tuleb meelde 18. lennu saade, mis oli väga toredasti tehtud.

Mille poolest teie lennu saade, teie lend ise varasematest või hilisematest erines?

Seda ei oska seest poolt eriti hinnata. Võib-olla olime me nooremad ja naiivsemad kui teised lõpetajad. Meie kursa keskmine vanus ongi erakordselt noor. Me olime selline ühtlane «malevarühm» kes tegi kõike koos ja kellele väga meeldis koos olla! Ja kes usaldasid kõiges oma kursusejuhendajat jäägitult!

Aga kuidas erineb «Lendudega» seotud kogemus muust meediakogemusest. Nagu teist kirjutatud artiklid, muud tele- ja raadiosaated?

Lendude formaat on siiski selline, mis püüab süvitsi minna. Rääkida inimestest nende töö sees, mitte tööd unustades. Minu hilisem meediakogemus on kahjuks üsna pealiskaudne ja ka kollane. See teeb kurvaks.